



จินตตามณี เล่ม ๑-๒

พร้อมด้วย

คำเล่าเรื่องจินตตามณี

ค่อท้าย

พิมพ์แจกในงานศพ

คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรณ

ณ วัดไตรมิตรวิทยาราม

๑๕ เมษายน ๒๕๘๕

สารบัญ

คำนำ

หน้า ก-ข

คำปรารภ

หน้า ค.

รูปคุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรณ
ประวัติ คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรณ

หน้า ง.

จินตมณี (เล่ม ๑)

ว่าพระโหราธิบดีแต่งในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

หน้า ๑-๓๑

โคลงแซก

หน้า ๓๒-๓๓

จินตมณี เล่ม ๒

พระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

หน้า ๓๕-๑๐๕

คำเล่าเรื่องจินตมณี ของ นายกั ๋อญู่โพธิ์

หน้า ๑๑๑-๑๔๐

คำนำ

พระวรวงศ์วิสิฐ ได้นำความจําของพระยาพิรุฬห์ พิทยาพรรค มาแจ้งยังกรมศิลปากรว่า ใครจะได้ต้นฉบับหนังสือสำหรับพิมพ์แจก ในการปลงศพคุณหญิงพิรุณห์ พิทยาพรรค ผู้เป็นภรรยา กรมศิลปากร จึงแนะนำให้พิมพ์หนังสือจํานวนเล่ม เล่ม ๑-๒ นี้ ก็พอใจรับพิมพ์ ด้วยความยินดี

จํานวนเล่ม ๑ เป็นแบบเรียนหนังสือไทย ตั้งแต่เริ่มหัดอ่าน จนถึงหัดเรียนรู้อักษรคัดและอักษรศาสตร์ไทยชั้นสูง กล่าวกันว่า เคยใช้เป็นตำราเรียนมา ตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา ตอน รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช ลงมา ส่วนเล่ม ๒ นั้น ปรากฏว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงนิพนธ์ขึ้นตามพระราชปรารภ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เมื่อปลายรัชกาลที่ ๓ ฉะเพาะตอน เล่ม ๑ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติหลายเล่มสมุดไทย และ มักจะมีข้อความแตกต่างกันมาบ้างน้อยบ้าง เจ้าหน้าที่ได้ชำระสอบ สอน ทำเชิง อรรถ ข้อความ ที่แตกต่างกัน ลงไว้ให้เห็นบ้าง เป็นบางแห่ง ฉะเพาะที่เห็นว่าแตกต่างกันมาก ที่เป็นส่วนเล็กน้อยก็ปล่อยให้ ทั้ง ตัวสะกดการันต์ในเล่ม ก็พยายามให้คงไว้ตามเดิม แม้จะเห็นว่า แตกต่างจากศัพท์ที่นิยมใช้กันในบัดนี้ นอกจากที่เห็นว่า เมื่อพิมพ์ลงแล้ว

๗

รู้สึกว่าการตัดกับสายตาและความรู้สึกจริงๆ ก็แก้เสียบ้าง แต่ก็ได้พยายาม
ระมัดระวังที่จะรักษารูปของเดิมไว้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า
ต่อไป

กรมศิลปากร ขออนุโมทนาในกุศลราศีที่กษัตริย์มหาอนุปทาน ซึ่งเจ้า
ภาพได้บำเพ็ญเป็นहितประโยชน์ และพิมพ์หนังสือแจกจ่ายแก่กุลแก้ว
วิทยาการ จงเป็นกุศลตลอดนิตกาลให้คุณหญิงพิมพ์ พิทยาพรรณ ได้
ประสพอิริยผล สมดังมโนเรขงานงในสัมปรายภพ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๓ เมษายน ๒๕๖๕

คำปรารภ

งานศพคุณหญิงแจ่ม พิรุฬห์พิทยาพรรณ ภรรยาข้าพเจ้าครวน
ข้าพเจ้าเห็นว่าควรมีหนังสือช่วยแก้ท่านที่กรุณามาเป็นเกียรติยศใน
งานตามประเพณีของชาวไทย ข้าพเจ้าได้ขอให้คุณพระวรเวทย์พิสิฐ
ช่วยขอหนังสือจากกรมศิลปากรพิมพ์สักเรื่องหนึ่ง เจ้าหน้าที่เลือก
หนังสือจินตตามณีให้ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกพอใจมาก เพราะหนังสือเล่ม
นี้ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในทางอักษรศาสตร์ และผู้ที่สนใจ
ในทางอักษรศาสตร์ทั่วกันด้วย จึงตกลงพิมพ์เป็นของช่วยในงาน
หวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาและผู้สนใจเป็นอย่างดี

ขออุทิศส่วนกุศลทักษิณานุประทานที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญในครวน
แก่ภรรยาข้าพเจ้า เพื่อให้ได้ประสบสุขุขมรณในปรภพตามควร เทอญ

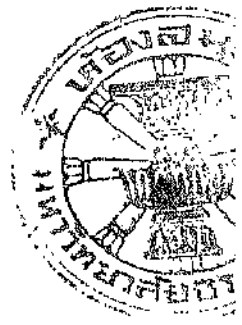
พิรุฬห์พิทยาพรรณ

๑๐ เม.ย. ๒๔๘๕



คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ

20/03/2565 ชาติฯ ๒๔๓๑ มรณฯ ๒๕๘๕



ประวัติสังเขป

คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ (แจ่ม พุกกะเวส) เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๓๑ ตรงกับวันศุกร์ เดือนสี่ แรม สิบสามค่ำ ปีชวด เป็นบุตร นายอ้วน เต็กจุก นางบุญรอด เลขะวงษ์ ได้ทำการสมรสกับพระยาพิรุฬห์พิทยาพรรณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ มี บุตรและธิดาที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะนี้ ๔ คน คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ เมื่อยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้มีความกตัญญูต่อพระบิดามารดา และได้ปฏิบัติ ตนสมเป็นแม่เรือนที่ดี มีจิตต์โอบอ้อมอารีแก่บุตรธิดาและบรรดาญาติ มิตรทั้งปวง ได้ชื่อว่าเป็นลูกดี เมียดี และเป็นแม่ดีคนหนึ่ง กอบด้วย เป็นผู้ใฝ่ใจในทางพุทธศาสนา เลื่อมใสศรัทธาบำเพ็ญทานการกุศล และพึงธรรมอยู่นองนี้ คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณป่วยเนื่องด้วยโรค ไตพิการ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ด้วยอาการสงบ คำนวณอายุได้ ๕๕ ปี

จันดามณี

(เล่ม ๑)

ว่า พระโหราธิบดี แต่ง

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ว่า
๑ ศรีสังขวิจิตรบรรพต ทรประเนต ทศนัฏประเนต มรณไตร
โลกยมาลี ศรีบรมไตรรัตน ชกดีโลกาจารย์ นบนมัสการ พระสุรัสวดี
คำภีร์ญาณแผ่นดิน อธิษฐานติปัญญา ข้อย้ำขอเขียนอาทิ อักษรปราชู
แต่งไว้ ให้ขอบตามศัพท์ ไว้เป็นฉบับสืบสาย ดำไว้คกลายขอโทษ
โปรดแปลงเอาอย่าเดียน ข้อย้ำเขียนตามฉบับ อาทิสัพทอักษร ดังนี้

อักษรศัพท์

๑ พระบาท บาตรพระสงฆ์ ปาศเขอกกล้อง เงินบาท บาทอาวุธ
อุบาทวะ วิบัติดี นิยายนิบาต สิบระบาท พระโพธิสัตว์ มหากรรมัตรา
ธิดาช กรรมัตริยชาติ ชาตีสรรพสัตว์ สัตตนิกร สัตยัสัจจาจรจา
ศรัทธาทำบุญ จดบุรุษสัษย แลพรศไศลกลดา ศัพท์ ว่าเสียง สำนียง
ศัพท์ทวาจา พรรค ว่าหมู่ พรรณต่างๆ เผ่าพันธุ์พงษวงษา พรรณ
ว่าจำเรอญ พรรษ ว่าฝน พรรษ ว่าปีว่าอายุสม พรรณักกาด
ห้วพันธ์เกี้ยวพันธ์ กรรม ว่ากทำ กัลปประไลย กรรม ว่าหู กรรม

ว่าค่อ กัลยา ว่านาง กระสั่ว กัณศัตร์ุ สรรพ สรพ์ สัพ ทังปวง
 สัมพันธ์ แลคนใจนกรรจ กัณโจร กรรโจร กัณจังไร กัณไรหม ใจเก็ย
 ใจกาจ เก็ยคร้าน เก็ยดี เก็ยชดียงศ ศักดิ์ อาเก็ยณ เด็ยรดาษทัวไป
 อุดอาจ อาสน อาสนา เป็นคนอาทมาตกล้ำหาร อาตมาภาพแห่งตาย
 สุกทฤษ กุลียุคค ทำชอบเป็นยุคดี เป็นยุติธรรม พระบาทยุคล
 มานุษ มนุษยทั้งหลาย อนุษ ว่าน้อง เซษฐ ว่าพี บุตร ว่าลูก สบุด
 บุษยาศิเสก ดอกกรมุต โภมุต อุษล โดยยุบลอันกล่าว ทุกคำบลด
 มนสูง ให้บนถ้อยคำ ยล ว่าเหน บังพระเนตร แลเห็นไกล เตอน เด็ร
 เซอญ เซ็ญ คำเน็ร คำเนอร ทหาร ทหาน อาหาร ปรรหาร บริหาร
 บะรหาร บัณหาร บรรรยาญ เกษม เขษม เก็รี ไกรี ว่ากลอง
 เพรี เเวรี ไพรี ว่าศัตร์ุ อริ ธิปี่ ว่าศัตร์ุ โลกตก ให้พิลาป
 นิมิตรพื้น ทศมิตร เป็นมิตรไม้ศรั นิศย นิจ นิดดี ว่าถ้อยคำโบราณ
 อนิจ ว่ามีเที่ยง กุบ ว่าความลับ โภปะ ว่ากัณเรอบ ราชรถ หอมรส
 โอซารสอาหาร มโนรถจันง พระรท รจนา รัชทุลี ว่าล่อง รคน้ำ
 บุรพ ว่าตะวันออก เพงบุรณั ว่านั้มี สมบุร บริบุรณั ไพบูล
 บุรี ว่าเมือง บูลย ว่างาม อังกร ว่าหน่อ กระกุล ประยุร ว่าแผ้ว
 พันธุ ว่าญาติกา วงษพงษโคตร หงวันไหวว หงวาดไหวว พระอาทิตย์
 จันทร อังการ พุช พฤษศยปี ศุกร เสาร พระเกตุ พระกาล มฤตยู
 รังแต่่งรังสรรค เมืองสวรรค ไอศวรรสวัตรราช สมบัติแห่งพระมหา-
 กระษัตร์ จันทร กฤษณา พระกฤษณราช ชำระกฤตย หอกดาบกฤษ

กฤษ พระอรรชุน พระพรณ วรณกาทณ พลาหก พระพายุ พระแพศ-
 ยันตรบพิตร รศเอมโอช พระโอรุ พระโอบุ พระโอสถยา จักขุ โสศ
 ฆานะ ชิวหา กายะ ชื่อเบญจอินทรีย รูป ศับท กัณธรศ โผฏฐัพพะ
 รศเบญจกามคุณ พระศาสนา พระศาสตาคารย จรรย อารย ออรรย
 กายปะ มหรรณพ ฤพลงสาร พุทธองค พระอัญญาวิยสงฆ สงฆบรินายก
 อาตมา ประโยชน ฤภย เรอภย โทษ ฤษี ภาณษ ยักษ มุทกอลทั้งหลาย
 มหาบุรุษ พุทธพงษ์ บริสุทธศีล เวียนศิลป์สาคร ชนทรพิย ภาระท้าวล
 จักรวพ บุญสมการ ทิมพานต นฤพนม นีรพาน นิพพาน สุพรรณภาชน
 ภารทอง โภชนสลั โจทจำเลอย พาทยพิเนท แตรสังข ศับทสำเนียง
 อโยทชยา อโยทชยา ร้องไห้ ให้อัทรพิยเงินทอง ใส้เทียร อนึ่งใส้
 ไฟไหม้เมือง ไหมใหญ่ มีไร มีไร่ของไปไกล อยู่ไกลเมืองใด ๆ กิด
 ใต้ตรัสแล้วสรรเพชญดาญาณ สรรพชญดาญาณ กัณแพงเพชระ เพชย
 แพทยหมอ กเพ็ช กโถงเพชรบุรี สมเด็จพระมหากษัตริ์ เสด็จไป
 คลลละถึง พระราชมณเฑียร สถิตยเสถียร ในสุรางคปราสาท
 พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรบรมนารถ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราช
 ดำเนียร ด้วยข้างพระธินึ่ง เสด็จด้วยม้าพระที่นั่ง เสด็จด้วยเรือที่นั่ง
 ชลมารรด ว่าทางน้ำ สกลมารรด ว่าทางบก มาศ ว่าทอง มารรด
 ว่าหนทาง มาตราหนึ่ง มาทศสังคตักิจใด ๆ วงษ พงษ ว่าญาตี
 ยาจน ว่าขอ ยাত্রา ว่าไป ทรพิยทายาทย ว่าพายิน มฤชูปายาส
 เซรไกรลาสบรรพต^{๖๕} มาลาช มาลา มาโดย ว่าพวงดอกไม้ เสวตธนัตริ์

ฐฐ ฐวัช วำรง จรเข็ในน้ำ จเข็ดินตรี ตเข็ลากไม้ ฆ่าชีพิตรให้ตาย
 ฆ่ามิให้ตาย รบศึก ฆ่าศึก ฆ่าพลหัวเจ้า บวดแลเพลิงศึก ทำให้ศึกเสียคม
 พระอินทร พระพรหม ยมบาล พญาบาลรักษา ดอกบัวบาล มาณูชัย
 กปาน ทำการมงคล การย ว่ากทำยังไมแล้ว เทศการ นรگانต์ ว่าที่สุด
 นรก เกล็ยวลาศ เกวี่ กรวี เมธา สุเมธา สุเมธ หิรา หีโร หีเรศ พิธฺร
 แก้วไฟทุรย วิทูเรช มุณี กุรีปรีชา บัดเทติช นักปราชฺ มร อสุร หนุมาน
 สามัญ รณภีมุช ว่านาศึก ตารพล ขนมา ว่าอายุ อายุสม
 มหันตราชา ว่าพญาเมืองใหญ่ จุลราชา สามนตราชา พระญามืองน้อย
 ไสล ว่าภูเข อภัยไศรบ ไสยสถาน เสนาสน อาสน แจจรร
 เสียงคนอนรรต อนรรต อเนค อนันต พุทธสาณ ไศรบสาตร
 สาตรวาทธ เครองยทธ วงกต ทรภฏ ใจนกรรจ รุ่มลัก บักหลัก
 ราชเทพี ราชเทวี ธรรมกรรม ของกลี แสบกัน กุศล ศาตา เปนภักข
 อาภักข พับผ้า สัพพรพ คุณ มุเนช บัญ มาตุลา น้องแม่ บิดุณา น้องพ่อ
 บิดุลา ว่าลุง เขยฐา ว่าพี่ ฌมฐา อนุช งาม้อง นัตตา ว่าหลาน
 เอารศ บุตร บุตรี ว่าลูก สุขสวัสดิ พระบันฑุลครัส หัวไฟทุรย
 แแบกทูล ทูรพล ใจปรทุชฐ ฤทธิระ มานะ พระศุร พระครุทพพาหะ
 พาหล โกรธา โกรธ โภถ โภส โภษฐ ไปรศสัตว์ เปนประโยชน์
 ประชาชน อนารายณูรทั้งหลาย ภิรมาทบาท คชนทร คชินทร
 นาคินทร นาคย นาคนทร กริน คช คชา สาร หัตถี หัตถี ข้าง
 อัสว ไหย อาชาไนย สีนทพ ภาชี ว่าม้า พิสมังกู พิศณุโลก พิศวกรรม

พิศเพี้ยล ทูลพิทกัจฉ้อยความ อาศรพิศมี ถวายอันเคียรพาท
 ฟ้าพระพัก ฟ้าให้กั้ว ภัสม ฟ้าให้แหลกเป็นจรรณ บรรยงกรัตนสิงหาศ
 พินาศ เวทางคสาตร ไตรเวท พรหมภักตร์ ภัคตูปฏิบัติดี บริบาล
 จักรพรรดิราช พระมหาชาติ์ ทาษ ทาศีทาสา พระหันตชาติ์ อวาศ
 ถารทวาช วิป ตบัสวี ตาปศ สีวาจารย์ พะไทยโกรม ว่าแผ่นดิน
 ธิป ธิป อริ บรรบักษ วัสสตร์ ลับถำบัง ษาศร์ มนตร์ ดล ถมบ ปรกบ
 กฤติยา อาคม สุพรรณมัตร์ ว่าไปทอง มีตรโพรท ทาหุ กบถ ขมถ
 กเขตรชิปตี ทิวสาลี โภชนสาลี สุขาโภชน สกนชา ว่าขันธ สกถ
 ว่าทั้งปวง สันญาวิปลาศ ว่าคิดผิด ประภาษ ว่าไป อาพาธ ว่าใช้
 พิพาท วิพาท ว่าผิดกัน อถลป ว่างไร้ย จันทาลทฤษฐี ทำบาป
 อุสาหะ ไทรทโมห ครุ กรรมหนัก ตระหุ เบา ทุจวิต บาบ สุจวิต บุญ
 เกียรจกถ เล่นกถ สานเทห์ จาบัดย สลย อันเดกว่าทุกขโสภ สบประสงษ
 บำเหน็จบ้านาญ ทนถ นานมว กุณาลชาฎก โภยโภย โสฬศ
 พรหมโลกษ บทโมกษ มารรคผล เสพขสมาคม สังครอะห ณะพะอะ
 จำพะอะ อาสังสาถ ปรารถนาคัดถึง เจตนาสาถกัน อาโลษ ว่าคิด อารมภ์
 เสวอยรมย์ อรมถ ว่าเปนนิตย จิตร เจตร มะโน มะนะ ทาหยัง หฤทย
 ว่าหัวใจ ไชติ ชัชรวย มัญหาญ ว่าแนะว่าบอก พจนารรถ ทำนูล
 มันนูล ว่ากล่าวถ้อยคำ สูงศักดิ์ ไตรภพ ไตรวัด ไตรโลกษ สมภพ
 โอภาษ รัสมิ รงศรี สมรรถ สมรรค สมักร สมาน ธรนี วะสุธา
 พสุณธรา มหิ^{3/2}คฤจกถ กูตะลา ว่าพื้นแผ่นดิน ราชธานี ทาตรี

นครศรีธรรมราช กาญจนบุรี ชนมบุรี นนทบุรี สิงขมบุรี เพชรบุรี ราชบุรี

อังกาสพระสงฆ เพชระฆาฏ อารฆาฏ ผูกคาคด พิฆาฏ ราชยาน
 ฆานสะมาบัด ยวดญาณ สัพพัญญุตัญญาณ ตถาคต ทศพลญาณ
 อจิตตพิตรจอมอารย ไตรโลกาจารย์ ตริภพมกุฎโลกย เมาศี
 ตริภุวนารรต ศรีสุคต ชินเนทร ชินนราช ชินศรี มุนีราชะ ธรรมราช
 สัมพุทโธ โลกนาโถ ไตรภพนาถ สัตถาเทวา ว่านามพระ

เทวา เทพาธิบดี เทวเนทร เทเวศ อัมรินทร์ อมรา อมเรศ
 วัชชรินทรจ ตรีเนตร สหัยไนย พันดา เพชรปานี มัคคพาฬ โภษี
 สุขัมบดี เจ้าสุราไลย อินทราชราช

แก่นสาร ใจसानต นังโรงสาถ สานแพง เจ้าสาม พิศาจ
 กว้างขวาง พิมพิสารราช ครลาคพลาต พระขันท พระขรรค์ ธนว่าทรพิชัย
 วนะ ว่าบ้าน ไชย ว่าสิน ด้วดีตรคัลไชย วายขนม กาลกิริยา มรณ
 ว่าตาย สบสาถล แตนจักร อนาคต ชันทเสมา ธรรมพระกรุณา

ภูบาล ภูเบศ ภูเบนทร ภูมณฑ ภูวณา ภูวไนย ภูวนารรต
 ภูวเนตร ภูวนัดไทรย ภูมีศวร ภูมินทร ภูบดี ภูบดีเนทร ภูธร ภูตธา
 ธรรมรักษ์ ธรรมศร์ นรินทร นเรนทร นเรศ นรศี นราธิบดี นฤบดี
 นฤบดีเนทร นฤบาล นฤเบนทร นฤเบศ นฤปนารรต จอมจักร
 จอมราช จอมยศราชชา จอมภพนารรต จอมโลกย จอมนารรต
 จอมกรรมัตร์ บินเกล้าราชัตร์ จุฑามณี จุมพล ธรรมิศวร ราชา ราช
 ราไชย ราโช^๐ราชัส ราเชนทร ทารไทธรรณี ท้าวธรรมิศ ไทชเรศตร

ไทรธนี ชรารักษ์ ทรัพย์ธรรมาธิราช สุรชาติ ขัติยวงษ์ ระพีพงษ์ สุริยวงษ์
 สุริโยศตม มไหสุรศักดิ์ มหันตมหิตราชา ว่าพญา มาดา มาตริ บิดา บิตร
 บิดุเรศ บิดุราช ขนิษฐา นัคตา หลาน ทารา ภริยา ภรรยา บาทบริจาริกา
 อิตถี ษัตริ์ นารี บุตรี เยวมาลย ยูไพ ยูพาล นางคราญ พงโพท นางพาล
 พฐุ พเท พนิตา วนิตา สุตา ธิดา อ่อนไท เทวี เทพี ซาชา
 ซาเยศ ซาเขนทร ยอดสร้อยสงสาร ลาวดา กลัยา เพาพาล เพาโพท
 ว่านาง เสาวภาคย โสภิล โสภว โสภากย โสภณ โสภนา พงา
 เยวโยพ ว่าหนุ่มงาม

บุรุษ บุรุษยา บุรุษโย บริสสะ บริสัสสะ มานุษ มนุษย อุดคม
 สมถพรหมมถาจารย์ อารย อรหันต

มหาพาร โอฟาร นักขัตติยา ดาเรศ ตั้งศยวคมนัญญู มหารรตตี
 ว่าฤกษ

มถเทียรปราสาท ไช้เกล้า ไชลนทวาร หีบท้าว นางจรรัน ตริ่มฤกษย
 มาศ ราชรัถยา ถนล หมอนขนน หนูนให้สูง จรรันจราย จรดจร
 ตราไตร ตรวจตรา ที่ทางเคียร เมลือยมล้า ชักเลื่อยไม้ แมตนมลัน
 เมลือองเลื่องฤกด้วยศักดิ์ทานุภาพ สิหนาท สิหราช สิหสังฆ นาค
 ฤกขคนาค นาคเนทร นาคัส นาคศ นาคี นาคินทร นาคเ นาคเ
 นาค ราชอรุค ว่างู

ครุทษราช ครุทษา ครุทษี สุบรรณ สุบรรณี สุบรรนา เวนไดย

เวन्दยะ กัณร กัณร หัตถ์ดิ่งค หัตถ์ดิ่งค อินทริย ปักษา ปักษ
สกุณา สกุณี ว่านค

ฤกษ์สี่ทิว วิทชยาชร ศิวสาคร ไวทางค ดบศวี ทวีชา แพทยา
โหรา พญารุ เพรี มหศ อากาล โยคี โภคี ทิษาปาโมกษาจอรย
ชรงไตรเพทางคสาคร ค็อยชชเพท อีรุเพท สามะเพท สบศิลปสาคร
พราหมณ กรษัตร์ แพลสย สุตร โคตร กรกกุล ร็องโฆษนา
พระสัพพัญญู สวยมัญญาณ

อมาตยาธิปตี พิริยโยธา นรานร แสนยากร พถุนทร พยุห
สบสมุห สงกัต พรรค ทั้งมวน ทั้งมูล กรวมถวายบังคม ประนค
ปรนม อภิวัต สดสดี โอนคประนาม อ่อนน้อมกาย ด้วยเกษ
เกษ เกษา ศัสะ เค็ชร ศัโร ศัโรคม เกลา หัว ย่อมได้ สับคเจ็ด
สัตะร็อย สหึษพัน โสตะว่าหุ จันรรจา เจรจา จรรจา คชทัมพยุห
ว่าข้างที่นั่ง อัญชริชช ว่าข้างอยนทังแปดทิศ (*) ๑

ชื่อว่าสรรพนาม นักปราชจิงประกอบ เพราะให้ใช้สรรพกาพย-
กลอนทั้งปวง ลัวแลมิได้เรียนล็อยคำทั้งปวง จแปลอักษร ให้เรียนจิง
จรู้อักษรไรจให้ชอบ แลนักปราชทังปวงพึงเรียน ตามบังคับไว้นแล ๑

๓. อักษรศัพทัน ตามฉบับนายมหาใจภักดี ส่วนฉบับอื่นโดยมาก คำมี
กาวันต์ มีต้นทษาฎ และดำคับคำดับส่นกันบ้าง

คำนมัสการ

๑๕ นโมนมัสการปรนม	อภิวัตน์ทา
เมแห่งตู่ข้าปรพฤติปรา	รพภโดยจ่านงใจ
๑ อัสถุจมีแก่นนสา	ทรเจตนาใน
คัสสพุทฐัสสวรไตร	ภพโลกยนาโถ
๑ ชรณนามพระภควโต	พุททภคยเคโซ
พระองคคืออรหโต	อันหักก้ามสงสาร
๑ สัมมาสัมพุทฐัสสพระสร	เพชุปุโธอิพาร
ตรัสไญยชรรมวราญา-	ภประเสริฐเลิศศไกร
๑ นบชรรมพระมกฏไทรย	ปิฎกุตตมใน
โลกุตตราวรวโสี	ยวิเสศศุกษุม
๑ ขอกรภานจนกฤษดาญ	ชาวลิตกัณภุม
พุทโธธาสิกขุมนม	คณสงฆมอรรฆฎารย
๑ เสรีจกวยศวีโรดมภวัน	ทียข้านมัสการ
ไทรรัตนทิพวราญา-	ณมหามหาศจรรย
๑ เดชานุกาพวรไตร	รัตนโชติพรายพรณ
จงศุขสวัสดิชัยสวร	ยาริบัติดีมากมี
๑ ข้าขอปรกอบอักษรแถลง	สรรพภาคยวาที
นานาวุคโตไทยจี้	นามศัปทเสร็จการ

ตัวอย่างคำที่ใช้ ๕

- | | | | |
|---|---|--------------------------|--------------------|
| ๓ | ๑ | สรรเพชญ์สัทธรรมแลสง-- | ขบ่งเสรีฐ์แก่นสาร |
| | | สบบสูตรสคัมน์นิแลสังหา-- | รแลแพสยสคัตยา |
| | ๑ | โกศลุมภเกสรสมบัต | คิแลสวัติโสภา |
| | | เสาสูรยสวรรคแลสุรา | สุรสัททิมภาร |
| | ๑ | สมเดจสหัทสนยเสมอ | สำปราชุสงกรานต |
| | | สมฤทธสมาธิสบบถาน | สุวภาพสุนทร |
| | ๑ | สมบวรตเสาศรแลสน | ชตุสมุทสมสมร |
| | | สวรณีสมรรถแลสลอน | แลตครัสสละสมนาคม |
| | ๑ | เสรีจเสคจเวตสังขพัส | ดตุสิดเสวตรเสวอชมย |
| | | ปราชาสาศรสคัวสม | นถันนิสาธุสงสาร |
| | ๑ | แลสนสนุกนิสาวสนม | แลตตุติโสตนมัสการ |
| | | สอลอทั้งปวงก็บริหาร | ปรเภทนานา |

ตัวอย่างคำที่ใช้ ๕

- | | | | |
|---|---|-------------------|--------------|
| ๓ | ๑ | ไพศางศิขรพิเศศ | แลคัมภสรวทธา |
| | | คคัตุรแลศุขศุทธธา | ศรภขไสขรคัม |
| | ๑ | อาศรมศีลแลศิวา | ศรโศตฺรเศรมฐ |
| | | อากาศแลพิสมสุถ | ยศศักคิอศิวา |
| | ๑ | ไสพศภภิเศกแลปศาง | แลกฤษลศาลา |
| | | ศีกศรศรบงแลศรธา | ทศศุภศถุงฆาร |

๑ ศาโรชโสภณแลปรเทศ
ศอคอนปราชูผู้ชำนาญ

ศศิธรประกาศมาน
ก็ปรกอบในวาท

ตัวอย่างคำที่ ๕

๒ มุขยาแลกฤษณกฤษ
โอภาสจกัษุมหีน

เขมมกรรมัตถ์ตรี
รัศมิ์โทษกฤษ

๑ อักษรรากษยแลขก
พฤษณาภาษบุรุษมา

ยแลเกษมบุษบา
นุษยภักษุเหาะหรรษ์

๑ มีกษัมหิษแลผู้ปราชู
สืบสำเนนค้อวระสัน

ชกผู้กเป็นแจ้งฉันท
ตะคิตกโดยหมาย

๑ สบสบทกล่างนิมไว้
เพื่อใหม่หาชนทั้งหลาย

มมิกลาสมมิกลาคลาษ
ผู้จอ่านจะเขียนตาม

๑ สอดอแลศอชอ
พิเศศโดยนาม

ก็ประกาศทั้งสาม
ปรเภทภาษา

๑ หนึ่งโสคคือไม้มัน
ประกอบเป็นฉันทา

ไม้มันลาชอนเภา
ผู้พิเศศอย่าหลงไหล

๑ ใฝ่ใจแลให้ทาน
ใครใคร่เลยของโย

ทั้งนอกในแลใหม่ใส
อันใดไซ้แลไหลหลง

๑ ใส่กลสไฟไม้
ใกล้ไบแลไช้ง

ทั้งได้เหนือแลใหญ่ขง
ผู้สืบม้วนค้อวราชา

๑ ท้าวโทแลไพร่พล

ยโยแลอภัย

๑ ฉบับไวแลปลดไปล

โยไพรไปไลไป

๑ เจ้าโทชนไชย

หวนไหวฤโทพิง

๑ หลั่งไหลแลในเกษ

ไค้ทางแลไถนา

๑ บันไดกรไค้ไฟ

แหล่งไหลลไค้พุล

๑ กลองไปแลไหลหลัง

ไค้ไขแลน้ไหล

๑ ไพร้อไทยกิด

ไฟไหม้แลไค้ลาม

๑ ทำไค้แลไค้คง

กุงไค้แลออมไห

๑ ไส้พุงแลคัมไค้

แก้ไขวไวอา

๑ ไค้ควแลเรนไร

ไค้ไหลแลไฟหล่น

ทั้งพงไพรแลไรนา

ไค้รอยไมยเลอศไค้

แลลुकไล่แลแล่นไค้

แลรื่องให้จ้ใจจริง

แลเอาไลยังไปลิ่ง

แลให้พระแลไค้คคลา

แลไค้รภพไค้รตรา

แลแอกไค้อันไค้บุลย

เราะหไค้ไม่มุล

สมบุรรดเขาไค้ปราไค้

แลไค้คนแลเรื่อไร

แลใช้บักปรไค้งาม

แลขวิดไขวแลไค้จาม

แลในหูกแลบ้านไหม

แลตไค้แลเป็นไฟ

อสงไขยไสยา

แลหั่งอไค้อนเกา

ไค้รอยไค้คดีดี

วิไนยไค้แลไม้ตรี

แลไหลไฟแลแลแก้วไค้

๑ ไส้ไข้แล้ไภษร
ฝักให้แล้ไม้ไซร

แลสไปแลลุกไฟ
แลไอสุรยแลล้หลาย

(ไม้ตาย ๘๐ คำ)

๑ สบคั้บทนา
ทั้งข้อมไม้ตาย

ทุกประการหมวดหมาย
ผู้ประเสริฐพึงเรียน

๑ สขสแล้ไม้วัน
ผู้ใดอ่านเขียน

แลไม้ตายบ้เงินเวียน
จงประหลัดอย่าดูเบา

๑ ส่วนผู้จันองฉัน—
คือบรมพุทธา

ทนนามกรเกา (*)
รสตั้งบำเพ็ญบุญ

๑ ผู้มีอำนาจทน
มากแล้วมาเพิ่มกุล

แลสร้างกุศลเป็นทุน
อันชอบไว้ในโลกา

๑ เถลยววดตาดในกาพยกลอน
เพราะเหตุบุญญา

วรอรรถลภา
ธิการหล้งมาอวยพล

๑ อนึ่งจึงให้ไซ้
ภุกาถืออำพล

ฤฎาใส่โดยด่ากล
โหวหารชอบสถารการ

บุทคลผู้ใดจเขียนหนังสือกาพยโคลงพากษฉันท ให้คู้อักษร ๔
คือ ฤฎาภุกา นี้ให้ชอบกับกลอนควรจึงใส่ มีชอบกลอนอย่าใส่ ไม้

๓. บางฉบับเป็น — นนามกรเกา คือบรมพุทธา — —

บางฉบับเป็น — นนามกรเตา รพบรมพุทธา — —

บางฉบับเป็น ๒๕๕ มีนามประกอบเตา รพบรมพุทธา — —

รื้ออันก้มพัดเลย รื้ออันก้มพัดกันแล ฝ่าเขียนให้เขียนตั้งนี้ ขอบฤทธิ
ให้ใส่ฤทธิ ขอบวิทธิ ให้ใส่วิทธิ ขอบพฤษทร ให้ใส่พฤษทร
ขอบพวินทร ให้ใส่พวินทร ขอบ ี ล้าน ให้ใส่ ล้าน ขอบ ฤ ล้าน ให้ใส่
ล้าน ขอบ ี ล้าน ให้ใส่ ล้าน ขอบ ฤ ล้าน ให้ใส่ ล้าน ขอบ ใ ล้าน
ให้ใส่ ล้าน ขอบ ฤ ล้าน ให้ใส่ ล้าน ขอบ ใ ล้าน ให้ใส่ ล้าน
ขอบ ฤ ล้าน ให้ใส่ ล้าน ตามอักษร จึงจะพัดกันเป็นกลอนแล ถึง
ข้าศึกขอบกลอนแล

จำแนกอักษรเป็น ๓ หมู่

นโม พุทชาย สิทธํ อ อา อี อี้ อึ อือ อู อู ฤ ฤา ฤ ฤา เอ
แเอา โอ ไอ โโอ เหา อ้า อะ

ข ข

ฃ

ฅ

ฉ

ก

ข

ฅ

จ

ค ค ฅ ฅ

ช ช ฅ ฅ

ซ ฅ ฅ

ท ฅ น

ฝ

ส ส ฅ ฅ

บ

ป

(๓)

พ พ ฅ ฅ ฅ ฅ

ฟ

อ

๑. ตามที่ Monsieur De La Loubère ทำเนเพิ่มพได้ในหนังสือ A New
Historical Relation of the Kingdom of Siam มีตัวอักษรไทยดังนี้
ก. ข. ฃ. ค. ฅ. ฉ. ง. ๑. ฉ. ๓. ฅ. ฅ. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓.
๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘.

อักษร ๔๔ ตัวนี้ให้อ่านแต่สองเสียง

อักษร ๑๑ ตัวอยู่บนบันทัดนั้นคือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ห
ให้อ่านออกเสียงสูงเสมอขึ้นไป

อักษร ๓๓ ตัวอันเหลือนั้นให้อ่านเสียงกลางเสมอขึ้นไปดุจ คงจัญ

แจกดู

อักษรกลาง ๕ ตัวคือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ นี้ตัวเบาไม่มีก้อง
เมื่อแจกให้อ่านเบาสูงชนที่ ๔ ตัว คือ ถ กั กุทะ ตั ตั ตะ อ้อ อูอะ นั้น

ก ก ก กุ กะ (")

ก กา กิ กิ กุ เก แก ไถ ไถ โถ เถ คำ

อักษรเสียงสูง ๑๑ ตัวนี้มีบ มีก้อง ให้อ่านหนักลงที่ ๔ ตัวนั้น คือ
ข ฃ ษ นัน

ข ขา ฃ ฃ ชู ฆ แก ไซ ไซ โข เหา ข่า

ช ชี ชี ชู ฆะ (")

๓. ต้นฉบับแจกได้ทุกตัวอักษร ในการพิมพ์คราวนี้เห็นว่าไม่จำเป็นจึงคัด
ออกเสีย คงไว้แต่ตัวอักษรเดียว พดเป็นตัวอย่างในแม่พิมพ์ ทั้ง ๓ หมู่ ๆ
ละตัวอักษร

อักษรเสียงกลาง ๒๔ ตัวอันเหลือจาก ๕ ตัวนั้น ตัวก้องทำให้
 อ่านท่อมลงที่ ๔ ตัว คือ กิ คี กุ คะ
 ค คา กิ คี กุ เค แคะ ไค ไก โค เคา คำ
 กิ คี กุ คะ

ผันอักษร

อักษรเหล่านี้เหมือนกันกับ กง ชง ช นั้นจึงหมั้น อักษรทั้ง
 หลายนั้นให้อ่านผันออกไปแต่ละ ๓ คำ ซึ่งแจกมาทั้งปวงนี้เป็นคำต้น
 สกตไม้ค่อนหางว (๑) นั้นเป็นคำกลาง สกตไม้โทลงดงรูป ขอ นั้นเป็น
 คำปลาย

อักษรเสียงสูง ๑๑ แม่ นั้น คำต้นให้อ่านสูงแล้วลดลงไปตามที่ไม้
 เอกไม้โทนั้น ขา ฉา ฉา ฟ้า ส่า ห่า
 ข่า ฉ่า ฉ่า ฟ้า ส่า ห่า
 ข่า ฉ่า ฉ่า ฟ้า ส่า ห่า

อักษรกลาง ๕ แม่ นั้นคือ ก จ ฉ ฎ ด ต บ ป อ นี้คำต้นให้
 อ่านเป็นคำกลางแล้วจึงอ่านขึ้นไปตามไม้เอก แล้วลงไปตามไม้โทดง
 รูปจ้วนั้น

ก่า จ่า คำ ต่า บ่า
 ก้า จ้า ฉ้า ฉ้า ต้า บ้า

๑. หมายถึงไม้เอก 2565

อักษรเสียงกลางก้องต่ำ ๒๕ ตัวนั้น คำต้นให้อ่านเป็นกลาง แล้ว

อ่านหุ้มลงแล้วอ่านสูงขึ้นไปตามไม้เอกไม้โท คำ งาม

คำ งาม

ชา ช่า ทา ท้า นาน่า พว พ้า ฟ่า ฟ้า

ชา ช่า ทา ท้า นาน่า พว พ้า ฟ่า ฟ้า

มา ม่า ยา ย้า ร่า ร้า ล่า ล้า วา ว้า

มา ม่า ยา ย้า ร่า ร้า ล่า ล้า วา ว้า

ฮา ฮ่า

ฮา

เมื่อแจกความกันเป็นประโยคโดยโวหารโลกย (*) ให้อ่านตามตัว

กสิ กวี คติ

ต้นดั่งนี้ กต กตา กติ กว กวา กวี ทร ตรา ตรี

อช อช อช ขว ขว ขว ฌ ฌ ฌ ฌ หน หน หน

อช อช อช ขว ขว ขว ฌ ฌ ฌ ฌ หน หน หน

ปติ ปติ

ปต ปลา ปติ ปร ปรา ปรี พล ปลา พลี พร พวา พร

พลี พร

*. หมายความว่าผสมอักษรกต่ำ

กง กั๋ง กาง กิ่ง กิ่ง กิ่ง กิ่ง กุง กุง เกง เก่ง โกง กอง กวง
เกียง เกื่อง เกอง เกิ่ง

กม กัม กาม กิม กั้ม กั้ม กั้ม กุม กุม เกม เกม โเกม กอม
กวม เกี่ยม เก่อม เกอม เก็ม

	ก่าน		จ่าน		ก่าง		ก้าม	
กาน	ก้าน	จาน	จ้าน	กาง	ก้าง	กาม	ก้าม	
กิ่ง	กั๋ง	จ่าง	จ้าง	ขัน	แค้น	ชัน	ชัน	ชัน
ขิง	ขั๋ง	ข่าง	ข้าง	ขั้ม	แฉ่ง	ขั้ม	ขั้ม	ขั้ม
จิง	จั๋ง	จ่าง	จ้าง	จั้ม	แจ่ง	จั้ม	จั้ม	จั้ม
หม	หมั	ลม	ลั้ม					
	กต้า		กั่ว		ตรา		ปล้า	
กตา	กต้า	กวา	กั่ว	ตรา	ตรา	ปล้า	ปล้า	

ปร่า อย่า
 ปร่า ปร้า อยา อย้า
 คล้า คว้า คร้า พล้า
 คลา ควา ครา ปลา
 คล้า คว้า คร้า ปลา
 พร้า มล้า เกล้า ไคร ไคว
 พร้า มล้า เกล้า ไคร ไคว
 คุรุ คุรุ
 คุรุ คุรุ
 ฉลา ผลา หนา หมา ขวา เสรา
 ฉล้า ผล้า หน้า หม้า ขว้า เสร้า
 ฉล้า ผล้า หน้า หม้า ขว้า เสร้า
 เลข^(๑) กาย กาว กัว กัว ทย ทย กุย กุย เกว เกว โทย กอย
 กวย เกียว เกอย เกย เกยះ เกือ เกือះ เกอ เกอះ กัว กัวะ เกะ
 เกะ โกะ เกะះ กุ้ กรรม กอ ก้อ ก้อ กย ก้อ^(๒)

๑. บางฉบับเขียนเป็น เกอย
 ๒. ในหนังสือ A New Historical Relation of Siam ของ Monsieur De Le Loubere แจกแม่เษไว้ดังนี้

เษ กวย กอย กอ ก้อ ก้อ กย ก้อ กุย กุย เกว เกว โทย กอย กวย

เกอชนั้นอ่านแต่เสียงเดียวตรงไปตามตัวสูงตัวต่ำ จึงผันออกเป็น
สามคำตามไม้เอกไม้โท แล้วอ่านซ้ำให้จงช้านาฏเป็นอนุโลมปติโลม
โดยนิยมคั่งงัน

	ก่าย		กิ้ว		ก้วย		จ้าย		จ้าว
กาย	ก้าย	กิว	กิ้ว	กุย	ก้วย	จาย	จ้าย	จาว	จ้าว
ชาย	ขาว		ฉาย	ถาย		ถอย	ถาย		
ข้าย	จ้าว		ฉ้าย	ถ้าย		ถ้อย	ถ้าย		
	ข้าย	จ้าว		ฉ้าย	ถ้าย		ถ้อย	ถ้าย	
ฝาย	ส้าย	สอย				คล้าย	คิ้ว	คิ้ว	
	ฝ้าย	ส้าย	ส้อย	คาย			คิ้ว	คิ้ว	
	ฝ้าย	ส้าย	ส้อย	ค้าย			คิ้ว	คิ้ว	

เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ
เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ เกอวิ

ในจินตามณ์ฉบับดั้งเดิมแต่จกรมนปรมาณุชิต ฯ แลจนแม่เกอวิดังนี้

เกอ กัย กาย กาว กิว กิ้ว กัย ก้วย กุย เกอ แกว โทย กอขย
กอขย เกี้ยว เกื้อย เกี้ย เกื้อยะ เกื้อ เกื้อยะ เกอ เกื้อยะ กัจ กัจวะ เกะ แคะ
โกระ เกาะ กอ กู กัม กัรร วะ มะ

ตอนท้ายจินตามณ์ของกรมหลวงวงษา ฯ ในฉบับพิมพ์ของหม่อมจันต
(พ.ศ. ๒๔๓๓) ตอนท้ายของแม่เกอ ต่างจากฉบับดั้งเดิมนี้ คือเป็น โกระ
เกาะ กุม กัรรมอดิธัม ะมะ

	ง่าย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย
ง่าย	ง่าย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย
	ท้าว	พ่าย	พ่าย	ม้าย	ม้าย	ร่าย	ร่าย
ท้าว	ท้าว	พ่าย	พ่าย	ม้าย	ม้าย	ร่าย	ร่าย
กอบ	กวย	กอน	กวน	เกียน	เกียน	เกียน	เกียน
เกยว	เกย	กอด	กวด	เกยด	เกอด	เกอด	เกด
เกย	เกย	กวง	กวง	เกยง	เกอง	เกอง	เกิง
เกอ	เกอ	กอก	กวก	เกยกล	เกอก	เกอก	เกก
เกอ	เกอ	กอม	กวม	เกยม	เกอม	เกอม	เกม
กัว	กัว	กอบ	กอบ	เกยบ	เกอบ	เกอบ	เกบ

จินตมุนี พระโหราธิบดี เอมอยู่เมืองสุโขทัยแต่งถวาย
แต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าพลพริบ

๑. นโม ก ข จ

ตามอักษรรรกา

กน กง กด กม มา

กบ กก เกยสุดใช้

๑. รังสฤษฏีพระแต่งตั้ง

รังรักษเกิดขอบอ

สังหารคือเป็นสอ

ใครเพทท้าวหากแก้ง

ก กา

แต่งไว้

ตามต่อ

สิ้นคำไท ๆ

สอ

บอกแจ้ง

สมมติ

ก่อเกือเป็นองค์ ๆ (*)

๑. มวงฉบับนี้ว่า ใครเพทท้าวหากแจ้ง -----

๑. นักปราชญ์ บ } ส ศ ม
 ๗ ๓ ๓ }
 ก็น บ ครนคนตาม เร่งไว้
 เป็นเสมียนหมู่ถามความ ก็นง่าย
 ส แล น } ๕ ๖ } บึงคำเมืองอื่น ๆ
 ย } ๖ ๗ }

- ๑. ปฐม ปริสุทธา
- ๑. อักษรปรถมบาทเบอง บริสุทธ
- ๒. ทศย์ ทณฑทเมว
- ๒. ทศย์บาทเมรุตช รูปก้อน
- ๓. ศติย์ องกุสณเจว
- ๓. ศติย์บาทองกุษ ขอขออด จริงเฮ
- ๔. ศติย์ สกขณณขร์
- ๔. ลักษณอักษรสามซ้อน แต่งไว้เป็นเกสิม (?)๗

(๓) บางฉบับมีศรดาและข้อความต่อกรดังนี้ว่า

ปฐม อักษรวิสุทธ
 อักษรเบื้องต้น หาเอกโทมมิได้ (เช่น) ก ๑
 ทศย์ ทณฑทเมว
 อักษรคำรบสอง มีไม้เอกรูปตั้งค้อนหางโค " ก ๒
 ศติย์ องกุสณเจว
 อักษรคำรบสาม มีไม้โทตั้งรูปขอ " ก ๓

๑ ส ศ ข ญ ย
 ๖ ๗ ๘ + ฟินท
 ใ ใ ไส้โดยจีน
 ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙
 คอว่าทำรนนผู้

โครถวิล
 ขอบรู้
 คาแม่น
 ฉลาดแท้เมธา ๗

จุดดตรี มี เลขสคตมี
 อักษรเป็นคำรบสี่ มีไม้ตรงรูปเลข ๘ " ก้า
 ๔

ปณจมี ภาคปาทณจ
 อักษรคำรบห้า มีไม้จั่วตัวตั้งรูปตีนกา " ก้า
 ๕

ปณจวิหิ ลักษณะเอกขริ
 อันว่าลักษณะแห่งอักษรกลางเบามหาประการตั้งแปล

๑ อักษรตัวคั่นนั้น คำตรง ก้า
 สองจึงมีเอกตง อย่างค่อน ก้า
 ๑
 สามลงไม้โททรง ถานเลหิ ขอนา ก้า
 ๒
 ๓
 สี่ลักษณะไม้ตรงขริ อัยไซรจักแสดง ๗

๑ เลขเจดคือรูปไม้ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐
 ห้าจัตวกาปลาย ทเท้า ก้า
 ๕
 ก้า
 ๕

อักษรกลางเบาราย เป็นฮา คำนา
 นักปราชจรรเจ้า ดั่งน้อักษรไทย ๗

๑	เป่นเสมียนรอบรู้	วิสัยทัศน์ (๑)
	พินเอกพินโททัตเต -	ฆาฏกัฏ
	ฝนทองอิกฟองมัน	นฤคหิต นันนำ
	แปตสิ่งนี้ใครรู้	จึงให้เป็นเสมียร ๆ

วิสัยชน	๖
พินทุเอก	๗
พินทุโท	๘
ทัตเตฆาฏ	๘
ไม้ตายคู้	๘

๑	อักษรสูงต่ำดั้น	กำตรง	ขา-คา
	สองจ้งมีเอกลง	รูปค้อน	ข้า-ค่า
	สามมีไม้โททรง	เขียนเล่ห์ ขอนา	ข้า-ค้ำ
	แยกอักษรอันซำรอัน	อยู่ได้เห็นพลัน ๆ	

คาตาแตรคำโคลงนี้ น่าจะได้มีผู้แต่งต่อเพิ่มเติมเข้าในชั้นหลัง กล้วย
กับฉบับความด่งเด็จกรมพระปรมาวุธดิโนรต

(๓) บางฉบับบว่าวินิจฉัย ชันนา

ฝนทอง
ฟองมัน
นฤคหิต

"
อยู่ในแปดสิ่ง
๑
๐ ว่าบริมณฑลศุขไซ้

๑ นนพกอก่อแห่ง
แจกจ้อธาหอร
กตถกมกม้วยมรณ
กนกงมกมกอยนนี้

อักษร
แห่ง
สามแม่
ชีพได้นามตรี ฯ

๑ ส จ ต ถ ท ไซ้
กน ญ ร ล พด
พ ป ภา ทานสมมต
ข ค ต่างกจ้ง

ต่างกค
แต่งตั้ง
ต่างกบ แลนา
แจกให้แทนแสดง ฯ

๑ แจก ก ภา ทานห้าม
กีกักกะ ตาย
เกยะเกอะเกอะกัระราย
เกะแคะโกะเกาะนนี้

โดยหมาย
แห่ง
เรียงหัว ไปนา
เหล่านี้คำตาย ฯ

๑ กคกตกบเหล่านี้
ให้กลบตบทั้งหลาย
กนกงกมกปรัย
ควรวใส่เอกโทผู้

คำตาย
พึงรู้
สามเหล่า (*) นนา
ปราชไไว้เป็นแลลิม ฯ

(๓) บางฉบับมีว่า.....สามหมู่ ^๕ นนา

๑	ทั้งห้าปราชแก่ง	เกลบาท
	รักสาวเกลากลอนพจน	เรียบร้อย
	เพียงที่พิยสุธารศ	สรงโสรจ ใจนา
	ฟังเร่งเสนาะเพราะถ้อย (*)	ถ้วนทุกคำ ๆ

อธิบายวิธีแต่ง
ภาพย์ กลอน โคลงฉันท

๑	นมสี่ตัว	นมพระศาสดา	นมพระธรรมาน
นมสงฆ์ผู้เป็น		นาบุญแก่นสาร	นบครูอาจารย์
ท่านผู้สั่งสอน			
๑	ขอผูกตำนาน	ตำนานอรรถการ	ตำนานเกลากลอน
เป็นบทย่อมผูก	เป็นครูอักษร	เป็นโคลงภาพย์กลอน	
พิศมทนต์ปลาย			
๑	อักษรเป็นหมู่	สอสามเป็นคู่	ไม้้วนไม้ลย
ไม้เอกไม้โท	เป็นคู่หมู่หมาย	ปฎิหารปรलय	
ฝนทองฟ่องมัน			
๑	สติถชนิด	ภาพย์กลอนพิศมต	ชนิดรัตเกี่ยวพันธ์
คิดควรจงแม่น	อย่าได้เสียดสรัน	อย่าเอาอันพร	
มาใส่ใ้การ			

(๑) บางฉบับว่า "ปานมธุระเพราะถ้อย"

๑ หมูไต่ในคณะ เป็นค้อย่าละ กาพย์โคลงพากย์หาร
 บทฉันทาไฉฉวน สืบตามอย่างนาน จุลู้ใช้การ
 ลึกซึ้งเกี่ยวพันซ์

๑ หนึ่งวันตติถก คู่ฉันทโตฏก กาพย์มั่งกรพันธ์
 บทอินทวิเชษร คู่อาริษฉันท์ ผูกไว้ทุกสรรพ
 ทุกพรรณเกี่ยวการณ

๑ ขุนปราชหนึ่งเลิศ เป็นโหรประเสริฐ บัญญาชำนาญ
 ชาวโอบบรู สวัสดิพิศาล ข้าพระภูกบ
 เจ้ากรุงพระนคร

๑ น้าวเอาตำนาน คำเนอรอรรถการ ตำนานเกลากลอน
 ผูกไว้เป็นฉันท์ พากย์ครุอักษร จงสถาพร
 จำเรณูสวัสดิ

๑ แต่เจ้าแผ่นดิน กรุงราชภูมิินทร์ นราธิบดี
 จงเกียรติพระยศ ปราบกฎเปรมปรีดิ์ ทุกให้สดุด
 ทวีท้องโลกา ฯ

ผิด ผู้จะทำดูภาพ โคลง ให้ดูจกกระบวนตั้งนี้



๑ สิบเก้าสาวภาพแก้ว (๑) กรองสนธิ
 จันทรมณฑลกล สี่ส่วน
 พระสุริยเสด็จลด เจ็ดแห่ง
 แสดงว่าครู โคลงล้วน เศษสร้อยมีสอง (๒) ฯ

โคลงทั่วอย่าง

๑ เสียงกู่เสียงเล่าอ้าง อันใด พี่เอย
 เสียงข้อมมอยศไกร ทว่าหล้า
 สองเขือพี่หล้ามีไหล ลมคั่น ญาพี่
 สองพี่คิดเองอ้า อย่าวไค้ตามเพื่อ (๓) ฯ

- ๑. บางฉบับมีคำ.....แสดงภากย์แก้ว
- ๒. บางฉบับมีผู้ก่เป็นคาถาวา

นงภาโว ทศภาโว

๑ สิบเก้าเสดภาพแก้ว กรองสน
 จตุตถิ จันทรมณฑลโต สี่ส่วน
 จันทรมณฑลกล สี่ส่วน
 พระสุริยเสด็จลด เจ็ดแห่ง
 ทวาดึงสี่ผลโต ภาเวยย
 แสดงว่าพระ โคลงล้วน เศษสร้อยมีสอง ฯ

- ๓. จากมติศกพระรัตน๑5

โคลงอธิบาย

๑ ให้ปลายบทเอกนั้น	มาพืด
ห้าที่บทสองจัน	ขอบพริ้ง
บทสามคจเดี่ยวตัด	ในที่ เบญจนา
ปลายแห่งบทสองต้อง	ที่ห้าบทหลัง (*) ๑
๑ ที่พื้นที่ โทนน้อย	ฟังพื้นที่ เอกนา
บขอบอย่าควรกล	ใส่ไว้
ที่พื้นที่เอกอย่าจัน	ดาใส่ โทนา
แม้บมไม้	เอกไม้โทควร ๓
๑ บทเอกใส่สร้อยได้	โดยมี
แม้จะใส่บทตรี	ย่อมได้
จัตวานพวาท	ในที่ เน้นนา
โทที่ถัดมาใช้	เจ็ดถ้วนคำคง ๓

๓. บางฉบับว่า	บทโตที่ห้าวัด	ขอบคต้อง
	บทตรีเขามาชัด	สุดคแห่ง เบญจนา
	ปลายบทต้องมาคต้อง

แต่บางฉบับมีอีก โคลงหนึ่งว่า

๑ ที่เจ็ดบทแรกน	มาพืด
ห้าที่บทต้องชัด	ขอบพริ้ง
บทสามคจเดี่ยวถัด	ในที่ เบญจนา
ปลายแห่งบทสองต้อง	แห่งห้าบทหลัง ๑

๑ บทตันทั้งสี่ไซ้	โดยใจ
แม่ว่าจะพินทุ์ ไคไค	ข้อมไต้
สี่ห้าที่ภายใน	บทแรก
แม่น้มาทจกมีไม้	เอกไม้โทควร ฯ
๑ ถิขิตวิจิตรสร้อย	สารสรร
คีอวุตโตไทยถันท์	บอกแจ้ง
สถิตชนิดพันธ์	โคลงกาพย์
จบสำเร็จเสร็จแกล้ง	กล่าวไว้ฟังเรียน ฯ
๑ บทโคตอมโลกไว้	แปนมบั (๖)
อรรถแห่งครูอนันต์	บอกแจ้ง
บทกลับเกรงกลบั	ปรมาท กรุณา
คกนรกอไปแยง	ต่อด้วยขมบาล ฯ
พระยาสี่มงาย โคลงกา	
๑ ขรวงทองรองจ้อนภา	โฉมกระ
ขรวงทองรองเจ้ายะมะ	ทิวไหว
ส่วนสาวภิมานพระ	สองโลก เพื่อนแฮ
ขรวงบานเดือนจุลไหว	ทิวฟ้าเอนดู ฯ

๓. บางฉบับว่า บทโคตอมศิษย์ไว้

ตำนานฤๅษีโคตงดาว

๑ กาลิโปลิแล้วมา

เห็นแต่พื้นขาวศรี
 แล่นไปเห็นเขาตาด
 ผสมนามาหู่ ญูเขยวตา ฯ

อักษรบังโท โคลงดาว

๑ โภประจมานต่งตังถม

กิปาดพายเหนือหแดงแต้ม
 เถวร่วมเวียงตบร่วม
 แก่ก่อนก้วยแซม เสียงสังลอลน ฯ

อินทมกัษยวกลอนโคตงดาว

๑ คิदनักหอดหักแล้ว

คิดควบถึงใครใด	ในใจ
คิदनักคิดหิวไป	ร่วมรู้
คิदनมเจ้าชู้	ในมะ โนแฮ
	บ่เว็นพระวันยาม ฯ

อินทรหลงห้องโคตงดาว

๑ ปลดคำบั่นตั้ง

ซิ่นขอขอเทียมองค์	เรียบจง
รักษ์ไม่ลาชาติปลง	ชาติหน้า
เกอดในกัมเกอดฟ้า	เจียรจาก ฉนั้น
	ร่วมห้องพิมานเดี่ยว ฯ

ฟองสมุทร

๑ คำไข้ร้กอัจอ้าง คณนา
 ขวางปลัดฟ้าพิษา เพกขวา
 คคสมุทเทียงชลาธา ทูท่น คีนเอ
 สัตว์มากมวนโนน้ำ คลังแก่นระเทहन ฯ

หมายกงวอดสามชั้น ไคตงลาจ

๑ จง ชมเขาวยอดแถมัยน นาน
 รักัษ์ รัพันดาวานคว่น ใต้
 จง ลลาภเมองมรผัน ไร่
 แพง เพอพงนอ้งโหยกแท้พิพ ออน ฯ

พจนสามชั้น ไคตงลาจ

๑ แทนเคียวอนเน้งเคียว กลม
 ฝัพบแม่ขามเกียว ก่อง
 ชูชมออนอวรเปลี่ยว กู
 เมอขวาใจสังเสียว ซ้อยแสง เปน ฯ

ไหมยุงพ่นน้ำ ไคตงลาจ

๑ เรียมเปลงบทบาทเมอง ไวหาร
 ค่อถ้อแถมสมการ ชูถ้อย
 ฝุงหญิงข้อมสาธาธณ์ ทำโทษ นักแส
 บ้างพรอ้งมัวเออมซ้อย ลอมเหล่นหลายชახ ฯ

มณฑกคคิ โคลงห้า

๕ ๕ ๕ ๕ ๕

๐ ๐ ๐ ๐ ๐

๑	น้ำจะคล้ายคลาติน	ปลาเดินกนด
	มาดำนำลงตาล	ไปกลางน้ำฝากน้ำ
	จักจากรีตรักมา	นกจันจิวจ
	จะนอนนานสงฆ์	ไว้กับเข้าแก่เข้า ๆ

อย่าง โคลงแข่งนำพระพยอม

๑	กายใจว่าด้นทอง	พวยพินแผนแต่งสำ
	อย่าปองฝีมือเถื่อน	รมศึกขยาบาดมัน
๑	จักรพรรดิภุเบศแม่	มนเมท
	หลานเทพศรีเสาคต	แก่นไถ้
	จตุรรัฎฐิกระลาบท ^(๑)	สยสาตร
	พระรวมอรรถมนไว้	แว่นแจ่งใจตรัส
๑	จิงจะสอนสยามภาษาพุ่น ^(๒)	อักษร
	ตราประสงค์เกลากตอน	เรียบร้อย
	ควรเป็นปิ่นอาภรณ์	กระวิกาพย์
	หุตุเศียร ^(๓) สมองสร้อย	แจ่มงาม

๑. หมายถึงคืดป ๖๔ ประการ

๒. บางฉบับว่า จิงจสอนสยามพากษพุ่น ----

๓. บางฉบับว่า หุตุเศียร ----

๑ ท้าวนเกลากกลอนเกลียงราบ เรียงสนธิ
ตัวได้ตาม สวร พยัญชน ถัดถ้อง
เอา อ อาทือนนค์ ษาษาค
ในที่สวรต้องตั้ง แต่งตรา ฯ

๑ เอาพยัญชนกออาทิ น อวสาน
ภูลพรรคพรรคานตยา คลาสแคล้ว
โนพรรคแบ่งพรรคานค้ เป็นภาค
ไขที่ควรอย่าแล้ว ไล่ส่ง ฯ

๑ กลอน ก อย่าวากเว้น ก รับ
ช ค ฆ จงคง คู่ไว้
กลอน จ จงค้ำนบ จ อยุ่ คงแฮ(๑)
แม้ว่า จ บ ได้ ฉ ชณนรอกัน ฯ

๑ กลอน ฎ จงได้คู่ ฎ รับ
ถ ท ธ เสรีจสรบ สรทน
ด ทนตจงได้คัม ด คู่ กันแฮ
แม้ว่า บ ได้พน ถ ท ธ เอาต่าง ฯ

๑ กลอน ป ผ พ ภั รับรอง ขอบแฮ
แม้ว่าอนเอามาชาว โทษแท้
ร ลอกอักษรสนอง มาโนช
ไตชอบไตแม่ไต เลอกเอา ฯ

๑ วรสงขวรวโรสคเวณฺญ

อันไส่ สลเสลาเคา
รลอกถลองรลอกหับ
กลอนพินท์กลอนภักตอง

๑ วรคัททรโทษม้าย(๙)

พินท์เอกพินท์โทเพียง
นิยมทำนุกพระ
กลอนกาพย์มได้เศร้า

๑ ราชประเทศษ

ไขกุญแจใจมนท์
ปลุกใจทวยหัดับนอน
เดือนต้นอย่าพลั้งหลง

๑ กระวีวรรณช้อย

พระนิตยทูลจรัส
จินตมณศัมภ์
เป็นคำเล็งศรีหน้า

วรศัมภ์

พรอกพร้อง
สรุโทษ
ดั่งเงวขง ๗

ป่นรูก เล้าแซ
แพ่งไว้
กุเบศ
สว่างไส ๗

กลกลอน
มีดกข
นานต้น
หลากคำ ๗

ชมจบมี
แหล่งหล้า
สนองแวม ทองนา
กาพย์เกลียงเกลากกลอน ๗

สารถิษักรรท

๑ แจ้งคำตามข่าว
ตามแต่รูปอก
ยากยิ่งสุดความ
แท็ชรมาสู สู้ ๗

๑. บางฉบับมีว่า วร คำทรโนศม้าย

บทตั้งชญา

๑ ใจจงรักเจ้า

ร่อนร่วมในความ

พียงจากไปไกล

คณิงแสนยิ่งรักษ้อน ๑

ชื่อเสื่อช้อนเดิม

๑ คำ โคลงเมาระบทสดี ให้

หม่อม อ่านสารศรีเสนาะแต่ง ดู

พร้อม ไพรงถ้อยถักถ้าวราว รู้

เพราะ พร่งท่งพินที่ไต่เรื่อง เรื่อง ๓

ชื่อพณวิตติการกระที่ ๒๐

๑ พ พบ รักษ์ ชู้ ข่าง วิงวอน

๒ เขา สวาดี ครอบญ คณิง นอน แบน้อง

๓ เจ้า คลาศ ป่วน ถึง สมร เสมอหนึ่ง เร็มมา

๔ หลบ ภักตร์ อยู่ นาง ช้อง คึงแก่นญาโฉน ๓

ชื่อขลุ่ยต่างชนิด

๑	แก้ว แหว่น้อง เกอ พี	ทุกอน
ซู่	ก้อ ของ นองนัต	แตงเจ้า
กอง	ทอง กอ สบสรรพ	เศกแม่
เงิน	เลื่อนหลัง ช่าง เต่า	แตงจวนเรอนเรียม ๑

ชื่อทวารประดับ ชื่อสกตแคร์

๑	กลางวัน	พิงข้าวร้าย	วันกลาง
ร้อนยิ่ง		ไฟพอนพาง	ยิ่งร้อน
จ่มสุด		โสกไม้วาง	สุดจ่ม ชันนา
กรรมกุ		ฉันโคสอ้น	ชาติให้กรรม ๑

ชื่อคัฟเพชรรัตน

๑	ปางนั้สองราชไท	ตามศ
สาพิมพ์ไปมา		กล่าวแก้ว
ประทานราชเอารส		สองราช
เวนแต่ชุกแล้ว		จึงไท้ชมนาน(๓) ๑

๓. จาก มหาวรรคาคำหลวง น. ๒๗๕ ถิ่นศักดิ์กมบรรพ มีเพี้ยนคำบ้าง,

ชื่อจตุรภาพนัฏ

๑ หัวไทยนฤเทศขำ	จับหน้
ลูกราชสีห์ปลั้ว	ไพร่ฟ้า
พลเมืองบตุค	ศาลเคียด
กระเหลยคัลบัลหน้า	อยู่สร้างแสงบุญ(๗) ๗

ชื่อนาคพนัฏ ชื่อตนิหรือตงกฎ

๑ ฝนตกนกรอ้งรำ	ครรวญคราง
ครรางครรวญถึงนจนนาง	โสภเสรำ
เสรำโสภกรำแต่ปาง	ไปจาก
จากไปเรื่อยใจนเจ้า	พิเพียงครอมตาย ๗

ชื่อทณทับท

๑ อรอกันงนาฏแพรว	พรายสาย
ภักตร์ถักษณ์พรณรายกาย	ก้องคว
ชงกลอุบลปราย	รายรอบ
สัตรีตันควนัว	ฝ่ายพื่อนระบำจำ ๗

๓. เขาใจว่า จากมหาชาติคำทองเหมือนกัน แต่ไม่พบในฉบับพิมพ์ นว่า
จะเคยมีอยู่ในฉบับซึ่งศูนย์เดียวแล้ว.

๒๕๕
 ชินนชิชอศกตแคว่ แต่เป็นทวาทริงประดับ

๑ เนตร คมสมลักษณเนอ นิล เนตร
 น่อง จรรวานเชฐ เหนียว น่อง
 ส่อง สรห่อนตุกเกท เร็ว ส่อง
 มา สบจยวบห้อง ต่อเท้าวันมา ๑

๒๕๖
 ขบไม่ตงน

๑ จักนเสตงพระเคช องค์ไท่ญเบส ปั้นเกล้ากรงศรี
 ผ่านเทพอชุตชยา เรื่องพระเคชา ท้าวห้องชรรณี อันตรายไฟร์
 บอจรวา ด้วยพระสมภาร

๑ ท้าวไปได้ไปปราบ เกรงพระอานภาพ ท้าวทุกทิสาร
 ท้าวราชนคเรศ ทั้งจันตประเทศ บเคยบันดาล ถวายสุวรรณมัลย์
 ทั้งบรรณาการ มกราบถวายเมือง ๑

๒๕๗
 ไคองขบไม

๑ ขบไม่กำหนดอักษรต่ำสูง แลนิยมให้กลอนต้องกันดูขบบังคับ
 กำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่ อันไคองกำกับขบไม่ กำหนดแต่ไม
 โท อันไม่บทหนึ่งท้าวหน่นถอยชนไปได้อักษรหนึ่ง มิได้กำหนดไม
 เอก แลนิยมให้กลอนต้องกันดูขบบังคับกำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่

๑ พระเกียรติรุ่งพุ่งเฟื่อง ภาษา
 ท้าวทวนทุกทิสาร นอบน้อม
 ทรงนามไท่เอกา ทศรถ
 ๒๕๖๓/๒๕๕
 กระษัตริย์มาจนพร้อม บ่เว้นสักคน ๑

๑	เดชะพระบารมีล้วน	อนันต์
	จักนับด้วยกัปกัลป์	ฤาได้
	สมภารภูตแต่บรรพ์	นานแก่
	ซึ่งบ้านแพงเพิ่มไว้	กราบเกล้าโมทนา ฯ

๑ ภาพย์เพชรมังกร กำหนดแต่ไม่โท มีได้กำหนดไม่เอก
แลนิยมให้ต้องกัน ดุจบังคับกำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่

๑	พระทรงศรัทธาล้ำ	เหลือแสดง
	ทรงพระศาสนา	ฤาให้
	อารามคร่ำส่ำกแห่ง	ห่อนมี
	ประสาทรราชทรัพย์ไว้	แจกให้ทุกสถาน ฯ

๑	อารามเรืองรองถวัลย์	ทุกทิศ
	เพราะบพิตรภวญาณ	บันเกล้า
	พระองค์ทรงทศมิต	ราชธรรม
	พระศาสนารุ่งเร้า	เรื่องด้วยเดชา ฯ

ลักษณะคำฉันท์

๑	กระบวนเกณฑ์เบื้องต้น	โดยขนาด
	นางอันบำเรอบาท	บันเกล้า
	ทรงโฉมประโลมอาจ	ล้มทุกข์
	มาหมอบรอบเรียงเฝ้า	อยู่สุพรรณกราบกราน ฯ

๑ นางขี้ขานเสียงแจ้ว

ฟังใจ

ตามเพลงกลอนกลไฉน

ภาพพร้อง

มโหรีบันเลงไฉน

ขอพาทย์

ทับกระจับปีก้อง

เร่งเร้าัญจวน ๆ

- ๑ นักเทศชั้นที่สพรั่ง นางท้าวเจ้าหัวนึ่ง แต่งตั้งบ้นยาม
- ๑ มัตถิวนแก่เถ้า หังโชนเจ้าลอมเกล้า อยู่เฝ้าอัครจันทร์
- ๑ สิบโชนตามตามถ กะเกล้าที่กระแวนหม เทียวหังวังใน

๑ ลิลิตบทร้ายกำหนดแต่ไม้โท มิได้กำหนดไม้เอก แลนิยมให้กลอนต้องกันดุงตั้งบังคับบทหนึ่ง ควรแต่งคำควรอันโคลง กาพย์ ลิลิตกานต์ อันไม้โทที่ห้ามบทหนึ่งนั้น ถอยขึ้นไปได้อักษรหนึ่ง มิได้กำหนดไม้เอกกำหนดหนึ่งควร แต่งแต่บทควร อันลิลิตบทกานต์ กำหนดแต่ไม้โท อันไม้ที่ห้ามบทเดิมถ้ามิได้ไม้โท ใสไม้เอกแทนก็ควร มิได้กำหนดไม้เอก กำหนดหนึ่งควร แต่งแต่บทควรแล ฯลฯ

๑ ราชอาณาจักรกัน ล้อมสามชั้นมีทวารใหญ่ เชิงเทินดำเนียรใน สรรพอาวุธสุดสิ่งแสดง

๑ บันใหญ่ไว้ถวนเบ้อม ฝ่ายทหารล้อมล้อมกล้าแข็ง สูงล้ำกำยำแรง บ้อมอาของทรงฤทธา

๑ อันเป็นบนนางเวียง ราชพี่เคียงทุกเสมา ฝ่ายทวารแผ่โลหาเป็นพืดครึ่งทวารบาน

๑ แต่งตั้งทวารนน เป็นคู่ขนกันทุกทวาร ราชรอบโรงคหสาร
อันชำเกิดโรงอัศตร

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๑ ๐ ๐ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑
 ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๐ ๐ ๓ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑
 ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๐ ๐ ๓ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐
 ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๒ ๐ ๐ ๐ ๐ ๓ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

๑ อันนภาพย์กลอน มิได้กำหนดไม้โทแลเอก นิยมแต่กลอน
ให้ต้องกันดขบังคับ อน์กลอนบททำขึ้นนั้นถอยขึ้นถอยลง ได้อักษรหนึ่ง
แต่งแต่บทคู่ พระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้วภาพย์ มีนิยมนำโตฎก
ฉนั้นที่ มิได้กำหนดครุหลุ

๑ ขำงตันเพื่อกพลาขพ้ง อึกสมวังเนียมกุญชร
มำตันตั้งไกรสร สึงสี่หราชอาจสงคราม

- | | | |
|------------------------------------|-------|---|
| ๑ ขำงตันเพื่อกพลาขพ้ง | ภาพย์ | ๑ |
| ๑ ขำงธนึ่งพ้งลา ักรี | โคลง | ๑ |
| ๒ อึกสมวังเนียมกุญชร | ภาพย์ | ๒ |
| ๒ อึกพลาขปราบไฟรี ราชได้ | โคลง | ๒ |
| ๓ มำตันตั้งไกรสร | ภาพย์ | ๓ |
| ๓ มำทหนึ่งตั้งศรี สี่หราช | โคลง | ๓ |
| ๔ สึงสี่หราชอาจสงคราม | ภาพย์ | ๔ |
| ๔ สึงสี่ก้ออกอาจให้ ปราบด้วยขำนานญ | โคลง | ๔ |

๑ ภาพหอโคลง มิได้กำหนดไม้เอกโท นิยมแต่กลอน
ให้ต้องกันดูบังคับ พระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้ ว่าฉันทน์ใจจึงให้อักษร
ต้นบทนั้น มาต้องด้วยอักษรต้นบทโคลงทุกบทตามที่ เหตุอุปมา
คังไม้ไผ่แลอ้อยอันมีกาบห่อ ถัดนั้นก็มีได้กลม มีประเภทเป็น
เหลี่ยมแม้ว่าฉันทน์ใจก็ดี ประชาษฎ์ผู้มั่งมีราชวงศ์แต่งตามจึงจะควรชื่อภาพ
หอโคลง อธิบายในอนุบาลศิลาสินี กำหนดหนึ่งควรแต่บท
ควร อันชาติร์โคลงกำหนดทั้งไม้เอกโทตามที่กำหนด ไม้เอก
๗ อักษร กำหนดไม้โท ๔ อักษร แลนิยมให้กลอนต้องกันดูบังคับ
กำหนดหนึ่งควรแต่บทควร

ทริวิธนิมิตทุกโคติ พุคโทททกวิโย

อันว่าบุ๋นเนารรณักปราชผู้ใด ไครจักเรียบระเบียบบรรดาภิปราย

ย้ายกาพยกกลอน ฉันทพิศาลเรียบบรรดด้วยรัสะทิมะ กลระเบียบ
ระบอบประกอบศัพท์ตามหานิทาน ตระการด้วยพุดโตโต ไกร
คำภีร์สาตราคมผสมอรรถ ให้รู้จักกฤตการดั่งนี้

ผิงนิพนชโคลงภาพกึ่งดี โคลงคำกามกึ่งดี โคลงนิราศกึ่งดี
โคลงสังวาทกึ่งดี โคลงสนัโองกึ่งดี โคลงท่ากึ่งดี จहांโสโลกกึ่งดี
พาลนมัสบุราถทำนุกทำเนียมกลอนลิลิตฉันทพากบ คิตยราศสมเด็จ
สุรางคประวัลกึ่งดี ให้ประกอบศัพท์คือราชาศัพท์ นารีศัพท์ สุต
ศัพท์ จงรู้ถ้อยถึงค บุษยสิ่งค นะป่งสะกะถึงค จงแปลปะมาพิภค

๙๔ กติ จรุงจักฉันททั้งหลาย คือสหฉันท พยัฉันท มณฑลฉันท
นาคปริพัทธฉันท มฤคฉันท มนिरัตนฉันท ฉันทจักร ปทุมฉันท
กุมารฉันท มาสฉันท ไตคฉันท วัชสันตฉันท อันทรวีเชียร
ฉันท ไตคฉลคฉันท วิเจียรฉลฉันท ฉลกวีเชียรฉันท

อนึ่งเมื่อจทำโคลงสิ่งใดให้อោคติโคลงนั้นมา เทียบด้วยฉันท ให้
รู้จักพากย์ทั้งหลายคือตุลุมพชพากย์ ก่ากชพากย์ สชวมพชพากย์ สิงหล
พชพากย์ ฤกามพชพากย์ หริฤญไชยพชพากย์ ตลวงพชพากย์ มคธพชพากย์ ให้
เอาศัพท์ทั้งหลายนี้ประกอบประโหมคหน้าหลัง จึงตั้งให้อยู่ถาวรเป็น
ประถมบททวิบทตฤติยบทตฤตยบท ในบททั้งนั้นสัดตั้งให้อยู่ สถาวร
อักษรนั้นที่บุษย์ไว้บุษย์ ที่พิลาทไว้พิลาท ที่สังขไว้สังข ที่หริจักรไว้
หริจักร อย่านให้เป็นรลอกที่ปรลอกถลอง จรุงพินชทั้งสี่ คือเอก
พินช ทวีพินช ตวีพินช จัตวาพินช แต่ไม่มีวันไม่มีลาย ครุฑ หุ นฤ
คหิต เมื่ออ่านจรุงรู้สัดถนิต แล้วไว้โอยฐุระ ทั้งคชะ มุทชะชะ
นาสิกชะ บำเพญด้วยอักษร ด้วยโฆชะอโฆชะ จึงจเรียกอักษร
นั้นเพราะ

พิเอกถลอนคำใส่ ให้เอาด้วยกันทั้งสี่บท อย่านได้ลคโคลงถัน

๑. คำว่า พิน หรือ พินช ที่ใช้ในหนังสือนี้ หมายความว่าอย่างเดียวกับที่เรา
เรียกว่า อวรรณยุกต์ ในบัดนี้ เข้าใจว่าคำว่า "ตรีพินช จัตวาพินช"
ในที่นี้จะถูกเติมขในชั้นหลัง เพราะแห่งอื่นในหนังสือนี้ไม่พุดถึงไม้ตรี

คืออุปาทวาทศ คำสวรสมุทฺร สมุโขเย พระนันทกษัตริย์สังวาส ศรี
อุมาธิการย พระยศรราชพิลาป อย่างไม่เอาคำมูวาลนั้นมาใช้ ผิดดูเขียง
ให้ดูเขียงแต่กลบต กลพันธุ กลศัมพ แลกระทำโดยกฤตยาการภาพ
โคลง แลกลอนฉันททั้งหลายนั้นเถิด ฯ

๑ สัพพคฺลา มินาหิตลหุ ภาษา มัชฌันตฺครุ ชสา
มัชฌันตฺลา รเตเตญฺฐิ ฌณา โค คุรุ โล ลหุ
เอเตคณา อนันฺวาคณทังหลายน อัญฺฐิ เปต อิติ ดังนุ ภาวนฺติ
มี สัพพคฺลา คือคณเอนมฺครทังปรองลหุทังปรอง มานาม ช่อมะคณ
แลนะคณ อาทิคฺลทคณา คือ คณเอนมฺครแลลหุอยู่ตั้น ภาษานาม
ช่อมะคณแลยะคณ มัชฌันตฺครคณา คือคณเอนมฺครในท้ามกลาง แล
ครุในที่สุด ชसानาม ช่อมะคณแลสะคณ มัชฌันตฺลาคณา คือ คณ
อนันมฺลหุในท้ามกลางแลลหุในที่สุด รदानาม ช่อมะคณแลสะคณ

๑ โค เมาะ คสทโท อนันฺวาคฺพคคือคะ อาจริเยน แลอาจารย์
วุจฺจติ กล่าว คุรุอิตฺติ ช่อคุรุ โล เมาะ คสทโท อนันฺวาคฺพคคือคะ
อาจริเยน แลอาจารย์ วุจฺจติ กล่าว ลหุอิตฺติ ช่อลหุ

สํโยคาทิ จ ทํโยจ นิคฺคหิตปโร จ โย
ครุวังโก ปทนต์โต วา รัสสํโยจฺญํโย มัตตติโก ลุขุ ฯ

โย อักขโร อนันฺวอักษรตัวใด สํโยคาทิจ เมาะ สํโยคาทิกุโต
บังเกิดเป็นต้นแห่งสังโยค ทํโยจ เมาะ ทังภาวมัตโต ถึงซึ่งสวภาพ
แห่งที่ชะกัฏ๑๐/ นิคฺคหิตปโรจ อนันมฺนิคหิตหนปลายกัฏี โหติ มี โส

อักษโร อันว่าอักษรนั้น ครุนาม ชื่อว่าครุ ๆ วา อนึ่งไฮต โย
 อักษโร อันว่าอักษรตัวโต ปทั้นโต เมาะ จตุนัน ปาทานอวสาน-
 ภูโต ตั้งอยู่ในที่สุดแห่งบาททั้งหลายสี่ โหติ มี ไฮ อักษโร อัน
 ว่าอักษรนั้น ครุนาม ชื่อ ครุ ไฮ ครุ อันว่าครุนั้น วงโก เมาะ
 อที่ฒจันท์สัฎฐาโน มีสัณฐานตั้งพระจันทร์ครึ่งหนึ่ง โหติ มี ๆ
 อัญโญ อักษโร อันว่าอักษรอันอื่น ทิมโต จากที่ณะห้าตัว มัตตติโก
 เมาะ เอกมัตตติโก มีมาตราอันเดียว รัสไฮนาม ชื่อรัสสะ โหติ มี ไฮ
 รัสไฮ อันว่ารัสสะนั้น โด เมาะ สหุนาม ชื่อลหุ โหติ มี ไฮ
 ลหุ อันว่าลหุนั้น อชฺ เมาะ สลากสัฎฐาโน มีสัณฐานเหมือนด้วย
 ไม่กัลด โหติ มี ๆ รัสสะ ๓ คือ อออิุ ที่ณะ ๕ คือ อาอ็อูเอโอ
 ครุ ๘ คือ ที่สุดบาท อาอ็อูเอโอ นิคคหิตสังโยค ๆ ลหุ ๓๕ คือ
 อออิุ กข ๆ ล ๆ หพ

ถ้าจะจำอักขระทั้งแปด โดยมีคชภาษามีได้ด้วยไม่ได้เรียนคำภีร์
 วุคโคไทย ก็ให้เล่าโคลงบังคับมีตรงทำสำรับจำคณะทั้ง ๓ บทแลพระ
 ภาพิกลอนสุรางคนางเกิด

เรากินแดง ไม ลุกไ้อักระ โต ละเพาะเจาะ นาน
 รก้อยอยู่ ไย กุจะไกร รากู ไม่ระพะ ภาณ
 นิฉะสง สาร แนะให้เกาะ ชาย ๆ ๓๒ ๆ

ตรงสำรับจำคณะทั้ง ๘

๗. ตูบาพิกลอนสุรางคนาง - สัพพพณฺณ ไม ๗๓๗ คชนท่ายอ๊ก

๑ มนะครุสูตัน	ดัมกัน	มะ	นะ
ภะยะครุสูตัน	เสกหน้า	ภะ	ยะ
ชะระครุสูตัน	เนาท่าม กลางมา	ชะ	ระ
สะตะครุสูตัน	ว่าไว้หนหลัง ๗	สะ	ตะ

นายทรงมาศแต่ง

๑ แสดงมณฑลเสห์สูตัน รยางค		มะ	นะ
ไภยนคความวาง	เนองหน้า	ภะ	ยะ
ชรสตะทะโลกกลาง	เนาอยู่ หลังมา	ชะ	สะ
สันตฺตจตุคคณะชา	กล่าวไว้จงจำ	ระ	ตะ

๑ แสดงมณฑลเสห์ได้ ไตรยางค		มะ	นะ
ไภยนคความวาง	เนองหน้า	ภะ	ยะ
ชะโรคะโลกกลาง	เนาเน แลณา	ชะ	ระ
สตบทสุดทัยข่า	กล่าวแล้วจงจำ	สะ	ตะ

โคลงตั้งรับจำคณะทั้ง ๘ ทรงตั้งดองบท

๑ นัยหนึ่งลหุ ๑๕ คือ อะอิอิอุฤฤเอ็เ็อะเอ็อะเอะอะวะเอะ
 แอะโอะเออะ แลอันนั้นสังสกฤตเอาเป็นลหุด้วยแล จบทั้ง กข
 เอาเป็นลหุตุจ ๑๕ อักษรนสน

๑ อินทาทีกาถาวชิราชลาโค ๗ ค ต ช ทร ๒ ๕ ๗ ๑๑ ขาน

๓. โคลง ๓ บทนี้ ในคัมภีร์บบ้างฉบับก็บอกหมายเหตุไว้เช่นนั้น แต่ใน
 บ้างฉบับก็ถัดดับกันเสีย บ้างฉบับก็บอกไว้ว่าสอง โคลงข้างบนหนชรง
 ทั้งสองบท แลระบอกไว้ว่าโคลงหลังนายทรงมาศแต่ง

- | | |
|---|--|
| ๑ วรรังษีประไพ
เสดาจนिरต้นสรรพ | บุลโชติพรายพรรณ
บริโตปัลลังโค |
| ๑ หรคณหึงคำ
สหัสสรโทโพอรุโณ | กบิลโกลิโปลโต
ภาสรัสร์ศมี ฯ |
| ๒ | |
| ๑ วุด์ดาวสำนัตตติลกถกษากาโค ฯ ค ก ฌ ช ช ะ ะ ฯ
ยัมังกลำ ๑๔ ฯ | |
| ๑ ผิเกลศคนหนึ่ง กถคนหนึ่ง
กันตังน ซื่อวสันตติลกถนัท | ๒
แลศคนสองครุสองอยู่ดับ |
| ๑ ป่างเสด็จประพาสนวนานต์
พฤกษาวลวีจรพร | ศิขรินทรโงษจร
ถนประดับประดาชเคียร |
| ๑ ซ้อซื่อขระเบียบกถประกิด
บานแบ่งสมาลชนุรเมียร | นุประกอบประดับเขียน
ตุจประนณมประนังถวาย |
| ๑ ใบบัตตระการกถประดับ
ค้อเสวตรณัตมวรราย | แลศร้ออชรร้อมหมาย
รัตนกัณท์กำบังสุรัย ฯ |
| ๑ ยัมังคลี มุนิวรัศัส มหาปริจจาเค
สุทุณพิตเตเท ฯ ซื่อวสันตติลกถลอน ๖ | บัญญัติทุกกรตเร |
| ๑ นบบาทพระบวรตถา
นบธรรมพระมกุฎไกร | คตณพญาไกร
ปัฐกุตมาจารย์ |
| ๑ นบพระอัญญาจครศีล
เสร์จ้อัญชูลันมัสการ | วิสุทธิชยอดญาณ
พระวรศร์รัตนไตรย ฯ ๑๔ ฯ |

๑ นนมขยขุดำมลินโกคีสีหิ ฯ น น ม ข ย ฯ ๑๕ ฯ

๑ ฝิแลนคณสอง มคณหนึ่ง ขคณสอง อยู่ต่ักกันตั้ง
ชื่อชินวรฉันท ชื่อมาลินฉันท อันว่าขติมีในอักษร ๘, ๑.

- ๑ นิกรวิหคมัวมุน ร้องจะแจ้วจूरจุงใจ
๑ นิกรวิหคสบไสสมข ร้องระวังไพรวนัศถาน
๑ นิกรวิหคชันยาน ชมพระสมภารเสด็จจร
๑ นิกรวิหคปรเอียงอร บินถอัมพรกัรอนเรียง
๑ นิกรวิหคเมิลเมียง ศัพทจำเรียงชราดล ฯ

๑ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๑๖ นับ
โคลงสังฆฉันท ฯ มิได้กำหนดครุหลุ แลนิยมแต่กลอนพืดกันอย่างกาพย

- ๑ ส่ำสั่วคณาโชนจน มฤคาอนนต์
อนกมฤกเคียง
๑ พยัคฆมาพยัคฆรายเรียง ชมคู้ห่มเมียง
แลด้อมครหิมครมครวง
๑ หัศดินทรกรินทรฉวัดฉวง ตรเตรนแล่นพลาง

แลบ้างจรวดชมกัน

- ๑ รมงัระมาดผาดผัน เกล้าคู่กลดพัน
แลลुकณะน้อยแล่นแนม
๑ กาสรวัโตรดมาแกม เพลาะพรณมาแบม
กูปนด้วยโคลกเกลิง

- ๑ สิ่งสี่หมี่เหม็นร้านเรียง ว่างเสี้ยวทองแข็ง
- กระต่ายกระแตแจจอน
- ๑ สมสัตัวคนอนนัตต์ ในพื้นอรญ
- อรัญญิกากอไอศรย
- ๑ อักกัเศหียหิมี่สชาสดคคา สักทุ่ลวักก็พัด ๆ ม ส
- ช ส ต ต คุรุฯ ๑๕ คัมภีรา ๆ

- ๑ ผีแฉะ มะคณสะคณ ชะคณสะคณ ตะคณสอง คุรหนึ่งอยู่
- คับกันแลเมยติในอักษรสืบสอง แลอักษรเจ็ด ชื่อสักทลวักก็พิดฉันท ๆ
- ๑ เบองบันในวนเวศวนานตรนไฟร แลวชรรน้ำไหล ะริน
- ๑ นานำจักก็เว่ยชะคณย้ายนจรถวิล แลกสาครแลสิน ชุนอง
- ๑ กิ่งกักรกฏคุมแลกมุภิลก็ปอง แฝ่งฟ้าเจเนนชรนอง ฉะฉาน
- ๑ มร์รักน่าโยโยคร์เขนัตคัมณียติยดาสะทึชระกักัดิตาย์ ๆ ม
- ร ภ น ย ย ย ๆ ๒๑ ๆ เยสันดา

- ๑ ผีแฉะ มะคณ ะคณ แลภะคณ นะคณ ชะคณสามอยู่คับกัน
- แลเมยติในอักษร ๗ ตัว ๆ ชื่อสักทชรฉันท
- ๑ โถมตเคียรตาชนทีชาร ปทุมกุสุมาเนน จามตระการปาน ประดับตา
- ๑ บัวเผื่อนลินจงอเนกา วิจิธวิจิตรมา รุดร่านพฤษพา ก็หอมขจร
- ๑ เฟื่องพั่งเสาวคนธเกษร สกอลคณภมร บินปรเอียงอร ววิชม
- ๑ สุราคณา สุโสภณา รมปีโร สมานลี ภิวันทโน สเรนโก
- รัตตินทิวัง ๆ ๒๘ ๆ

ข้อวิสาละวาท ในกาพย์สารวิลาสน์ มิได้กำหนดครุฑหูก
กำหนดแต่กอลอนพัดกัน โดยนิยมนั้น

๑ สรวมชีพขอถวาย บังคมโดยหมาย ภัคดีภิรมย์
เสร็จจ้านองฉันท จำแนกนิยมน วิธินุกรม เพื่อให้แจ่มแจ้ง

๑ ชึ่งเผด็จตามในข ในวุดโตไทย ฤทธสำแดง
ยัตติยุดติ สัญญากรแลลง กำหนดขอบแสดง นิพนธ์ฉันทา

๑ ถวายด้วยประคิพัทธ์ ปราโมทย์มานัส รัตริ่งปรีดา
ล่องธูรี พระบาทภูวณา ขคนารทมหา คุณุประการ ฯ ดูอย่างกาพย์ ฯ

๑ สุตสารโท มหัทธโค มหาอสี สุปาทจัก กัลกษณ วรพร
วรัณัททา สุตลเสณู ฐโลกเชณู ฐโกรหา กิลสโล ภาโทสมา นโม
หกา วิมุตติโก ฯ

๒๘ สุราคลา ปทุมฉันทกอลอน ๔ ฯ

๑ โอ้อกกุเอย เมื่อก่อนกุเคย สมบัติครามครัน
ทำบุญบ่เบื้อ เชื้อชอบทุกอัน จึงได้ขอมขวัญ คุณน้อยนงพาล

๑ ถึงบุญจะลอย สิ่งสินยบ้อย ยากพันประมาณ
บาปใดมาให้ พ่อเจ้าบันดาล กำจัดสงสาร สิบสองเสี้ยไกล ฯ

๑ ถ้าจะทำขานี้ ๑๑ อย่างกาพย์สารวิลาสน์ มิได้กำหนดครุฑหูก
แต่กำหนดแต่กอลอนพัดกัน โดยนิยมนั้น

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๑ ๒ ๑ ๑ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑

- ๐ ครั้นเช้า^๑ หว^๒ เซา^๓ หลูกไม้^๔ ปร^๕ ฌาย^๖
- ๐ เป็น^๑ ใจ^๒ จิง^๓ มา^๔ ค่ำ^๕ เห็น^๖ กุ^๗ โหด^๘ หน^๙
- ๐ นร^๑ นร^๒ ท^๓ บัง^๔ คม^๕ ข้ำ^๖ มา^๗ ท^๘ มา^๙ จาก^{๑๐} ไพร^{๑๑}

ชาย^๑ บ้า^๒ เต้า^๓ ไป^๔ ตาม^๕ ชาย^๖
 จ้าง^๑ ย^๒ ราช^๓ อด^๔ คย^๕ น^๖
 อยู่^๑ จ^๒ ร^๓ ล้า^๔ ต่อก^๕ กลาง^๖ คัน^๗
 มา^๑ ดู^๒ แคล^๓ หน^๔ นี้^๕ เพื่อ^๖ ใจ^๗ (๓)
 กร^๑ ประ^๒ ษ^๓ น^๔ ม^๕ กร^๖ าบ^๗ ท^๘ หล^๙ ไข^{๑๐}
 เสื่อ^๑ ส^๒ ี่^๓ ใ^๔ ด้^๕ มา^๖ ขัด^๗ ข^๘ ว่าง^๙ ฯ

กัณฑ์เสมอ

- ๐ ทัง^๑ หลาย^๒ ว่า^๓ มัน^๔ เจน^๕ กุ^๖ เห็น^๗ กุ^๘ ว่า^๙ แก้ว^{๑๐}
- ๐ กุ^๑ พบ^๒ เม^๓ อย^๔ าม^๕ เป็น^๖ จะ^๗ ต้า^๘ กุ^๙ หย^{๑๐} อ^{๑๑} ก^{๑๒} มัน^{๑๓} แส^{๑๔} ้ว^{๑๕} ุ^{๑๖} เสีย^{๑๗} ข^{๑๘} ้าง^{๑๙} กุ^{๒๐} ลัน^{๒๑} หน^{๒๒} ัก^{๒๓} ัน^{๒๔} ู^{๒๕} ใ^{๒๖} ้^{๒๗} ัก^{๒๘} ๓^{๒๙}

ลัทธิกัถากาม นาคบริพนทณันท

- ๐ ฐ^๑ วั^๒ ก^๓ ล^๔ ัว^๕ เม^๖ ีย^๗ พ^๘ ึ่ง^๙ โม^{๑๐} เม^{๑๑} าจ^{๑๒} ญ^{๑๓} ะ^{๑๔} ษ^{๑๕} ो^{๑๖} โถ^{๑๗} ง^{๑๘} โคร^{๑๙} ง^{๒๐} เป^{๒๑} ล้า^{๒๒} เหล^{๒๓} ื่อ^{๒๔} ปาก^{๒๕} าก^{๒๖} ล^{๒๗} าก^{๒๘} ค่ำ^{๒๙} ค่ำ^{๓๐}

อ้าย^๑ ล้อย^๒ ม^๓ ัน^๔ ด้^๕ ก^๖ ล^๗ อย^๘
 ด้^๑ น^๒ มาก^๓ เพ^๔ ็อง^๕ ุ^๖ ด้^๗ น^๘
 เจ้า^๑ ของ^๒ คอ^๓ ย^๔ ม^๕ ัน^๖ ค้อย^๗
 ก^๑ ล^๒ ัว^๓ เสื่อ^๔
 ก^๑ ล^๒ ัว^๓ ด้^๔ ล^๕ ้า^๖
 ด้^๑ ัว^๒ ด้^๓ ัง^๔
 ด้^๑ ึง^๒ ใ^๓ ้^๔ ใ^๕ ้^๖ ใ^๗ ้^๘ ใ^๙ ้^{๑๐} ใ^{๑๑} ้^{๑๒} ใ^{๑๓} ้^{๑๔} ใ^{๑๕} ้^{๑๖} ใ^{๑๗} ้^{๑๘} ใ^{๑๙} ้^{๒๐} ใ^{๒๑} ้^{๒๒} ใ^{๒๓} ้^{๒๔} ใ^{๒๕} ้^{๒๖} ใ^{๒๗} ้^{๒๘} ใ^{๒๙} ้^{๓๐}

๑. จากมหาชาติคำหลวง ก. น. ๒๒๖-๒๒๗ กัณฑ์มัทรี

๑ อคาคาษเกือ	กลเดี่ยว
เวียมไฟ่กลิ่นเพื่อเกลียว	สวาดีไว้
ธาตาชอดใจเฉลียว	เฉลาแม่ มาฤา
ยังปาน้องให้	เลิศแล้เองสรบ ๓

๑ แม้นอยู่คือน	ชาชาว
สไบระแหรองบาง	แย่งเกล้า
เปลวเอวรอรอง	แวนา กิดแม่
ไทรโลกนี้้องหน้า	หน่อท้าวเป็นจอม ๓

พยัคฆนันทกรโคง

๑ ทรนุกได้ต้องบาท	บัวจันทร์
ทรล้ามือไปพัน	พาดหน้า
ทรนงว่าจอมขวัญ	รักพี่
ทรโลดได้ต้องเจ้า	โทษนั้นเรียนขอ ๓

มฤคฉนทวาศ บทมฉนท เอาใจแกท้านุกกลฉนฉฉฉฉ

๑ มือซ้ายพระเจ้ายอ	มฤทังค์
จับแทนเกียรติยศ	เสี่ยเรีย
มือขวาพระเจ้าจับ	มรพาศ
สามแผ่นพระเจ้าเหย	บำบวง ๓

ภุมราฉันทนิราศ

๑ พิหีบกล่าขานว่า จะกิน
ชลเนตรไหลตามริน บ่อเอือน
ตายสยบขาดใจหิน หายสวาทิ รักเอย
เริ่มล่ำภูกน้องเขื่อน ก้อยค้อยกินมา ฯ

๑ รัตนมาลาฉันท ไว้แก่ทวนกลลิตตาพย ฉันทจักร ไว้แก่โคลง
จักรประทวน มลรัตนฉันท ไว้แก่ราศสมเด็จสุรากลภา ฯ

ฉันทสรรโลงกลอนคน

๑ นางน้องเข้อยงเข้า มีผล
รวงเร่งสุกกามโอบ อ่อนน้อม
ยาดกลเกลองกล เข้ล็บ
ฉันทใจจะเขื่อนค้อม ทานรวง ฯ

๑ รักผิวเสมอซัพน้อง นางพงา
เราแจกเพียงดวงงาม ชันช้อย
ตนชายค้อพฤกษา ล้ามาศ
เป็นพำนักนขาวิญสร้อย อาไศรย ฯ

๑ ส่วนล้าวิลาศไม้ งามผจง
ดวงแก้วโรยไปดวง ใหม่เต้า
แจกหญิงบตรงกง ผัวอย่า
เมื่อยหนึ่งไปแสวงหน้า หน่มแทน ฯ

- ๑ แมนสวัสดิ์สมบัติอนันต์ อเนกแจจรร
พิพิธโกโคสุรย์
- ๑ โกโคสุวรรณยามากมูล มากมายเพิ่มภูด
อนันต์เนื่องบริพา
- ๑ บริโกคประดับนฤมลย์ นฤมลแกมกาญจน์
บัทมเพรสพรายพรรณ
- ๑ พรายเพชรศมจรตจัญ จรัสแจ่มสาวสวรรค์
โถมประกาพิมล
- ๑ พิมานทองเกียรติพิยโสภณ โสภากย์ไทรญ
มณัประดับัษชาวด
- ๑ ชัชชวัชประดากากาญจน์ แกมแก้วพิศตร
วิมลมาศคันทอง
- ๑ คัทกลยัิงเทพันเทอง บันทางสำเรอง
สำราญสำฤทธิสมบรณ
- ๑ สมบัติพิพัฒเพียบภูด เพียบเพ็ญไพบุลย์
โชติเสวยสุขสานต์
- ๑ สุขเกษมสบแสนศฤงคาร สังกัดตระการ
ศุริยคนตรีบ้ำเรอ
- ๑ บำรศัพยัชนีรมเขอ รมเขศสุขเลอ
ฉกามเทพมณีปาน

๑ มมีปุ่นคุสติดพิมาน
ดิเรกพันพรณา

พิมตไอพาร

๑ พรณอักษรรณทา
เปนนบหนาคบรพันช ๑

ฉันทเทียบอักษรา

สรรวเสริณคุดสิต

๑ ยานัรฤทา
ภมมานาวาษา

นิสมาคตานี
นิวอนัคคักเก

๑ ๑๑ อย่างกาวพยัสวารวิลาสนี ๑

๑ อันตัมนี้จักเกล้า
เสด็จสถานอันไอพาร

พระสรรมพชญศรเสศา
หึ่งแม่คแห่งอันอุดม

๑ ป่างพระเสด็จอุมดี
สบสัดบงังคม

ในเปารังอันเรียงรมย์
บทรัตนเรื่องรอง ๑

๑ ๐ ๑

โห่ง แสดง แงง สุร

๒๒ รัตนมาลาฉนัท

๑๑ พากยกคุดิกลอน ๕

๑ สรวมชัพชาโห่ง
ขุนันมันเข้มแขง

สมเต็จเดชฤาแสดง
สุกรักษ์ราพนาสุร

๑ ๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕
๕ ๕

องอาจรณะบวิปุร
เปนนหัวหน้ทสาสนต

- ๑ ข้าไหง่บัวมัทสมเด็จพุทธรญาณ เฝ้าจโองสงสาร สำเร็จ
- ๑ เป็นอรรครอาริยมุทศเตียวเต็จ บรมสรรเพ็ชญ์ นฤพาน ฯ
 - ๑ ซินวรคุณยุด์ตา โสด้ ถิกาภาอิมามา ฯ

ซินวร ๑๕ กลอน ๕ ทำนุก ฯ

- ๑ นมัสสมุทพระศาสดา เกิดพฤษยา ษเสด็จสถิตย์
- ๑ พดุกกนิรุพานิช ยลมาแห่งจิตร จินดา
- ๑ มฤชรศวรहरणा คลสรัทธา ก็हुลดวาช ๑๕
- ๑ มังคลรตนโชติวร บัวโรสุคต์ ปาฏิหารรังสี ฯ

ซอ่มงคลรตน กลอน ๖ ทำนุก ฯ

- ๑ ข้าประนตบงคเมบทมหันต์ ไภยทุกขโรคสรรพ อุบิ่ทวะอย่ามี
- ๑ วรเดชสรรเพชญ์พุทธรนุนี้ สุขสวัสดิอันมี สุขสมบัติน
- ๑ ขอจงสำฤทธอธิสุกุผล สุขเสวยทิพย์ตล บทมโภกษีนฤพาน ฯ

ประทุมรัตนฉันท ๓๕ กลอน ๕ ทำนุก ฯ

- ๑ แต่อาทิงมี ราชธิด ธิดินทรมหา กษัตราธิกษชาติ
- ๑ ชิกไชยเชษฐา ทรงนามสมญา พรหมทัตภูมิ

อนึ่งถ้าจะให้พระสดับให้วิจารณ์พิศดารโดยเลข ก็ให้ดูพระสดับ
อักษรเลขอย่างทรง

สุนัฒาไส ไตรมัทธานอร จรปรสดี สัคคิเวหา วาจาเลข
๑ ๒ ๓ ๔ ๕

วิเศศตุง อุฆุงคภาพ เอลมถักกษณ อักษรสุนทร คุณบท พจนเอก
๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑

วิเศศปักษี
๑๒

ต้น กลาง หลัง ไม้ฝัด ลากข้าง พินหัว ต้น ไม้ เอ แ
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘

ไ ใ โ นฤคหิต ๕
๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

พระสดับ ปรีดิษทาน มรณ บาทสมพล ปราไส อีสัสมโยค
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖

อาการ หันอากาศ ประหมวิหาร วิสันขณี เอกปักษี ปักษีอาไสรย
๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

ต้น กลาง หลัง ต้น ไม้ เอ แ ใ โ พินหัว ลากข้าง
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗

ไม้ฝัด นฤคหิต ๕
๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

เลข ๑ เป็นต้นหนึ่ง เลข ๒ เป็นต้นคู่ เลข ๓ ตัวหนึ่งเป็น
ไม้เอ เลข ๓๓ สองตัวเป็นไม้เอ เลข ๔ เป็นฝนทองบนพินหัว

เลข ๕ เป็นหันอากาศ เลข ๖ เป็นไม้โอ้ เลข ๗ เป็นพื้นหัว

เลข ๘ เป็นไม้โอ้ เลข ๙ เป็นลากข้าง ซอว่า อักษรเลข

๑ หนึ่งสองถลองบาทเมือง เมื่อนับ
 เอตรีสี่เซี่ยหลัง เคลือบไคล์
 ห้าตัดตัดตะพินพั้ง พื้นอ่อน
 นพพาอาหกไม้ ไอ้อ้ออุรา ฯ

พระสดับ (ตัวหน้า) ประดิษฐาน (ตัวกลาง) มรณ (ตัวหลัง)
 หันอากาศ อากา (ลากข้าง) อีสรรพ อุบาทสมพล เอ้ปราไศรย
 นิลกหิต เอก ปักษ์

๑ อักษรโคตน์ซ้อ พระสดับ
 กลางประดิษฐานลับ ซอมไว้
 สุดนั้นคือมรณดับ การอย่า ไฉนนา
 สารเอ สรร แอ ไอ้ ไอ้อ้อปราไศรย ฯ

๑ อีสรรพโยคไซ้ อ้อ
 ประวิสนันท์ บอกแจ้ง
 อากาเมื่อพาที จริงซ้อ อานา
 อุบาทสมพลแก้ง กล่าวแท้ อู้อู ฯ

๑. บางฉบับว่า เอ แอ ไอ โอ ไซ้ ไซ้คือ ปราไศรย

๒. บางฉบับว่า ดาก่าง หนีนา

๑ ผัดไม้บั้นชชอ	หน้าอา กาศนา
พินเอกโดยสัญญา	ช่อแท้
พินโทดจบักษา	กร เมอ บินเฮ
นฤคหิตเดี่ยวแล้	กล่าวไว้คือองค ๗

สุนัฒาไศรย (ตัวหน้า) ไตรมัตชาษร (ตัวกลาง) จรกษัตร์ (ตัวหลัง)
 สวัสตีลีลา วาจาเลศ (สภกข้าง) วิเศศอัญญ อุชงคภาพ เอลาพลัก
 อักษรสญญ คุดเบท พจนเอก เลศบักษ

๑ สุนัฒาไศรยต้น	ศุภอรรถ
ไตรมัตชาษรสวัสตี	ถัดไซ้
สุดนั้จรกษัตร์	เสาวภาคย
สวัสตีลีลาคือไม้	พัดให้แทนแสดง
๑ วาจาเลศลาภข้าง	ขาดวิด
วิเศศอัญญพิน	พจนไว้
อุชงคภาพพิน	ยลบาท
ส่วนเอลาพลักไซ้	คือไม้ทั้งมวน

๑ มุรุษพิพท์สวัสตีหน้า	อักษร
บัตขีมาสาทร	ถัดถ้อย
ปฤษดาณุสนั้วร	โดยสัพ
มหนักลลาสร้อย	สับไม้พัดบน ๗

๑ วาเชรมหัตไช้	อย่างงล
วิธคูลังพล	พินแท้
อุทังคป้าเหล็ก	อัยนาฏ
เอคนกุลแม่	มาทไม้หลายพรรณ ๗

๑ สุรยสถิตยแจ้	โดยชล
ปรดิษพิเศสกล	ถัดต้อง
เอกวโรพล	พิเศส
โทวรไวยหาศซ้อง	สืบแท้โดยนาม ๗

ไทยนับ ๓

เรขเอสยเตศุเงภกสาอัคระดงส์ถ	นมอคำชุกพรพรศร์วัดพอพจ
บไปฤคทกยนระเบหัลลศศ	เล้เรินปงเมรป้อนนงเร้าชทีเขงหม

ไทยนับ ๕

รทว้อว้ยโบกรณได้ยลไย	ช้สปหเนรนลลชว้เนหอนสแย
ท้าวรรล้าสำนอณำรชน	ภคยนลัตริยาคบฤถักถภกอพน้ำ ๗

ไทยหลง

๑ ดสาขงลสทาบต้อบ	งภาถาร
โหดห้คตนลี้รวงสาด	งลาทเมร้า
มุขชุตหฤจมาต	วตลเพณ
มงอปล้อปเงวน้ำ	ช้เผงลคดียงาร ๗

๑ หังวลสทวาลลหง	ว้วส่วถิ
สตีถาดาลลันด	แนกใส่
จุทรรงโรกรผลถัก	เผงคดห

ข้าไห้บอกรกพชกไอ'

หายห่ากเมตผล

ฤษยแปตงสาร

๑ ลิตชยษยสรเทไ
งฟถันวทวฆารสา
รรมคาทุสรเสนถา
มอ้าตยฤษรณจพว้า

ฤนลมา
มน่น้ำเห
งยะล่งถียล
นมเฆอพเตไ

๑ กอรรรวณชกถันวล
อชยธางลปแระสา
คถันยถลปเนยพเนอลครกา
นสททเหลเบถท์ไ

งลพเลพา
บส่วไ
ยถาลบถลค
นอ้านถ้เนปเมพก
บ้งคัม

๑ จมเสรจถำรจธเรอง
จันตามนถบับ
หน่งค้ออักษรศบ์ท
ทังวุดโตไทนันแกล่ง

บอกแจ้ง
สงเขป
ถล่าวไว้ป็นกรู ๙

๑ หน่งอักษรรถถัน
ทังจำเนกแจกแจง
โทเอกอเนกเสตง
วุดโตกาพยกลอนถัน

สารเนถลง
ถถัน
โดยเสศ
เสศถำพ้งเรยณ ๙

๑ หน่งอักษรรถถัน
ทังศุภสวรพระศถบับ
อักษนถดาไศรยสรบับ
หน่งบวรพิพทสร้อย

ฤกถบับ
มากถ้อย
สารศบับ
สรบับพร้อ้งป็นกถ ๙

๑ อักษรโหมบ์แกล้ง	เปลี่ยนพลัด
ไทหลงสงไสยอรรถ	ขึงพ่น
ภาษาแปลงสารสวัสดิ	สนเทห์
สับทุกตริกยากถัน	เถ่หล้ากำบัง ๑
๑ อักษรจัดกัดเนื่อง	โดยดับ
เป็นสารสับสี่ฉบับ (๑)	บอกไว้
เขม็็จขบวรควรค่านับ	อุปเทศ
นรชนสนใจได้	ชื่อเชื้อเมษา (๒) ๑
๑ ดิจิตวิจิตรด้วย	ศุกอรรถ
ดั่งมณเฑียรรัตน์	เลอศแล้ว
อันมีศรีสวัสดิ	โสภาศย์
ใครรู้คือได้แก้ว	ค่าแท้ควรเมื่อง ๑
๑ ขบเสร์จอาจารย์แกล้ง	เกลาสาร
โคลงกาพยกลกลอนกานท์	เรียบร้อย
มธุรสพจนันันหาญ	โอวาท
พียงเร่งเสนาะเพราะถ้อย	ถึถ้วนทุกคำ ๑

๑. บางฉบับว่า เป็นดาร์ตียบตีฉบับ.....

๒. บางฉบับว่าใจไซ้ ซาศิเชื้อเมษา

๑ ไม่นอบน้อม	นมัสการ
เมแห่งเราเริ่มงาน	เร่งเร้า
อัครทูตไทรย่นาว	มีเกิด
พุทธัสสะแต่พุทธเจ้า	ตรัสรู้สรรพธรรม ๑
๑ อักษรแสงสีบสร้าง	สรรคมา
ต่างต่างชนนานา	ย่อมใช้
โดยประเทศภาษา	หลายอย่าง เจียวแฮ
เขียนอ่านออกโอฐได้	รอบรู้เรื่องราว ๑
๑ อักษรสังเขปเข้า	เป็นสอง
อย่างหนึ่งหมายคำรอง	อรรถใช้
อย่างหนึ่งนักปราชดรอง	นับแต่ เสียงนา
แล้วจึงรวมตัวให้	ถูกต้องคำคน ๑
๑ หย่างว่าแรกนั้นอีก	ชมจัก จินยวน
ตัวมากนักฤาเด็ก	จักร
ขุ่มข่ามใหญ่ไม่เล็ก	ดั่งผัก ชินา
ลูกศิษศิกษาสู่	๑ สิ้นสิ้น ๑
๑ หย่างหลังที่วานั้น	อักษร
ชนเอนกนับนิก	ห่อนได้
ไทพม่าเขมรมอญ	แมนแจก ฝรั่งเศส
อินดูลิงหวา	แยกย้ายยักผสม ๑

๑ อักษรไทหย่างน	เคิมพราหมณ์
จรจากแต่เมืองราม	ราฐุโพน
คือตั้งอยู่ยังสยาม	ประเทศ น้เต
แปลงรูปักหย่างโน้น	จึงให้ไทเรียน ฯ
๑ จัดแจงแจกกอปีให้	ชอบคำ ไทนา
แรกเริ่มออานำ	เพื่อใช้
ก ข ต่อตัวจำ	จึงถ้อง แท้แล
ตั้งใส่ทันทมาภูไม้	ฆ่าให้หายเสียง ฯ
๑ จึงผสมเสริมใส่ด้วย	อา
สำเรจแม่กกา	หัดน
จึงแจกกกกงมา	กนถบ กมเฮย
จนแม่เกยกายกัน	คู่เข้าเคียงสะแดง ฯ
๑ หน้านจึงแจกแจจ	จดจำ
เสริมใส่ ข ค นำ	คือตั้ง
ตัวอื่นอีกเอาทำ	เทียบเถิด
จนจบแจกจึงยัง	หยุดให้หายตัว ฯ
๑ อักษรสูงดำไร	ย่อมมี อยู่หนา
สังเกตุจงดี	ขอไม้
เอกโทรราชปักษี	กากระบาท
หงส์หมายมาให้	ย่อมขานโดยเสียง ฯ

จินตามณี

เล่ม ๒

พระนิพนธ์ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

- ๑๔ ๑ อัญชยมประนมกรประนค วมทสาศดา
ผู้เผด็จอมิตรพิพิธมา— รเกลศลาญปาน
- ๑ นบนพิโลกุตรรัตน์ ปรยัติโอพาร
ชรรมราชนุสาสนบรหาร ชกะสัศวสยไสมย์
- ๑ สองสงฆ์สราพกพิสุทธิ ณะพุททเวไนย์
เสวยสวัสดีวิภูสุขไพ มุคยมารคผลญาณ
- ๑ ด้วยเคชะไตรรัตน์นบ แลเคารพนมัสการ
จงจจัดอุบ้ทวะบันดาล สุขแพ้วักยันตราย
- ๑ จักเร่อมลขิตวิวิธลัก— ษณะอักษะราหมาย
หย่างสยามอันคำภีรภิปราย กลอั้งแต่ป้างบรرف์
- ๑ นโมเนนาอาทิบทแรก จะจำแนกอักษะสรرف์
ก ข ก็คือคณะทุกพร— ณะท่งถึงกมเกย
- ๑ สามแผนกจักแจกอักษะเภท และพิเศศสำนวนเฉลย
สูงกลางอิกตำพะพรวบเคย ชนพังกี้ก้งมา

- ๑ โทเอกเอนกวิธวิธ กลดรีแลจั่ววา
สูงต่ำบงคับคับทอนปรา- กฏสามสำเนียงสะแดง
- ๑ หมุกกลางฟังอึ่งพจนบัญญัติ- จกผันสำนวนแดง
ถ้ทวนประมวญขุบลแจจ ทุกประการบรรหารแปล
- ๑ ฟิงเพียรจำเนียรนิตยบร้าง และบห่างบเหอนแห
โหดครันชำนานญลัษณแล ตรีละงสว่างถึงโคลงฉันท์
- ๑ เถลียวพากย์นิพนธ์กลสุภา- ภารณรัตนพรภ
ประดับกายกระวีวรินทร์- ตรีเรื่องธรรชา
- ๑ จกักรอนุติเรกคุณยศ ทิศทิศด้าแดงขาน
เฉลอมกรียคินเรศรภินาล ฤพเพ้าอะโยทชยา ฯ
- ๑ นโม พุทธาย สัทธึ อ ออ อี อี อี อี อู อู อู อู
ภ ภา เอ แอ ไอ ไอ โอ เออ อ้า อะ ฯ

ข ข น ฐ ฌ

ก จ ฉ ฎ ฏ ค ต

ด ดข ง ช ช ฌ ญ ๗ ฌ ฌ ท ฌ น

ฝ ฝ ส ศ ษ ห

บ ป

อ อักษร ๔๔ ตัวนี้ ให้

พ ฟ ภ ม ย ร ล ว พ อ อ่านแต่สองเสียง

อักษร ๑๑ ตัวคือ ข ฌ ฉ ฎ ฌ ฝ ฝ ส ศ ษ ห ให้อ่านเสียงสูง

อักษร ๓๓ ตัว อันเหลือ นั้น ให้อ่านเสียงกลางเสมอกันไปคือ

ก กิ่ง จ ญ

อักษรกลาง ๕ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ นั้น ตัวเบาไม่มี
ก้อง เมื่อแจกให้อ่านเบาต่ำลง ทีละ ๔ ตัว คือ กิ กิ กุ กะ ตี ตี ตุ ตะ
อ อ้อ อะ นั้น

ก กา กิ กิ กุ เก แก ไก ไก โก เกา กำ

กิ กิ กุ กะ

อักษรสูง ๑๑ ตัวนั้น ไม่มีก้อง ให้อ่านหนักดัง ทีละ ๔ ตัว นั้น
คือ ขิ ขิ ขุ ขะ นั้น

ข ขา ขิ ขิ ขุ เข แห ไข ไข โข เขา ข่า

ขิ ขิ ขุ ขะ

อักษรกลาง ๒๔ ตัว อันเหลือจาก ๕ ตัวนั้น ตัวก้องต่ำ ให้
อ่านสูงชน ๔ ตัว คือ กิ กิ กุ กะ

กิ กิ กุ กะ

ค คา คิ คิ คุ เค แคะ ไค ไค โค เกา คำ

อักษรเหล่านี้เหมือนกันกับ ค ข นั้นจึงเหมือน อักษรทั้งหลาย
นั้น ให้อ่านผันออกไปตัวละ สามคำ ซึ่งแจกมาทั้งปวงนั้นเป็นคำตัน
สะกดไม้ค่อนหางวันนั้นเป็นคำกลาง สะกดไม้โทลงตั้งรูปขอนั้น เป็น
คำปลาย

กต กตา กต^๑ กต^๒ กต^๓ กต^๔ กต^๕ กต^๖ กต^๗ กต^๘ กต^๙ กต^{๑๐} กต^{๑๑} กต^{๑๒}
กต^{๑๓} กต^{๑๔} กต^{๑๕} กต^{๑๖} กต^{๑๗} กต^{๑๘} กต^{๑๙} กต^{๒๐}

โกศ เกศา ก่อ

กตะ

กถ กถ^๑ กถ^๒ กถ^๓ กถ^๔ กถ^๕ กถ^๖ กถ^๗ กถ^๘ กถ^๙ กถ^{๑๐} กถ^{๑๑} กถ^{๑๒}
กถ^{๑๓} กถ^{๑๔} กถ^{๑๕} กถ^{๑๖} กถ^{๑๗} กถ^{๑๘} กถ^{๑๙} กถ^{๒๐}

กฏ กฏ^๑ กฏ^๒ กฏ^๓ กฏ^๔ กฏ^๕ กฏ^๖ กฏ^๗ กฏ^๘ กฏ^๙ กฏ^{๑๐} กฏ^{๑๑} กฏ^{๑๒}
กฏ^{๑๓} กฏ^{๑๔} กฏ^{๑๕} กฏ^{๑๖} กฏ^{๑๗} กฏ^{๑๘} กฏ^{๑๙} กฏ^{๒๐}

กถ กถ^๑ กถ^๒ กถ^๓ กถ^๔ กถ^๕ กถ^๖ กถ^๗ กถ^๘ กถ^๙ กถ^{๑๐} กถ^{๑๑} กถ^{๑๒}
กถ^{๑๓} กถ^{๑๔} กถ^{๑๕} กถ^{๑๖} กถ^{๑๗} กถ^{๑๘} กถ^{๑๙} กถ^{๒๐}

กณ กณ^๑ กณ^๒ กณ^๓ กณ^๔ กณ^๕ กณ^๖ กณ^๗ กณ^๘ กณ^๙ กณ^{๑๐} กณ^{๑๑} กณ^{๑๒}
กณ^{๑๓} กณ^{๑๔} กณ^{๑๕} กณ^{๑๖} กณ^{๑๗} กณ^{๑๘} กณ^{๑๙} กณ^{๒๐}

กบ กบ^๑ กบ^๒ กบ^๓ กบ^๔ กบ^๕ กบ^๖ กบ^๗ กบ^๘ กบ^๙ กบ^{๑๐} กบ^{๑๑} กบ^{๑๒}
กบ^{๑๓} กบ^{๑๔} กบ^{๑๕} กบ^{๑๖} กบ^{๑๗} กบ^{๑๘} กบ^{๑๙} กบ^{๒๐}

กม กม^๑ กม^๒ กม^๓ กม^๔ กม^๕ กม^๖ กม^๗ กม^๘ กม^๙ กม^{๑๐} กม^{๑๑} กม^{๑๒}
กม^{๑๓} กม^{๑๔} กม^{๑๕} กม^{๑๖} กม^{๑๗} กม^{๑๘} กม^{๑๙} กม^{๒๐}

กอย กอย^๑ กอย^๒ กอย^๓ กอย^๔ กอย^๕ กอย^๖ กอย^๗ กอย^๘ กอย^๙ กอย^{๑๐} กอย^{๑๑} กอย^{๑๒}
กอย^{๑๓} กอย^{๑๔} กอย^{๑๕} กอย^{๑๖} กอย^{๑๗} กอย^{๑๘} กอย^{๑๙} กอย^{๒๐}

กั้ว กั๊วะ เกะ แกะ โกะ เกาะ กุม กรรม กรรมน กอ ก้อ ก้อ
กั๊ ก้อ^๕

๖ จักขานบรหารเหตุ
สปรำบรยาย

ประเภทอักษรทางหลาย
บรรพัญัติถ้วนทุกสิ่งสรรพ

๗ กุลบุตรจงแจ้งลึก-
โทเอกอนเนกนร-

ขอแห่งอักษรพร
ดประกอบอักษรเป็น

๘ ผิวพวกอักษรตาย
เอกโทฟุ้งว้างเหิน

ทั้งหลายกลางมร้างเหิน
จะประกอบบชอบการ

๙ เพราะเหตุสำเนียง
แทนเอกประเทียบนาร

เป็นเสียงเอกทุกคำงาน
โบราณใช้ในโคลงสะแดง

๑๐ หมูร์ศสะอักษรธา
กั กั กุ กะ แกลง

ใน ก กา ก็แจกแจ่ง
เป็นอหิท่านบรยาย

๑๑ ทุกแม่ละสี่สรร
กค กค กัคำตาย

พรัรำพรบรรพัญัติหมาย
กั กบ ถ้วนทั้งมวนมี

๑๒ สามหมู่ล้วนมรณะ
แต่เกยเฉดยวิธ

โดยอักษรธาเออักษรศรี
ทั้งเป็นตายก็หลายพรรณ

๓. ต่อจากนี้ มีแจกดูทุกตัวอักษรทั้งสามหมู่, ทุกแม่ แดะแจกอักษรกต่าง
เช่น กว, กค, กง เป็นต้น แดะแจกอย่างผัดด้วย เอก โท ศรี จัควา
ตามอักษรทั้ง ๓ หมู่ คือ ดุง กตวง คำ โดยพิศดาร ในถารพิมพ์ศราวณ^๕
ได้วันเสี่ย 0/03/2565

๑ เกอะเกอะ กับ เกะแกะ เกอะ ก๊วะ และ โกะ เกาะ บรร
หัญคือผู้อักษรสรรพ

ทุกทุกแม่ คือ คำตาย

๑ ล้วนใช้ได้ต่างเอก

อะดิเรกมีเหล่าหลาย

ฤ ฎ ล้วนตัวมลาย

ประเหลื่อเอกละกลกัน

๑ ตัวเป็นใน ก กา

คณนาที่ครามครัน

๑ เอกโทศวรใส่ใต้
แจ้งใจไปล้ำเชื้อ

ฉบับไว้ให้รู้เห็น
พึงยลอย่างแต่บึงบรพ์

๑ ถน กง กับ กม ใจ
ทุกแม่ทุกหมู่พร

เอกโทได้สมล้ำสรรพ
จนเด่นล้วนเป็นปวง

๑ หมู่เกอยที่เปนใส่
ตัวตายทั้งแปดห้วง

โทเอกใจต้องตระทรวง
มิให้ไม้เอกไหม

๑ อักษรทั้งสามหมู่
สูงต่ำพรพาท

กำหนดรูซ่งวาจ
แต่สามเสียงสำเนียงหัน

๑ หมู่กลางนั้นพรพาท
ทอนกับประดับกัน

เพราะจัตวาไม้ตรีอัน
จึงแบ่งเบญจะบรรหาร

๑ เหตุแห่งอักษรสูง
จึงผันคำไซซาร

จะนำรุ่งฤศวรรการ
ถึงห้าเสียงสำเนียงหลาย

๓. ต้นฉบับตก และพบเพียงฉบับเดียว ไม่มีฉบับด้นบนทาน จึงทราบ
ไม่ได้ว่าตกไปที่ใด 2565

- ๑ ประการหนึ่งอักษรกลาง บันดาอ้างว่าคำตาย
ไม่ตรีประทับกลาย สำเนียงแปลกประหลาดกรรม
๑ เหมือนคำว่า โตะ กัก เป็นต้นยกเลงบรรพ์
กวางไสไม่ตรีพร สัมผัสอื่นด้วยว่าที่
๑ คำสูงสองหมู่ไซ่ ฤอาจใช้ถึงไม้ตรี
เหตุสองอักษรมี ผูกกันถึงโดยบรรยาย
๑ อนึ่งอักษรสูง จักจูงนำตัวตาย
กลับสูงสำเนียงพิปราย ก็ได้ตั้งจินตประสงค์
๑ จึงห้ามมิให้เอา ไม้ตรีเข้าประทับลง
อักษรสูงต่ำคง ทั้งคั้นปนแลถ้าตาย
๑ อิกกับไม้จัตวา ก็บรรพห้อมเหมือนหมาย
ไปทั่วทุกเหล่าหลาย เฉพาะไซ้แต่หมู่กลาง
๑ สำหรับจักชกจุง ให้คำสูงสำเนียงวาง
แจกออกแจกเช่นปาง ไบราณเพรำภาที่สะแดง
๑ กุลบุตรผู้ปากเพียร จะเล่าเรียนอย่างนี้กลแห่ง
ลักษณะที่แจ่ม วิจารณ์แจ้งด้วยปรีชา
๑ โทเอกอิลครุ่ ทั้งคำยักแลจัตวา
นฤกहितหมายนานา หันตนาฎฆ่าวิสัยชนี้
๑ แจงทั่วทั่วที่ตัวสลด จักพร้อมพจนวาที
จงให้จงขอบวช⁶⁵ วิวิธพากยภาษา

๑ น ฦ กั บ ฦ ร
สกตเป็นกนบรรชาปรา-

๑ สกต กง นันตัง
ตัวอื่นบร้างนิม

๑ เหตุใ้ช้ในฤคหิต
ต่างต่างกัมปรา-

๑ เมกค้ำว่า จู คี
เปน ง เปน ม สมาน

๑ ตัวสกตหมุกตหลาย
ฉ ฉ ฐ ฑ นุกรม

๑ ไหญ่ น้อย อิก จ ช
คณนาอเนกนอง

๑ สกต ก ก คือ ก ช
ขานครบห้าอักษรคาล

๑ สกต ก บ คือ บ ป
สัถ้วนประมวญยัง

๑ ตัว สกต คือ ย ว
อันอิก บ แ่มปน

๑ บงคัมตัวสกตกำหนดแตลง เสรีจกัแจกแจง
วชอันมสืบไป

แแล ล พ ในอักษระ
กฏหกอักษรพระสม

อิกตัว ม สกตกม
แต่ตัวเดียวทั้งโทคณา

ขจิตรแทนในวาจา
กฏขอมประกอบสาร

แแล ฐ ฑ นำขาน
สกต กง สกต กม

บรชขายมัณเรศผสม
ทั้ง ฦ กั บ ประมวญตะบอง

แแลสาม ส สันทั้งผอง
กำหนดนับสิบห้าประมาณ

ทั้ง อ ค ฦ ฆ ไหวหาร
ประดับเพิ่มเข้าเต็มหลัง

กั บ พ ฦ ประกอบทั้ง
อิกแม่เกอยเฉลยปน

อิกตัว อ เป็นสามกล
บรหัญัติสามอักษรสะแดง ๑

- ๑ อักษรตัวสูงสี่ขีด ตำแหน่งสูงไฉน
จักชกักกันน้ำคำขาน
- ๑ เอาอักษรสูงเป็นประธาน นำน้ำสำนาน
จึงสูงขานส่งสำเนียง
- ๑ ค้อ ห เนน่าน้ำเสียง ตำแหน่งขานเคียง
ให้เสียงเป็นสูงเสมอสมาน
- ๑ เจกคำพร้าวว่าเหลนหลาน คำเหวยคำหวาน
เป็นต้นเป็นอย่างบรรยาย
- ๑ หนึ่งอักษรสูงทั้งหลาย วิชาญขึ้นหมาย
แลน้ำขังคำดำเต็ม
- ๑ สูงได้จุดกลางเฉลิม จูงพจนเพิ่มเติม
เป็นสองอักษรเสมอกัน
- ๑ ทุกหัวตัวสูงน้ำพร เสียงสูงเทียมทัน
ทวนสนสับเอ็ดอักษร
- ๑ หนึ่งอักษรหมุ่มชกิมมา ถ้วนแนวสังขยา
จักนำตัวดำหึ่งผอง
- ๑ นำได้โดยใจสมปอง ชอบใช้คำมถบอง
บเพยนบแตกแปลกแปลง
- ๑ พึ่งให้พิจารณาเสแฉง แม้ชอบโดยแลง
ก็ใช้ตัวสูงจงกำ

๑๒/2565

- ๑ ผิดควรอักษรกลางนำ ฟังใส่นำประจำ
- ๑ จักทึบเอกโทเบองบน ผรรเสียงเสมอกล
- ๑ จงอ่านสำนวนสนธิ
- ๑ อักษรสูงใสเอกโท
- ๑ ผจงจิตร์พินิจแบบโย- ฆทณเณนโม
- ๑ มานะดำหริะศรีไตร
- ๑ คำยาวจักสั้นนั้น โฉน อาจารย์ท่านไซ
- ๑ โอวาหนักับปรับรง
- ๑ ควรใส่ตายคู้เข้าผดุง ชักคำบำรุง
- ๑ ท่ยวให้สั้นบรรหาร
- ๑ เดกเช่นเค็ญเจ็ญเปเนระชาน อาทิพจมาน
- ๑ ค้อแบบเลบงแพรงแกลง
- ๑ หน่งทักเจทากฎผู้เผด็จสอแดง ฆ่าอักษรแฝง
- ๑ ช่งสับสกดหนหลัง
- ๑ ห้ามห่อนให้อ่านบอกลมง คับไว้ฟังฟัง
- ๑ อย่าอ้งอย่าออกวาที
- ๑ จักแกลงแห่งอักษรศรี ตัวเพี้ยนเปลี่ยนมี
- ๑ แลเพลงแลผลัดวันา
- ๑ ฆ เปลี่ยนเปเน ท อักษรา แปลเปเน ห ตรา
- ๑ แลแปลงเปเน ต ตามประสงคี่

- ๑ ต น้อย เป็น ฎ ใหญ่ปลง เป็นระตะคง
แฉะ เป็น กะ กอปกด
- ๑ ร เป็น ล ได้อย่างงน ย เป็น ช คน
แฉะ เป็น พระ ฟิ่งประมาณ
- ๑ ย เป็น ก เปลี่ยนคำขาน ข เป็น ย บันดาล
แฉะ ป เป็น ฆ อักษร
- ๑ ต เป็น จ ก อุทาหรณ์ มีในประกาศ
คือ สนธิบรรพตจติธรรม
- ๑ เปลี่ยนแปลกกันได้หลายพรรค จงทราบโดยบรร
ยายวิชาวาท
- ๑ ฟันทองฟองมันวิสัญญานี้ นฤคหิตอันมี
อีกหันอากาศหลากหลาย
- ๑ ส สามไม้มันไม้มันสาย แฉะดงลักษณ์ชัยบาย
ไว้แจ้งในจินตมถ
- ๑ เล่มหนึ่งฟังดูด้วยดี เจนจำไว้
ที่ท่านบรรหารสารสอน
- ๑ รอบรู้ครุแบบบทกลอน ทราบเสร็จในสมร
สมรรถปรีชาชาญ
- ๑ กลใดไปเผยแพร่ศดาร สำเนียงกสำนาน
ในเล่มนี้มีบริบูรณ์^{๕๖๕}

อนึ่ง ถ้ากฤตบุตรเรียนรู้ในพิชอักษรสามเล่มไม้ม้วนไม้มลายแล้ว ก็ให้ฟังพิริยพิจารณาให้รู้ในพิชจะกระทำ ซึ่งบท แล กลอน คือ ร่ายสุภาพ ร่ายคั่น ร่ายกาพย์ โคลงสอง โคลงสาม โคลงสุภาพ และโคลง จัตวาทัณฑ์ ตรีพิชพรรณ แลโคลงคั่นวิจิตรมาลี บาทกฤษร แลพิงตกแต่ง กระทำให้ถูกต้องตามโบราณคดี อันท่านเบญจกัมปไว้ให้ชอบด้วยวงบท แลกลอนพืด สำผัสตามชนบทสุภาพ แลเอกโทจงถูกต้องทุกประการ พึงพิจารณาให้ปราศจากเอกโทษโทโทษ อย่าวให้เข้ามาระคนอยู่ได้คู่จ แบบขมวรที่กระทำไว้ให้เห็นเป็นอย่างนี้ ประการหนึ่ง พึงให้พิจารณา กลอนร่ายนั้น ถ้ากลอนสุภาพกับด้วยสุภาพ เอกรับตามเอก โท รับตามโท ทั้งร่ายสุภาพแลคั่นแปลกลกันแต่พิมพ์สอง อย่างพึงสงสย เลย กฤตบุตรผู้จะเพียรเรียนรู้ไปในเบื้องหน้านั้น พึงให้พิจารณาเรอัย กรองบทกลอนตามขมวรแบบเบญจกัมปไว้ให้เกิด

ร่ายสุภาพ

๑ ศรีสัตยิสุนทรโวาท ประกาศกรวีรรวิเศศ บุนเรศรัญ อโยทธยา ส่วนปรีชาเชลลงอรรถ แห่งชินวัจน์วีรวาทย์ นานเอกพากย์ ภาษา ทุกประการทั้งมวญ ควรสรรเสริญเยอวยศ จรดเจอรอญ คิดเท่วด้าว ๒๐ ผดุงพระเกียรติไทท้าว ธีราชผู้ผ่านมไห สวรรย์นา ฯ

โคลงสุภาพ



๑ นิพนธ์กลกล่าวไว้
 พึงแต่งตาม บงกคัม
 เอกโทท้านล้ำดับ
 ทุกท่วลัทยลส่วน

เป็นฉบับ บทพ้อ
 ถัดวัน
 โดยที่ สถิตนา
 เส้นสูง โคลง ฯ

๑ สุภาพพจนสืบแก้
 สี่ศะสิระววิ
 ค้อสร้อยเสสอักษ
 ความบ่เต็มเดอมได้

เกล้ากลอน ประกิจเอ
 เจ็ดไว้
 บทหนึ่ง สามนา
 ดูอวังหย่างสะแดง ฯ

๑ บทแรกที่เจ็ดคล้อง
 บทที่สองสามประสบ
 กลอนโทที่เจ็ดจบ
 หนบทสี่เมืองหน้า

กลอนกระทบ
 แห่งห้า
 โทที่ ห้าแฮ
 แบบนพงยล ฯ

๑ โทเอกเปลี่ยนผลัดไต่ โดยประสงค์
 แห่งที่ห้าควรคง บทต้น
 บทอนบอาแปลง แปลงแบบ นาพ้อ
 เฉพาะแต่บทหนึ่งพัน กวานันฎามี่ ฯ

๑ เอกเจ็ดหาซากแท้ สุดแสน เชิญเอย
 เอาอักษรตายแทน เทียบได้
 โทสี่ประหยัดแทน หวงเปลี่ยน
 ห่อนจักหาอนใช้ ตังเนนโบมี ฯ

๑ เอกโทพิศที่อ้าง ออกนาม โทษนา
 จงอย่าลนอย่างตาม แด็ก
 พงจิตรคิดพยายาม ถุกถ่อง แท้เฮ
 ยลเยี่ยงปราชญ์ปลื้ เปล่าสิ้นสรรเสริญ ฯ

๑ ใช้ได้แต่ปราชครัน การเพียร
 ปราชประเสริฐดำเนียร หมั่นซ้ำ
 ถือเท็จท่านดีเดียน คำตู่ คำนา
 มักง่ายอายอับหน้า อาจถ้อยถึงโฉน ฯ

โคลง ๒

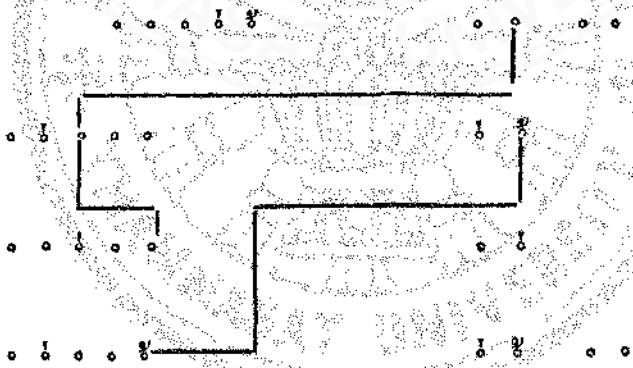
๑ โคลงสี่มณฑบัว หนึ่งในเรียกโคลงสองให้
 ปราชรุคณิพนธ์ ฯ

๑) หลายกลยลเขียงตั้ง แต่งอย่าพึ่งพลาดพลั้ง
 ถูกถ้วนขวรบท แบบนา ฯ

โคลง ๓

๑) โคลงกำหนดหนึ่งนาม คือโคลงสามสี่บั้ง
 เสนอบัณฑิตประดิษฐ์ โอบรูเอื้อนเคื้อนเขม ฯ
 ๑) เปรมกระมลฤดี จินตะกรวีท้าวผู้
 โคลงซึ่งไปรู้ จักรูฎาจน จิตรนา ฯ

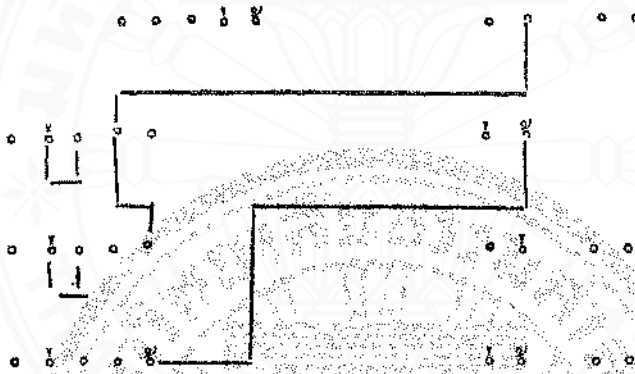
โคลงกรวีพิทพรรณ



๑) โคลงหย่างวางฉบับตั้ง นามมี
 คือช่อครพิทพรรณ พากยไว้
 ปวงปราชลาตวาท เชลงลักษณะ หนึ่ง
 กลอนรบทสามไว้ แต่เบื่องบทสอง ฯ

20/03/2565

โคลงจำกัดวาที

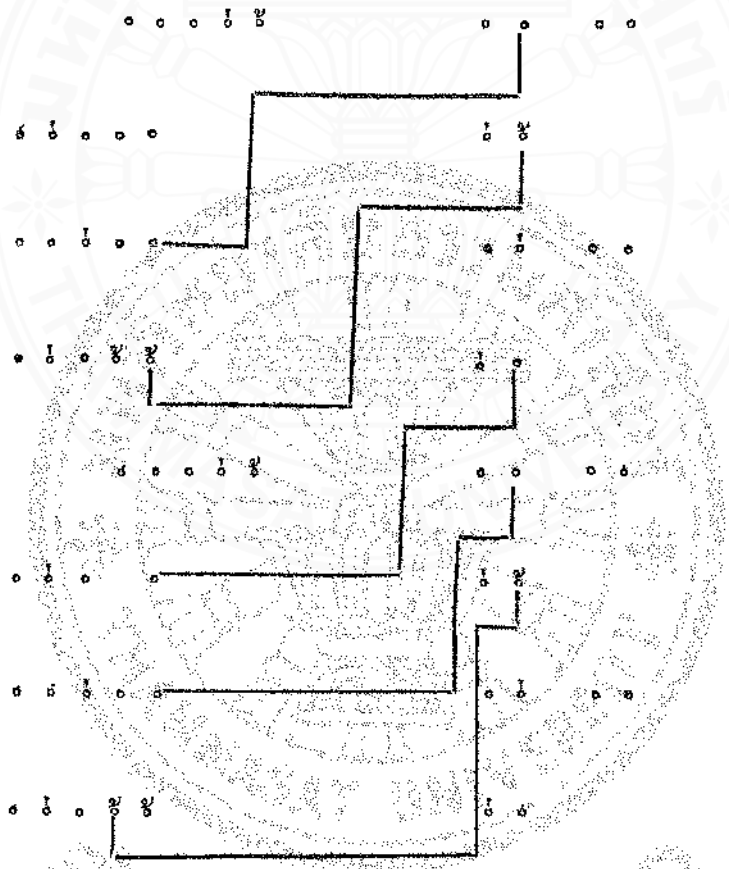


๑ โคลงหนึ่งนามแจ้งจัด วาทีน ๓๓
 บงกักรับกันสะแดง อย่างพร้อม
 ขวรแบบแบบลพร แลคนิด อันเฮย
 ที่สบทสองคดอง ท่อนท้ายนทปถม ฯ

รายตน

๑ ศรีสวัสดิวัฒนวิธ ขวลิตโลกย์เลอง เฟื่องฟูภูมิณฑล
 สกลแผ่นภพ สบพิลย์สยาม รามนรินทร์ภิญโญศ ปรางกฎกระเดื่อง
 เปื้องปราชูปรีชาชาตย ขานคุณทั่วทิศทิศ ขจรข่าง ภาคระหลอด
 พัดัน แล่งธรา ฯ

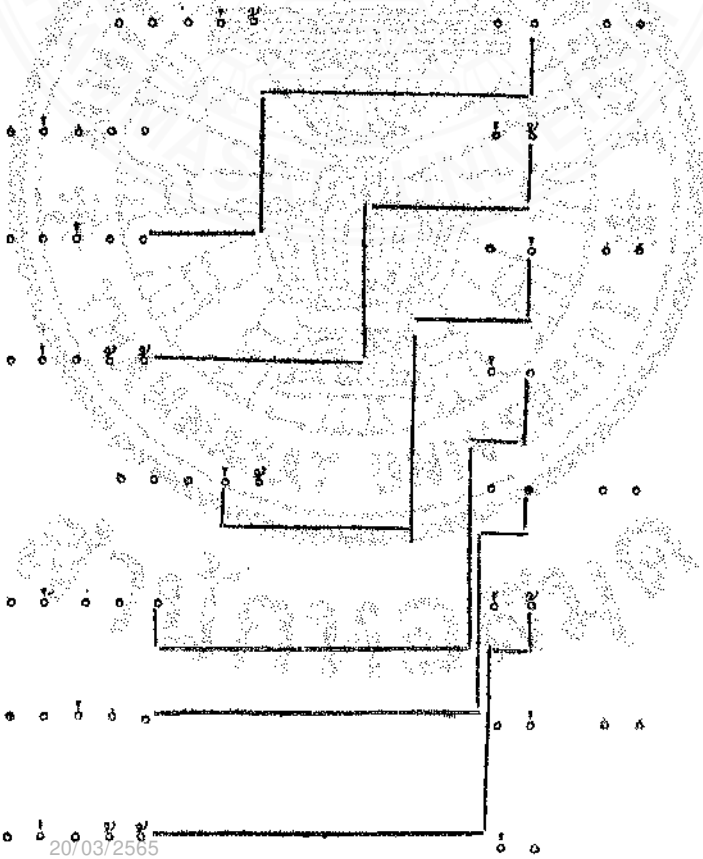
โคลงวิวิธมาลี



๑. เซล่งกลโคลงอย่างต้นน บรรยาย
 เสนอชื่อวิวิธมาลี เสดเห็น
 ปวงปราชูท้าวทวยหลาย นิพนธ์เล่น เทอญพ้อ
 ยลย่งนบับพันซ์ เช่นแถลง

๑ เป็นอารมณ์แก้วก้อง ภายกระวี ชาติเอ๋ย
 อาคมไอโสภายแสง สว่างหล้า
 เอกองเกรยติเกร่อนธรณ หลกแหล่ง หล้าณา
 ฎาท้วดินฟ้าฟุ้ง เฟื่องคุณ ฯ

โคลงบาทกฤษณ



๑ อิกโคลงแบบต้นหนึ่ง พงยล
 บอกรื่นบาทกฤษณ ช่ออ้าง
 วิชาสี่เล่มกล แผลกก่อน
 ยากกว่าบรรพ์เสร้างสร้าง อันแปลง

๑ สองรวตกลอนห่อนพลัง นิตพจน์
 เฉกสี่เชองสารสะแดง ย่างพ้าย
 สำผัสทั่วทุกบท ฤาเคลื่อน คลายเฮย
 บงคังบาทข่างย้าย ต่อตาม ๆ

ร่ายกาพย์

๑ งามเกรยติก้องท้องธาขตรี กระวีสยามประเสรออฐ
 เลอศหลายผู้ ร่มลักล้วน ถิ่นวรรณเวท ประเภทกลกาพย์
 สุภาพต้นนสะแดง แดงเปลศันท์ พรรณพฤดิพจน์ บทมาตรา
 สามรรถญาณ ชาญเชอวยวทราบอักษร สรรพ์สาสบทกลิ่ง สันแจ้ง
 แจกกลอน ๆ

๑ อยู่ทชยาศัยงิ้วด้าว ไต่ปุ่น เปรียบฤา
 เข้มเทพสฤยดิไอสุรีย์ เสกสร้าง
 ไต่รรคันรุ่งเรืองจรูญ เจริญสาส นานา
 เกรอกพระเกียรติราของ หน่อเนอพุทธภูมิ ๆ

๑ ปราสาทสูงเทริดฟ้า

จรูญรัตน์จำรัสโสม
พ่างไพษยนต์ประโลม
สิงหาศน์มาศกอบแก้ว

ฟูโผยม

สุกแพรว
จิตรโลกย์ เล็งเฮย
ก่องหล้าเลอสวรรค์ ฯ

๑ สมบูรณ์สมบัติอึ้ง

ร้อยโสมภูฎารำพรณ
สิบสองพระคลังอนันต์
สรรพสิ่งสูงนารถวัน

ไอสวรรค์ อินทร์เอช
พราถวัน

๑ เนืองนองมวณูมาตย์ผู้

สองฝ่ายฝ่ายทหารหาญ
พลเรือนรอบราชการ
แจกตั้งขุนคลังแก้ว

อนนกราช ทรพัยเฮ
เลอศัพน์แผ่นดิน ฯ
บริบาล บดินทร์ฤ
ศีลแผ้ว

๑ พลคชนพริขานร่า

อิกกับแก้วกฤษร
สี่ตระกูลคชบรร
ชาญศึกอิกหาญสู้

ผดุงโกลก ภูลพ้อ
กอบทั้งขุนพล ฯ
รงค์รอน

๑ พลไหยหาญทันท้าว

มีบัตตอเรนทรลาญปาน
ดุรงค์ฤทธิราชยาน
ฉักรพรรดิพาหนะก

เผือกผู้
วรรณหลาก หลายเฮ
เผด็จเสี้ยนเตียนไภษย์ ฯ
รำมาญ
ปลาต
อย่างเสะ รัตนฤ
เกอดเกอกฤษญา ฯ

๑ พลพรรคนั้แตะแกล้ว	รณรงค์
โรมรูปปล่องปลง	ชั้พม้วย
รยยานแข่งรถทรง	อ้ามเรศ แลฤา
ข้าโอ้โอภาษด้วย	ประดึ้นแก้วแกมกาญจน์ ๗
๑ พลเท้าทวยทกล้ำ	สามรรถ
ชาญเชี่ยวชาญหัตถ์จัด	จบสิ้น
นานาวุชสันหัต	เพลงฟุ้ง ฟันเฮย
เผด็จชัยกรดำดิน	บันเกล้าเอาเคียร ๗
๑ สาดรณานาเนกพร้อม	ปืนไฟ
ดินลูกลงสบไสมย	เมื่อบถ่าน
บรบั้กษั้จักปองไภย	เพียรบ้วย
ทุกหัวสำมวัน	มอบให้สวายเวียง ๗
๑ เมืองชนเมืองออกพัน	กณนา
โทเอกศรีจัตวา	อกร้าว
ประเทษราชชาติภาษา	คนต่าง
ขอมแขกมลลาวดินดำ	เขตรแคว้นแดนสยาม ๗
๑ งามยศยศยั้งดำ	โคทั้น เทียบฤา
งามทุกสิ่งไอศวรรย์	เลอศผู้
งามพระกรุณาบรร	พลั้ขั้หัว ชเรศนา
งามกุศลอกบกุ	ก่อสร้างสั้บแสวง ๗

๑ อวาสนนุรณารถให้
 บุรณะหลายถิ่นสถาน
 ถาปนกิจประกอบการ
 ปลื้ตกว่าอารามครั้ง

๑ ทรงสถยติพุทธรูปน้อย
 กังขรัตน์รัชฎาพจน
 ก่ออิฐจจิตรปูนลง
 บ้างบุ๋บบ้างหล่อบ้าง

๑ พระมหามรกฎแก้ว
 ทรงสถยติพนรูปพุทธ
 สุปรรณพิเศศสุท
 อีกพระพุทธรเลศหลัก

๑ บริษัติอรรถท้าวทั้ง
 สบสังสรรพคำภีร์
 หลายฉบับบนบอเนกมี
 เปดหม่นสี่พันถ้วน

๑ ฉบับเอกทรงงเรขพน
 ห่อดาตยระบับพิศ
 กรอบแก้วกรองกาญจน์ประกิจ
 แลเลศประเสริฐสิ่งสิ้น

ผดุงงาน
 ที่ตั้ง
 โหม่มมาก วัดเอย
 ก่อนใช้ไปเสมอ ๆ

ใหญ่องค์ เอนกเอย
 สำสร้าง
 รักปิด เหมเอย
 มากพันคณา ๆ

เกษมกฤ โลกย์แฮ
 ยอดฟ้า
 สัตติรัตน์ รัตย์เอย
 ติลกเผ้าภไพโร ๆ

มาพี ธรรมญา
 เลอศล้วน
 จบเสร็จ สันนา
 บอกเบื่องขรมขันธุ์ ๆ

ไพจิตร ยิ่งแฮ
 เพรอศพัน
 งาแกะ บ้างพ้อ
 พิลาศล้วนนม ๆ ๆ

๑ สำนักรงกอบเกอ
 รงรักษ์ศักดิ์ราชา
 เอกโทหัตถ์
 อิกกัษพระครุตั้ง

๑ ปวงชีวินบุตรกำ
 สอบไล่ไตรปิฎกกล
 อำนวยนิจัตถ์นุก
 ทำนุกพระสาสนัก

๑ อารุงเรืองรุ่งทอง
 ไตรรัตน์จรสรงบ
 ทวาราวดีบุรี
 หุกนครห่อนท้ำ

๑ พระคุณชาติยศเจ้า
 พุทธสาครราชสาครสบ
 พระญาณพระยลครบ
 สรรพพากย์หลากหลาย

๑ พระทรงอาโลกด้วย
 ไปเชียวไปชาญพจน์
 เลบงแบบแบบอย่างบท
 จงเร่อมวินิพนธ์คอง

กรรณา
 คณะทั้ง
 เรขนามาก องค์เยอ
 แต่งขนตามคุณ ฯ
 คัมภีร์
 เพื่อมรู้
 เกอตลก หลายเฮ
 กอบเกอการเพียร ฯ
 ษรณี คตเยอ
 สว่างหล้า
 อยุทธยศ ยิ่งพอ
 เทียบได้กับทั้น ฯ
 จอมภพ
 หาราบถัน
 จวรภาพย์ กลอนเฮ
 ท่วงถ้อยล่องแลลง ฯ
 เอรส ราชฤ
 พากย์พร้อง
 กลอนภาพย์ โคลงนา
 ฉับตั้งแต่เพรง ฯ

๑ จวบจุดสักราชถ้วนน
 อึกเอ็ดรทาสกไสมย
 วิสาขมาสดฤถ์ไคโร
 วารพุดมกฤถ์รุงแก้ว

๑ สารส่งงสุริยชาติถ้วนน
 เวียนเรียบพจน์พฤตโต
 จงเฉลียวลักษณในโว
 ผดุงพระเกียรติสพสร้าง

๑ เหตุนี้เปนนันเรื่อง
 ปรรภลัษณขุบล
 เปนคุณประโยชน์ผล
 แก่พระชาติยพงษ์ทั้ง

๑ กรวมวงษาสนิทอ้าง
 นิพนธ์พจน์โดยอ้าเกอ
 ป้องเปนประโยชน์เผยอ
 รงรักษ้อกษรทู้

พันอุไทย ร้อยฤ
 ดุขแล้ว
 กภาพักษ์ ปางพ้อ
 โยษฐเออนโองการ ๗

ชาติโย รสฤ
 พกภัยอ้าง
 ทารแห่ง ปราชญ์เฮย
 เพลงพินฟูไฟท ๗

วิกล
 แบบตั้ง
 เสาวภาคย์
 ท้าวผู้ทวยผอง ๗

นามเสนอ
 ภาพ
 พระยศหม่อ นเรศร์ฤ
 กอบไว้เฉลิมมเวียง ๗

๑ กุหลาบตรัสสุทธชาติเชอ
 อึกหม่อมมาตยาวงษ์
 ไปจงจิตรจ้านง
 เพียงแต่เพลงภอรู

๑ โคลงฉันทน์ด้นนภภาพยัทรง
 หลายเลขหลายเสงมบท
 โบราณก็เสอสมหมด
 โดยด้าแต่จักใช้

๑ ดนทุผู้ศิษย์แจ้ง
 กรมขุนชติจิโนรสวั
 ฉบบัเบบเบบยลชัค
 ท้าวถ้องลบองกลก

๑ จิงวิระจรเขชรอน
 เส้นขอจันดามณ
 จักรพรรดิทุกสิ่งมี
 เตอมเล่มสองตรงแล้ว

๑ หวังฉลองสอองบาทเบอง
 ปีนอยุทธเขศยศ
 เทียมทีพยสุคนธรศ
 บุษิตอดิศรกี

จัดยพงษ์ กัต
 ท้าวผู้
 เปรมปราชู วายพื่อ

แต่งบ้างอย่างทรม ๗
 สุขุมพจน์ นันนา
 บอกรไว
 ท่อนศึก ยวเส
 เอกเพี้ยนเปลี่ยนโท ๗
 เจนอรรถ

นาทช
 เชลงหลาก หลายฤ
 รอบรู้กรกลอน ๗
 สารศรี นฤ
 คังแก้ว
 ประสงค์เสร็จ นึกนา
 ถ้วนขบวรกล ๗

บงกช
 ยิงผู้
 บบพชาติ
 ก่อเกอคุณเนลอม ๗

๑. เป็น - จิงวิระจรเขชรัวักย.....กัม

๑ ป่องแปนประโยชน์ทั่วพิน
เฉลอมพระเกษรติกระษัตริ
ปราชสูดับโตบตี
คงอยู่คู่ดินฟ้า

ปลัฟี่ ดลเอษ
เกร่อนหล้า
เชอญุดก เตอมเส
อ่ยารู่เส้อมไชษย ๗

๑ จงเร่องจรงรุ่งฟุ้ง
พระนกรอโยทชยา
โรยปราชูเปรื่องปริชา
สามารถอจอวดอ้าง

ฟูชรา ชารเส
อ่ยาร้าง
ย้งเมือบ มุตพ้อ
โษษรูถ้อยแถดงหลาย ๗

๑ ไช้เชิงข้านิเกดว
ฟ้งนิพนธ์คำขาน
กตัญญุนฤบตีตาส
ผะดุงจิตรคิพจน์พร้อง

โวหาร
ชัตข้อ้ง
ผะเดอมเหตุ
พร่ำพร้องมเพียรเสดง ๗

๒๘ จะแต่งโคลงกหู่
เหมือนเตอนสะตี
แต่ภอกคล้องจอง ๗

ไว้หวังเป็นครู
เร่งตระตรงคำ

ให้ดูล้านำ
ไช้จะเกดสั่งทำ

๑ เป็นข้าราชการ
เข้านอกออกใน
อ่ย่าไต้มูสา ๒๗03/2565

อ่ย่าเกยขอ่ย่าคร้าน
อ่ย่าให้ล้าพอง

การงานตฤกตรง
จักกราบทุลลตอง

๑ อย่างเห็นกับคน สิบบาทคาดคมน ไม่พื่นอาชญา
 อย่างประจบอย่างประแจ ช่วยแรงวาสนา กิจการภารา
 จงหมั่นจิตรจำ ฯ

๑ แม้นจะว่าความ ไล่เลี้ยงได้ตาม ให้งามแมนยำ
 อย่างคุมเหงไพร่ หาให้ชอบธรรม เกรงบาปกลัวกัมม์
 ในอนาคตกาล ฯ

๑ กุศลหาไม่ เงินทองป่าวไพร่ ถึงได้ไม่นาน
 คงให้วิบัติ พลัดพรากจากสถาน เวรกรรมมันดาล
 นิบหาชวชนม์ ฯ

๑ จะ กล่าวกลบทให้ เห็นความ
 แต่ง สุภาษิตคม ฉบับรู้
 โคลง สุภาพหยาบหยาม คำกล่าว แกล้งเฮ
 กู้ บราณท่านผู้ ปราชูไว้หวังสอน ฯ

๑ ไว้ เป็นแบบฉบับเมือง บัญญัติ
 หวัง ประโยชน์ราชบรรพสัช สมเชอ
 เป็น คติต่างบรรทัด ทางเที่ยง ธรรม์นา
 ทรุ แต่ปางก่อนเกอ กอบไว้แปลกล ฯ

- ๑ ให้ วิจารณ์อ่านสุกสร้อย สารสอน น้อย
 ดู ทานุกทานองกลอน กล่าวอ้าง
 ตำ ฎกคำเข้านอน อย่างนี้ อยู่มา
 นำ จิตรที่แข่งกระด้าง อ่อนได้ดิบดี ๆ
- ๑ เหมือน สารณกมมา สิมธพ ขาดิแฮ
 เดือน ฟาดเส้เลี้ยวตลบ กล่องเกล้า
 สะ ตั้งศกใจสงบ เสี่ยงมพศ ลงพ้อ
 คี โทษคนอย่าเข้า เขตแคว้นแดนพาล ๆ
- ๑ เร่ง เรียนเร่งรอบรู้ กฎหมาย
 คิริ คฤกสุภาสิดหลาย ลมับพร้อง
 ครอบ ประดิษฐพระร่วงภิปราย แปรียบเทียบ สอนนา
 คำ บุตรอินทร์สอนน้อง นึกไว้อ่าเฟลอ ๆ
- ๑ ไซ้ ของชรวงษ์ข้าง อวดตน ดีเอย
 จะ ดีเดือนแต่คน อื่นไซ้
 แกล้ง แปรียบเทียบเป็นกล การกระทบ กระเทียบนา
 ทำ เพราะหวังเหตุให้ หากแจ้งใจจำ ๆ
- ๑ แต่ สงงเขปไม้สู้ พิศดาร
 ถือ แนะนำเพื่อนราชการ ยอ่าพลั้ง
 คล้อง คล้อยค้อยขำนาญ นึกเื่อง นิจเอย
 ของ จิตรจตจำขัง ยอ่าพ้องการพาล ๆ

๑	เป็น หลวงขุนพระทัง	พญา
ข้า	พระบาทมฤติกา	แก่นไ้
ราช	กิจกิดไตรตรา	โดยรอบ
การ	ศึกเสื่อเหนือไ้	เร่งรู้เขม็จขบวร ๗
๑	อย่า โภคคุณโทษให้	เลงเหน
เก็ช	กิจการบเป่น	บระโยชนั้แท้
อย่า	หยิ่งท่านจึงเอน	คูท้ว หนั้มา
ครวั่น	นั้กม็ก้ออ้อ	หอนไ้เป่นคุณ ๗
๑	การ ไ้กลการไ้กลข้อม	เชองการ
งาน	รายฎร์งานหลวงงาน	พวกพ้อง
ตฤก	ให้ตฤกหลายสถาน	ทางตฤก
ตรอง	ทวั่นาหลังต้อง	ตอบไ้ด้ตามตรอง ๗
๑	เข้า ในพระนิเวศนั้ให้	บัญญติ
นอก	แต่ในจังหวัด	เร่งครวั่น
ออก	น้าอย่าทำดัด	จริตหยิ่ง เย่อแฮ
ใน	บทไ้โยยการห้าม	โทษแท้ถึงควั้ ๗
๑	อย่า แต่งนั้งหมั้ผั้	ใหม่สวย
ให้	เข่นคนส้ารวย	วิกรั้
ถ้า	พงงภาพพั้งขวย	ขามเจ็ด ขยาดเฮย
พอง	นั้กม็กมึนบ	บอบช้าถ้าเค็ญ ๗

	๑ จัก เผ้าท้าวอย่าได้	เจรจา
กราบ	พระบาทมุลิกา	สดับถ้อย
ทูล	กิจอย่าถลงถลา	ถล้าถลาถ ไถดูเฮ
ฉลอง	แต่เรียบเรียบร้อย	เรื่องรู้งจตุล ฯ
	๑ ออย่า ปัดธรรมาเจ้า	จรโลง โลกย์เฮย
ได้	แต่ล้ำคดโกง	ถากผู้
มุ	ทลุะเลห์ล้ำโพง	พุดพลา
สา	ระพัตจะรู	ไถ่ถ่วงเหลวไหล ฯ
	๑ ออย่า ประมาทมกัปลาตพลัง	พัตันผัด
เหม	แก่หม่นาคณคิด	คตค้อม
กับ	พวกทมิฬผสม	พยศภาว
คน	คตออย่าโอบอ้อม	คบค้ำภาเสียบ ฯ
	๑ สีน ทรัพย์ค่านับทั้ง	ก้านัด
บาท	หนึ่งถึงมากกรัน	ท้านให้
คาด	เห็นแก่รางวัล	จักวุ่น วรชเฮ
บน	ออย่ารับบนไซ้	สุดแท้แต่จริง ฯ
	๑ ไม ซอสดัยต่อเจ้า	จอมขรรวม
พัน	กตัญญูพลัน	พลาตม้วย
อาช	องค์จักอาสาญ	สุญชีพ
ญา	ติกาพลอชด้วย	ดาบปลั่งฤาหลอ ฯ

๑	อย่า นิยมยศช้อง	สรรเสริญ
ประจบ	ท่านเที่ยวเที่ยวเดิน	ดั่งงม
อย่า	เสือกอย่าสูงเกิน	สุด
ประจบ	ประจบเลือกหน้า	เลือกหน้าใจตรง ๆ
๑	ช่วย หวานพืชนไร่	หวังผล
แรง	บ่มอวดตน	ดื้อแข็ง
วาศ	รูปดำรงสกนธ์	ตูดอน
หนา	และบางรู้แจ้ง	จึงรู้อาณา ๆ
๑	กิจ ท้าวเป็นข้าท่าน	อย่าเลย เสียเฮ
การ	ราชกิจขออย่าเลย	ละไว้
ภา	รชระเลขเมษ	เสียมั่ง
รา	เรอศรราชการไซ้	เสอมสันยศลา ๆ
๑	จง คำหระรอบรู้	ราชการ
หมั่น	ไม่เว้นวันวรร	ชาติเฝ้า
จิตร	พันผูกระวังงาน	อย่าเกยจ กร้านเอย
จำ	แบบบรปิดข้อเค้า	บทเบื้องบรรพปลบอง ๆ
๑	แม่น ว่าเป็นผู้พิจ	รณา ความเฮย
จะ	พิพากษ์ฟังเมตตา	ทวิผู้
ว่า	ตามแต่สัจจา	จริงเท็จ เขาเฮ
ความ	มหันตโทษรู้	เร่งร้อนรวนิจารณ์ ๆ

	๑ ไล่ ดูทั้งผู้โจทก์	จำเลย
เลียง	หล่อหลอมฟงเจดย	เด่ห้ลัน
ไล่	ความภิปรายเปรย	ปรับเทียบ กันแฮ
ถาม	ซักไซ้ให้สั้น	สอมน้ำสำนวน ฯ
	๑ ให้ สุจริตต้องแท้	ทางความ
ง่าม	โจทก์จำเลยงาม	ท้าวหน้า
แม่น	มันอย่าเถียงตาม	หลงโลก ลากแฮ
ย่า	พระเดชเจ้าหล้า	จักเลี้ยงสืบไป ฯ
	๑ อย่า เกษคมเขย่นขู	คุกคาม
กุม	โทษเที่ยวเก็บความ	ไฟรฟ้า
เหง	ฮักหอนเกรงขาม	เหนแก่ เงินแฮ
โพร์	แข่งชกทุกหน้า	หอนได้จำเวญ ฯ
	๑ หา เงินทองทาสทั้ง	ศฤงฆาร
ให้	แต่พ่อคกรการ	กับได้
ชอบ	ผิดอย่างไรประมาณ	แต่ชอบ
ธรรม	พระเทศนาไว้	ว่าเว้นเวรเวียน ฯ
	๑ เกรง ไทยอมัจจุราชนั้น	จงหนัก
บาย	จักนำตนประดัก	ประเดิดคืน
ถลัว	เวรเร่งระวางรัก	ฆาตจ สี่สนา
ก้าม	อย่าทำก้ามสั้น	สุขแก่เสวยสวรรค ฯ

๑. บางฉบับว่า...พระมัทนุรได้

	๑ โน นรกรุ่งเร้าร้อน	รณเพลอส
อนา	คตกำมีแรงเรอง	กาจกต้ำ
คต	นักมักกระจะกระเจิง	จมกุก หลุมเฮ
กาด	ฝ้ายกายภาคหน้า	กอบบั้งทางบุญ" ๗
	๑ กู กะมะเท่งตั้ง	คัวโต
ศต	จิตรหยังโยโส	อวดอ้าง
หา	บุญช่วยชวดโอ้	อาบแปล่า
ไม่	ตลอดเลยข้าง	กิดแพ้โกยตัว" ๗
	๑ เงิน ตราผ้าผ่อนสั้น	เหลือหลาย
ทอง	นาคแก้วแหวนสาย	มาศสร้อย
บัว	หญิงและบัวชาย	เชลยทาส
ไพร่	สักห้าหกร้อย	ร่วงร่วงฤาหลอ" ๗
	๑ ถึง มีทรพีพร้อมพรั่ง	ศกุงนาร
ได้	ยศบรรดาการ	กอบเกอ
ไม่	เป็นเครื่องแก่นสาร	สี่บลุก หลานนา
นาน	ไม่ก็เมือมือ	มอดม้วยมลาชวาช" ๗

๑. บางฉบับว่า..... เร่งรู้

คต โกงจิตรบ้ำเทอง ทางบาป

กาด เมือม้วยทนต์ สุน้านรคานต์" ๗

ให้	๑ คง จักเหนไม่ช้า	นานวัน
วี	เร่งคิดบุญชรรมี	บาบ่บ้าง
บัตติ	จารณเจิตรพื่อนผัน	พันพวก พาทเฮย
	ศุขบัตติทุกข้มล้าง	จ้งเลียวแลเห็น ฯ
	๑ พลัด พ่อแม่พี่น้อง	เผ่าพันธ์
พราก	ลูกพลัดเมยพสน	พลัดสน
จาก	ยศศักดิ์สงสรรพี	แสนเวท นานา
สถาน	สักเทวมกรณ	อยู่ไรไปคง ฯ
	๑ เวร เหมือนเงาติดเต้า	ตามตน
กำม	ก้อกำมกำมคด	ตัดตัว
บัน	คาหม่ออกสล	สู่ท- กติเฮย
ดาด	บาบ่บาปติดตัว	แต่ตั้งตามสนอง ฯ
	๑ ฉิม หายกลายกลับหัว	อปริมาณ
หาย	ตั้งเหียร่ายทยาน	เย้าเข้า
ววย	วอดตลอดตถุภทธาน	เหลนชุด โจมเฮ
ชนม์	กิตติบ่สูญเสร่า	คิดหน้าอนิจจง ฯ
	๑ อย่าง้อหลวง ลวงลวง	ลักบัง
ให้ขาด	ราชทรพยศคลัง	ท่านไท
อย่าง้อราชฎร์	ราชฎร์หวัง	ประโยชน์แก่ ตนเฮ
ให้ขุ่น	ขันจนได้	ยากแค้นขายตัว ฯ

๓. บวงพระบั้งวัด ๒๕๓๓ ชนม์ กระจ่างเปนแท้

๑ ขอพรกรมเลศเจ้า
ให้พระหน่อขัตติยนิคม
พากเพียรเล่าเรียนสม
วางพระทัยให้

๑ ขอพรไกรลาสแก้ว
ผดุงศักดิ์ดวงฤดี
กตัญญูกตเวที
จงประพฤติพระไทยให้

๑ ขอพรจักรกฤษณ์แก้ว
ช่วยขจัดสรรพโรคน
ให้เจริญพระเกียรติอัน
ในพระหน่อเอนเรศให้

๑ ขอพรเทพย์สถิตยง
ดลพระไทยหน่อกระษัตริ
กุศลกัมมบถวัตร
มลายโลกพละการมล้าง

๑ พันธสองร้อยเอ็ดอย่าง
รกาขวมเอกศกนิก
เดือนอ้ายผายสุกรบักษ
ศฤงษณิลักษณ์อักษรแล้ว

จอมพรหม
อย่าลื
ดั่งพระ ประสงค์เอช
ชอบด้วยโดยกระเส ๗
ธรงตรี สุลเอช
หน่อไท
โทธราช ราฟ้อ
เพียงแท้ทางธรรม ๗
ไถยนี้ ทรายเอช
ชาติใจ
อดุลย์เดช ยิงนา
ธราชเจ้าจอมเวียง ๗
เสวตรมัตริ
สืบสร้าง
แสงยุค ธรรมเอช
มละสนสิ่งพาล ๗
จุลศักร ราชเอช
ษัตริ์เกล้า
สุกรคำ หน่งนา
เล่มสร้างสืบสอง ๗

๓. วันศุกร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือนช้าย มีระกา เอกศก จ.ศ. ๑๒๓๓

๒๐/๐๓/๒๕๖๕
ตรงกับ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕



คำเล่าเรื่องจินตามณี

จินตามณี เป็นชื่อหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งในวรรณคดีของไทย มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อไม่ช้านาน ได้ทราบว่ายกย่องท่านผู้รักเกียงกันถึงชื่อของหนังสือเรื่องนี้ว่า จะเป็น "จินตามณี" หรือ "จินตามณี" แน่ ดูเหมือนถึงกับออกความเห็นกันว่า จินตามณีเป็นชื่อของหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งมีอยู่ก่อน ส่วนจินตามณี เป็นชื่อของหนังสืออีกเรื่องหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นต่อมา หรือกลับกัน คือ จินตามณีก่อน ส่วนจินตามณีทีหลังอะไรทำนองนี้ ทราบมาไม่ชัด และจะมีเหตุผลสนับสนุนความเห็นนี้ว่าอย่างไรบ้าง ก็ไม่ทราบต่อไปเหมือนกัน.

ชื่อหนังสือจินตามณี

ตามที่พบทั้งในสมุดไทยและสมุดพิมพ์ เห็นเขียนกันไว้หลายอย่าง เป็นจินตมณี, จินตามณี และ จินตามณี ก็มี เป็นอันว่าจะชี้เอาเป็นที่แน่นอนในตัวหนังสือที่ปรากฏว่า อย่างไรก็ดี เป็นทางถูกแน่ไม่ได้ และคำที่เป็นปัญหาที่อยู่แต่ในพยางค์ท้าย คือ มณี, มณี หรือ มณี แน่ ส่วนพยางค์ต้น คือ "จินดา" นั้น เป็นอันลงกันหมด ไม่มีแตกต่างกัน เห็นได้ว่าพยางค์หลังเป็นปัญหาอยู่ ถ้าเราจะหันไปหาจารึก ก็จะได้พบจารึกวัดจุฬามณีที่พิษณุโลก จารึกไว้ว่า จุฬามณี แต่เราเรียกหรือเขียนกันในชั้นหลังนี้เป็น จุฬามณี ในประชุม

จารึกสุโขทัย เล่ม ๑ หน้าที่ ๒ กล่าวถึงสมเด็จพระมหาสามองค์หนึ่ง
 จารึกไว้เป็น สรรสาราชจุลามณี บ้าง จุลามณี บ้าง ซึ่งในเรื่องสร้อย
 นามของสมเด็จพระมหาสาม เป็นเจ้านายจะเพี้ยนมาจาก มุนี ส่วน
 ในเรื่องชื่อหนังสืออื่น ที่ถูกนำจะเป็น จินตามณี อย่างเดียว ส่วนที่เขียน
 แยกแยกไปต่าง ๆ นั้น ก็น่าจะเป็นความพ้องผลของผู้คัดลอกต่อๆ
 มา หรือเพี้ยนไปตามที่จะเป็นไปได้ เพราะเสียง อะ เป็น อุ ย่อมมี
 ทางที่จะเพี้ยนไปได้โดยมาก เช่น ชมพูนุท เป็น ชมพูณูท, โลกนท
 เป็น โลกนุท, สมมต เป็น สมมุตี เป็นต้น เพราะฉะนั้น จินตามณี
 ก็อาจเพี้ยนเป็นจินตามณี - มุนี ได้ จุลามณี ก็อาจเป็น จุฬามณี ได้
 เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง เมื่อโบราณท่านต้องการจะให้ มุนี คง
 เป็น มุนีจริงๆ ท่านจึงลากเสียงให้ยาว หรือเขียนเป็นสระยาวเสียว่า
 มุนี เช่น สรรสาราชจุลามณี - มุนี ในจารึกสุโขทัยดังกล่าวแล้ว
 ที่เข้าใจว่าชื่อหนังสืออื่น ที่ถูกนำจะเป็น จินตามณี อย่างเดียว ก็
 เพราะคำว่า จินตามณี เป็นชื่อของแก้วสารพัดนึกอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อ
 ก้นมาแต่โบราณว่า ถ้าใครมีอยู่แล้ว อาจนึกอะไรก็ได้ผลสำเร็จตาม
 ใจนึกของผู้เป็นเจ้าของ ฉะนั้น ท่านผู้แต่งตั้งนามของหนังสือนี้ ก็
 ฉะนั้น คือ น่าจะตั้งใจให้ความหมายว่า ถ้าบุคคลผู้ใดเรียนได้
 ตามหนังสือเล่มนี้แล้ว ก็จะมีแตกฉานในอักษรศาสตร์ของไทยได้
 เหมือนหนังสือแก้วสารพัดนึก คือ จินตามณี จึงมีโคลงบทหนึ่งท้าย
 หนังสือนี้บอกความไว้ชัดว่า

๑ ถิขิตวิจิตรสร้อย

ศุภอรรถ

ดั่งมณีจินดารัตน์

เลอสมแล้ว

อันมัสรีสวัสดิ์

โสภาคย์

ใครรู้คือได้แก้ว

ค่าแท้ควรเมือง ฯ

และยังมีชาดกเรื่องหนึ่ง ซึ่งท่านพระสิริมังคลาจารย์ยกเอามา

สาธกในมังคลัตถทีปนี ตอนเก่าปาวีรัตี้ กล่าวถึงนางยักษิณีบอก
วิชา ชื่อ จินตามณี ให้แก่ลูกชายที่จะมาอยู่ในหม่อมมนุษย์ แต่ที่นาง
พันธุรัตบอกให้พระสังข์ ในเรื่องสังข์ทอง เรียก มหาจินตามนต์ และ
ตำหรับวัยเรียกเนื้อ เรียกปลา

อันรูปเงาะไม้เห็นกอกแก้ว

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วดังปรารถนา

ยังมีนดัมหนึ่งของมารดา

ชื่อว่า มหาจินตามนต์

ถึงจะเรียกเต่าปลามัจฉาชาติ

ฝูงสัตว์จับบทในไพร่สนธน์

ครุฑาเทวัญขนบน

อันมนต์ขานแล้วก็มาพลัน

มีมหากาพย์ของวรรณคดีทวีป เรื่องหนึ่ง ชื่อว่า ชั่วก - จินตามณี
ว่าได้แต่งขนตามแบบอย่างจากหนังสือสันสกฤต ชื่อ กษัตริ - จูตามณี
ผู้แต่งชื่อ ตีรุตกกล - ม - มณี เป็นจ้าวในราชวงศ์โจละ ซึ่งบวชใน

๓. ชาดกเรื่องนี้มีเค้าเหมือนเรื่องพระอภัยมณีตอนต้น คือ ตอน
พระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อพาไปอยู่ที่ถ้ำยมมฤตคือ ดินสมุทร บางทีสมุทร
อาจได้เค้าผูกเรื่องชนจากชาดกนั้นก็เห็นได้ ดู ปทกถชาดก ในนิบาตชาดก
(นอกนิบาต) เดือน ๑๐ น. ๓๔-๓๖ ฉบับพิมพ์ของหอสมุด ฯ พ.ศ. ๒๔๗๒

ศาสนาเซน เป็นเรื่องเล่าถึงการท่องเที่ยวเผชิญภัยต่างๆ ของพระราชา
กุมาร ชื่อ ชิวกะ แต่งเป็นแบบภาพเขียนสีสด และเป็นฉันท์ ชื่อว่า
วิรุตตัม นอกจากนี้ คำว่า จินตามณิ ในภาษาสันสกฤต ยังใช้เป็นชื่อ
ของคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ทานเทศพลแต่ง และ
คัมภีร์อรรถกถาต่างๆ และยังเป็นชื่อเขาเข็ปรออีก แม้คัมภีร์ยา
แผนโบราณของเราซึ่งมีชื่อคล้ายๆ กันนี้ก็มี คือ คัมภีร์ยาชื่อ ประชุม
จินดาร์ (ดูแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑) ในหนังสือปฐม ก กา หัด
อ่าน เรียกโหวทคำสั่งสอนว่า “มณจินดา” หงชื่อของหนังสืออนกัม
อ้างถึงในปฐมมาลา ซึ่งเข้าใจว่า แต่งขึ้นในรัชกาลที่ ๓ ว่า “ถ้าใคร
ใครรู้ ให้ดูสารา เพียรล้นหา จินตามณิ” ในจินตามณิ เล่ม ๒
ของกรมหลวงวงษาฯ ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อปลายรัชกาลที่ ๓ ก็อ้างถึง
จินตามณิฉบับเก่าว่า “สสามไม้มีวันไม้มีลาย แกลงลักษณะเขียนไว้
แจ้งใน จินตามณิ” ในหนังสือนิตสารสาทของเจ้าคุณศรีสุนทรโวหาร
(น้อย) ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อต้นรัชกาลที่ ๕ พิมพ์เมื่อประกา พ.ศ. ๒๔๑๔
ก็อ้างชื่อหนังสือไว้ว่า

“ท่านไซ้คำจำให้เนื่อยาแจเชอน แล้วจึงเลอนเล่าคำไม้มีลาย
ของโบราณขานบทไว้หมดสิ้น ในแบบจินตามณิกัมหลาย”
ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จึงยืนยันว่า ชื่อที่ถูกต้องของหนังสือเรื่องนี้ คือ
จินตามณิ

ส่วนที่ว่าหนังสือชื่อ จินตามณิ มีมาก่อน จินตามุน มัชฌิมทีหลัง
หรือ จินตามณิมทีหลัง จินตามุน มัชฌิมแล้วก่อนนั้น น่าจะเป็นความ

เข้าใจด้วยสำคัญคาดเคลื่อนไป ตามข้อของหนังสือที่เขียนกันผิดแผก
แตกต่างกัน และที่พูดถึงฉบับเกิดขึ้นภายหลังนั้น บางที่จะหมายถึง
ฉบับพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิทก็ได้ แต่ฉบับที่กรม
หลวงวงษาธิราชสนิททรงนิพนธ์ขึ้น ดังได้พิมพ์รวมอยู่ในเล่มนี้ ก็
แสดงว่า พระองค์ท่านทรงตั้งพระทัยจะให้เปรียบด้วยแก้ว จึงให้ชื่อ
จินตามณี ดังโคลงพระนิพนธ์ว่า

๑. จิงวิจเรกขร้อน	สารศรี นฤ
เสนอชื่อจินตามณี	ดั่งแก้ว
จักรพรรดิทุกสิ่งมี	ประสงค์เสร็จ นึกนา
เต็มเล่มสองตรองแล้ว	ถักวนขบวนกล ฯ

ประเภทของหนังสือจินตามณี

หนังสือจินตามณี ว่าโดยประเภทที่แตกต่างกันจริง ๆ เท่าที่พบ
ในหอสมุด ฯ เวลา ดูเหมือนจะมีสัก ๔ ประเภท คือ

๑. จินตามณี ฉบับความแปลก มีอยู่ ๒ ฉบับ คือ ฉบับ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดีรงราชานุภาพ ประทาน ๑ เล่ม
(หมายเลขที่ ๑) กับฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุด ฯ ๑ เล่ม
(หมายเลขที่ ๑/ก) เป็นสมุดไทยต้นสำเนา ทั้ง ๒ เล่ม ๒ ฉบับนี้
ส่วนมากมีความแปลกกับฉบับอื่น ๆ

๒. จินตามณี ฉบับความพ้อง มีหลายเล่มสมุดไทย หอสมุด ฯ
ขอไว้บ้าง มีผู้ให้ข้าง เข้าใจว่าบางเล่มตรงกับที่หอสมิขเคยได้ไปทำ

ต้นฉบับพิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์ครุสมิท บางคอแหลม จ.ศ. ๑๒๓๒
(พ.ศ. ๒๔๑๓) กมี

๓. จินตามณี ฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

๔. จินตามณี ฉบับหมอบรัดเลรวบรวม พิมพ์จำหน่าย (มีทั้ง
ประถม ก กา แจกลูก กับประถมมาลาและปทานุกรม พิมพ์รวมอยู่ใน
เล่มเดียวกัน) จินตามณีฉบับหมอบรัดเลรวมนั้น ต่อมาโรงพิมพ์
พานิชสุภผลได้ออมาพิมพ์จำหน่ายอีกเมื่อ ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘)

จินตามณี ฉบับความแปลก

๑. จินตามณี ฉบับความแปลกนี้ มี ๒ เล่ม เล่มที่เป็นสมบัติ
เดิมของหอสมุดฯ มีบอกไว้ข้างต้นว่า "สมุดจินตามณี ข้าพทวิชเจ้า
นายปานชูป ทูลเกล้าฯ ถวาย" และทั้งสองเล่ม มีบานแพนทขึ้นต้น
เหมือนกันทั้งสองฉบับ แปลกจกฉบับอื่น ๆ ที่เรียกว่าฉบับความ
พ้อง คือ มีว่า

"ศักราช ๒๔๕ (*) ปีขแมศก พญาร่วงเจ้าโตเมืองศรีสุริยนาโดย
จึงแต่งหนังสือไทย แลแม่อักษรทั้งหลาย ตามพาทย์ทั้งปวง อันเจรจาซึ่ง
กันแลกัน แลตรงนั้นตั้งแต่แม่อักษรไว้จะได้ตั้งเป็นปรกติวิถารณ

(๓) ศักราชนี้เข้าใจว่า เป็นจุดศักราช ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๖ และตรงกับ
ปีที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๓ ของพ่อขุนรามคำแหง เป็นเวลา
ก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา ๖๘ ปี

ห้ามได้ แลกลุบุตรผู้อ่านเขียนเป็นอันยากนัก แลอนึ่งแม่หนังสือ
แต่ ก กา ถึง กน ฯลฯ จนถึง เกยนี้ เมืองขอมก็แต่งมีอยู่แล้ว
พญาร่วงเจ้าจึงแต่งแต่รูปอักษรไทยต่างต่าง แลอักษรขอมคำสิงหลพากย
นั้น เดิมมีแต่ดั่งนี้ พระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญาจะให้วิจารณ์ จึงแต่ง
กำกับไว้ดั่งนี้ เพื่อจะให้กลุบุตรอันเล่าเรียนพิจารณาเห็นแต่เดิมมีแต่
แม่อักษรขอมดั่งนี้” ต่อไปเขียนเป็นอักษรขอมว่า “นโม พุทธาย
สิทธิ์ อะ อา จนถึง พ อ แล้วแจกลูก ก กา จนถึง เกย เป็นอักษร
ขอม และมีคำอธิบายต่อไปนี้

“อันนี้เป็นคำขอม แลคำพระอาจารย์เจ้า ตกแต่งไว้ดั่งนี้ก่อน
พญาร่วงเจ้าจึงทำรูปอักษรไทยทั้งปวง ครั้นจุลศักราช ๑๐๔(๑) ปีชวด
ศก จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญา(๒) แต่งจินตมนิถาย หวังจะให้
กลุบุตรอันจะเล่าเรียนรู้อักษรที่กำหนดกฎหมาย พิณ เอก โท แลไม่มีวัน
ไม่มีลาย แลไม่มีตรีจัตวา แลครุฑหุ คือตั้งเดิมแม่อักษรไทยดั่งนี้”
แล้วเขียนเป็นอักษรไทยว่า นโม พุทธาย สิทธิ์ อ อ ฯลฯ พ อ ส
ต่อไปมีบอกการแจกลูก แบ่งอักษรสามหมู่ พันด้วยไม้เอก โท ตรี
จัตวา เป็นต้น

(๑) หน้าจตุตถเลข ๓ ไปสักคัวหนึ่ง ควรเป็น จุลศักราช ๓๐๓๔ ตรงกับ
พ.ศ. ๒๒๑๕ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นรัชกาลเหมือนกัน

(๒) พระโหราธิบดีฯ

ข้อความที่ชักมากล่าวไว้ข้างต้นนี้ คุณก็มีหลักฐานดี แต่ตอนต่อๆ ไปดูกระท่อนกะเท้น ทั้งกล่าวถึงไม้ตรีจัตุวาอยู่ด้วย(*) จึงเข้าใจว่าในคราวเขียนคัดต่อๆ มา คงจะถูกเพิ่มเติมจนคลุกคละปะปน หรือหาย หกตกหล่นเสียมาก เสียหายที่ยังไม่มีโอกาสพิมพ์ออกกรับการพิจารณาจากท่านผู้รู้ให้แพร่หลาย

จินตามณี ฉบับความพ้อง

๒. จินตามณี ฉบับความพ้องนี้ มีมากเล่ม แต่ไม่เหมือนกันทีเดียว แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ถ้าจะกล่าวอย่างรวบๆ ก็เห็นจะมีที่แตกต่างกันจริงๆ รวสัก ๔ จำพวก คือ

(ก) ฉบับมีลายมือเขียนเก่าที่สุด เป็นสมุดไทยคันเสี้ยน มีบานแพนทหน้าคัมว่า "วัน คำ จุลศักราช ๑๑๔๕ ปีชวด จัตุวาศก ข้าพระพุทธเจ้า ขุนมหาสิทธิธาระ ข้าพระพุทธเจ้า หมื่น กทพ) ไม้ตรี เทพ" ขุด ข้าพระพุทธเจ้า ทน ๓ ครั้ง ฯ" ปีจุลศักราชในบานแพนทตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นปีเสวยราชย์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก คือไปขึ้นต้นด้วยฉนั้นทั้งสันตติสก ดำเนินความ

๓. ไม้ตรี และไม้จตุวาหรือกาละบาด* ที่ใช้ในการแต่งตั้งเสด็จยังมีปัจจุบันนี้ นำมาแต่ชนหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ หรืออย่างน้อยก็ภายหลังพระโหราธิบดีแต่งคัมภีร์จินตามณี คุณตอนต่อไม่

“สรรเพชญ์ธรรมเสนาบดี ข้าราชการชั้นสูง”

๙

แล้ว นโม พุทธาย สิทธิ (มีวินิจฉัย การเขียนคำว่า บุญ)
แล้ว นามศัพท์ คือคอบาตรพระสงฆ์, พระพุทธบาท, โคลงบอก
เอกโท, ตัวอย่างแต่งฉันท, บอกลักษณะแต่งโคลงสุภาพ, พระสดับ
แล้วโคลงรหัสอักษรต่างๆ จบ (ฉบับนี้หม่อมเจ้าทัศนประทานเมื่อ
วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๗๑ หมายเลขที่ ๑ ก ๑) ข้อความและลำดับ
เรื่องคล้ายกับฉบับ (สมุดไทยดำเส้นรวงหมายเลขที่ ๑/ฟ) เจ้าพระยา
มุกขมนตรี (อวบ เปาโรหิตย์) ให้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่างแต่ฉบับ
หลังนี้ตัวอักษรงามกว่า และมีข้อความละเอียดกว่า ชั้น (๑) ศรี
สิทธิวิจิตร (๒) นโมเนติการประนม แล้ว (๓) นมสสิตฺวา
และยังมีฉบับอื่น ๆ อีก ซึ่งแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

(๖) ฉบับนายมหาใจภักดี มี ๒ เล่มสมุดไทยดำ เล่มหนึ่ง
(หมายเลขที่ ๑/ข. ๘) หน้าต้นชุบเส้นทอง ต่อๆ ไปเขียนเส้นรวง มี
ชุบเส้นทองบ้างเป็นบางแห่ง เจ้าหน้าที่ได้ใช้เป็นต้นฉบับสำหรับ
ชำระสอบสวนในเล่มพิมพ์นี้ อีกเล่มหนึ่ง (หมายเลขที่ ๑/ข) ชุบ
เส้นรวงตลอด ลำดับเรื่องตรงกันในตอนต้น คือชั้น (๑) นโมเนติการ
ประนม (๒) นโม พุทธาย สิทธิ และ (๓) นมสสิตฺวา แต่
ฉบับเลข ๑/ข. ๘ มีอักษรศัพท์ คือ (๔) ศรีสิทธิวิจิตร ต่อ

ท้าย ส่วนฉบับหมายเลข ๑/ข. ไม่มี ทั้งสำเนาฉบับภายในเอาไป
ไว้ท้ายเสียบ้าง มีโคลงลงท้ายบอกไว้ตรงกันว่า

๑ จินตามุนีสนี นายมหา

โวกักราชสมยา เสกให้

ฉลองลักษณเทียบทานมา สามฉบับ แล้วพอ

เลือกแต่ล้วนควรไว้ สบสร้างศิษย์สอน ฯ

(ค) ฉบับพระยาธิเบศ (หมายเลขที่ ๑/ง) ฉบับนี้ ขึ้นต้นและ
ลำดับเรื่องต่างกับฉบับ ก.ข. มีรายชื่อนั้นแปลกับฉบับอื่น ๆ ดังนี้
“ศรีสุทนต์สวัสดิ์ ทศนัฏประณม บรมบาทบงกช ทศพลเพญาณ
มหานตักพเพญา การุญติเมทรก เอดโมลิต พิชิตมารโมลี ตีเหล็กตรี-
พังภพ นพโลกลุทธธรรม อภิวันทนอัญญา อริยางคโยค จัตุรโองขจัด
รัตนไทรยน์อมเสจ ฝเดจ้อบัทน อันตรยวินาศ กัดบาทมทรคัน
จิตยาศิบดีนทร ภูมินมิ่งมงกุฎ ศรีอยุธยาเวียงบวร ทิดเกรจำหรด
รัชนิกรสองหล้า พัวคินศุขสมพอง ฉลองลักษณเพิจิตร วิกะสิคสะโรช
ร้อย ศรีอยุธยาปรตบักรรณ กลฉนัทกลโคลงหลาก มาก ๆ หลายอย่าง
ต่าง ๆ หลายชั้น โคลงคั้นโคลงสุภาพ กาพย์ห่อโคลงกานท์ บุราณ-
รังรักษ์ จักรสงเคราะห์ท ทวาทศราศรี มาลีเลื่อนผลา ปทุมมาลย-
กมูท ภูงค์เกียรติกระหวัด รหส์อักษร สดาพรจัตุรพิช มหิศรเรื่องยศ
ปรากฏกัลป์วสาร ปรรหารมลาวมิต ฆณมาขุสม้อข่าน้อย ยาวัยคย่นย้ง-
ร้อย รอบรุตคุณธรรม สิบนา ฯ

๑ รวบรวมวรรคเรียงคำเบี่ยง บรรพ์สนอง ไว้ว่อง
 กตภาพกตกาณท์สรรพ สุขสร้อย
 กตฉันทกตโคลงฉลอง เฉลิมโอฐ อ่านแฮ
 เล่าสุมาลสร้อย ไสรดสรวม ฯ”

ต่อไป บอกภาพยี่บาฬีและภาพยี่ภาษาไทยสำหรับจำคณะ, มี
 กาณาและโคลงบอกเอสโต, รหัสอักษร, ตัวอย่างฉันทที่ต่าง ๆ และ
 บอกวิธีแต่งภาพยี่ฉบับพร้อมทั้งตัวอย่าง (ซึ่งในฉบับอื่น ๆ ไม่มี),
 ตั้งที่พิมพ์ในจินตามณีเล่ม ๑ นั้น แต่ยังมี “ศรีสิทธิวิธบรร” อักษร
 ศัพท์ต่อท้าย จบลงด้วยโคลงคล้ายกับฉบับนายมหาใจภักดิ์ว่า

๑ จินตามณี นามพญา
 ชิบะราชสมญา เสกให้
 ฉลองลักษณ์เทียบทานมา สามฉบับ แล้วพอ
 เลือกแต่ล้วนกรวีรไว้ กับสร้างศิษย์สอน ฯ

ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพน มีขอพระยาธิเบศรบด้อยในหมู่
 กวีผู้แต่งโคลงฤๅษีตัดกัน บางทีจะเป็นคนเดียวกัน

(ง) ฉบับความสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส จินตามณี
 ฉบับความนี้ มี ๒ เล่มสมุดไทยคำ คือเล่ม ๑ เล่ม ๒ (หมายเลข
 ที่ ๑/ค) เขียนสั้นง ในเล่ม ๑ ขัน (๑) นโมแม่สการปรนม
 (๒) นโมพุทฺธาย (๓) นมสฺสิดวา และมี (๔) ศรีสิทธิวิธบรร
 มีภาพยี่สารวิลาสินี (ค้นภีร์บอกลักษณะแต่งภาพยี่ ๑๕ ชนิด) แซก

อยู่ในสมุดไทยเล่ม ๒ เช่นเดียวกับจินตมณีนฉบับพิมพ์ของหมอมสิข (ซึ่งมีภาพยาสารวิธานี่เขกกลางด้วยเหมือนกัน) แต่ตอนอื่นต่างกัน อยู่บ้าง จินตมณีนฉบับความสมเด็จกรมพระปรมมา ฯ นี้ ต่างกับ ฉบับความพ้องอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วในส่วนสำคัญ คือมีโคลงและ ตัวอย่างคำที่ผันด้วยไม้ตรีจัตวา (ดูเชิงอรณในจินตมณีนเล่ม ๑ ฉบับ พิมพ์ขึ้นข้างต้น) เข้าใจว่า สมเด็จกรมพระปรมมา ฯ ทรงต่อเติมขึ้นใน ตอนหลัง เพราะบอกไว้ในตอนท้ายเล่มสอง (สมุดไทยคำ) ข้างหน้า "ศรีสิทธิ วิธิบวร" ว่า

"จินตมณีน ฉบับสมเด็จพระบรมมานุชิต ประดิษฐานดัดแปลง แต่งต่อใหม่ ท่านเอานามศัพท์วางไว้ระเบอบต้น แม้ว่าทุกกลผู้ใดชอบ ใจอย่างฉบับเดิม ก็พึงกลักใจเขียนนามศัพท์ก่อน แล้วจึงข้อนไป เขียนนมัสการต่อท้ายหลัง ดังเราบอกไว้นี้เกิด"

ที่เชื่อว่าคำผันด้วยไม้ตรีและไม้จัตวา น่าจะเป็นของเดิมขนในชั้น หลังนั้น ก็เพราะในจินตมณีนอีกฉบับหนึ่ง (สมุดไทยขาว เส้นหมึก หมายเลขที่ ๑/๖ นายนก ชุกัญจนมา ให้หอสมุด ฯ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๖๕) บอกไว้ตอนท้ายเล่มว่า

"ถ้าบุทุกกลผู้ใดจะใคร่รู้อักษรหลัง()แล้ว ก็ให้ดูเอาที่เขียนไว้ข้าง ปลายนั้นเถล ด้วยว่าฉบับจินตมณีนนมอักษรสยาม ฯ ข้าง ฯ เห็นว่ายัง ชาติอยู่จึงได้พ้อมต่อมลง แต่ถือเป็นตัวอย่าง พึ่งให้ถูกลบุตร

๑. หมายถึงอักษรที่ผันได้ ๕ เสียงในจำพวกอักษรกลาง เช่น ก ก ก ก ก ก

สี่ส้าให้เข้าใจไม่เอกโทตรงตัวนเทอน” และ บอกจบไว้ว่า “พระ-
สมุทจินตามุนน พระเป็นสร้างไว้ในพระศาสนา ถ้าบุทคลผู้ใด
ได้ไว้กพึงให้สับสับไปเกิด”

จินตามณี่ข้าพเจ้าเรียกว่า ละบับความพ้องน ดูเหมือนจะมท
แตกต่างกันจริง ๆ สัก ๔ จำพวกเท่านั้น นอกนั้นก็ละบับแตกต่างกัน
ไปบ้างก็เพียงเส็ก ๆ น้อย ๆ เช่นมี โคลงตัวอย่างนางโคลงเพิ่มขน
หรืออธิบายความต่างออกไปนิดหน่อย สับคำด้วยเสียงเล็ก ๆ น้อย ซึ่ง
ไม่ใช่สิ่งสำคัญอันใด เพราะหลักใหญ่ของเรื่องตรงกัน ดังปรากฏ
ในละบับพิมพ์ตอนเล่ม ๑ นั้นแล้ว

จินตามณี่ ละบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษา ฯ

๓. จินตามณี่ละบับนี้ ได้พบต้นละบับซึ่งพอจะกล่าวได้ว่า มี
จบบริบูรณ์แต่ละเพราะที่พิมพ์รวมอยู่ในตอนท้ายหนังสือจินตามณี่ละบับ
พิมพ์ของหมอสมิธิ บางคอแหลม เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๓ ได้กลับมาทำต้น
ละบับลงพิมพ์ไว้ในเล่มนี้เป็นเล่ม ๒ ขึ้นต้นด้วยฉันทวิสามนิตยศาสตร์แล้ว
ต่อไปแจกสุทรวมทั้งอักษรกล้าในแม่ ก กา, กข, กง, กค, กน,
กบ, กม และเกอย แล้วพิมพ์อักษรกลางทุกตัวด้วยไม่เอก โท ตรี
จัตวา (๕ เสียง) อักษรสูงด้วยเอก โท (๓ เสียง) อักษรต่ำด้วยเอก
โท (๓ เสียง) รวมทั้งอักษรกล้าทุกแม่ และอักษรต่ำที่มี ห และ อ
นำ แล้วจึงถึง “จักษานมรรหารมเหตุ” ไปจนจบคั้งที่พิมพ์ในเล่มนี้

ตอนแจกลูกและฝั้นนั้น เห็นว่าเข้มน้อยมาก เจ้าหน้าที่จะตัดออกเสีย
 จึงตามถ้และบับพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิท เห็น
 ได้ว่า ทรงเขียนแบบอย่างไปจากจินตามถ้ของเก่า (กะบับความพ้อง)
 หากแต่ทรงแก้ไขให้กระตัดรัดและเข้าใจความได้ง่ายขึ้น มีเนื้อความ
 ปรากฏในโคลงตอนท้ายว่า เมื่อประกาศเอกศก พ. ศ. ๒๓๕๒ ตอนปลาย
 รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารภถึงพระ
 เจ้าลูกยาเธอชั้นเล็ก ซึ่งทรงพระเจริญขึ้นโดยมาก มีพระราชประสงค์
 จะให้ทรงศึกษาวิทยาการ บางทีจะได้ทรงแสดงพระราชประสงค์นั้นแก่
 กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ซึ่งในเวลานั้นยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น
 จึงได้ทรงนิพนธ์จินตามถ้เล่ม ๒ นั้น รวมเวลาแต่ทรงพระราชปรารภ
 (๕ พฤษภาคม ๒๓๕๒) จนทรงนิพนธ์เสร็จ (๑๖ พฤศจิกายน ๒๓๕๒)
 ราว ๖ เดือนเศษ กรมหลวงวงษาฯ ทรงอัญพระองค์ไว้ในโคลงว่า
 เป็นสหายสมเด็จกรมพระปรมาภิไธยโอรส ได้แต่งจินตามถ้และบับ
 (เล่ม ๒) นั้น เป็นการแต่งชรัอนของเก่าซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว จึงลำดับ
 เล่มเพิ่มเติมของพระองค์ท่านให้เป็นเล่ม ๒ ดังบอกไว้ในโคลงว่า

๑. จิงวิธราชเรขาร้อน	สารสร นฤ
เสนอชอจินตามถ้	ดั่งแก้ว
จักรพรรดิทุกสิ่งมี	ประสงค์เสร็จ นึกนา
เต็มเต็มสองตรงแล้ว	ถ้ถ้วนขบวรกล ฯ

จินตามถ้เล่ม ๒ นี้ นอกจากหมอมสมิธเอาไปพิมพ์แล้ว หมอ

บรรดเลขังคัดเอาบางตอนไปพิมพ์รวมอยู่ในเล่มเลขหมาย ๔ (ซึ่งจะถึงกล่าวต่อไป) คือตอนอธิบายถึงวิธีแต่งโคลง ขึ้นตั้งแต่คำว่า “อนึ่ง ถ้าคุณบุตรเรียนรู้ในพิธีอักษรสามแลไม่มีวันไม่มีลาบ ฯลฯ” ข้างหน้าท้าย “ศรีวิสุทธิสุนทรโวาท” ไป และชนโคลงกะทู้ตั้งแต่ “จะ แต่ง โคลง กทู้” ถึง “อย่าล้อหลวง ให้ขาด อย่าล้อราษฎร ให้ขุ่น” ต่อมาเมื่อ (พ.ศ. ๒๔๕๔) หอสมุด ฯ ได้ตั้งคณะบัณฑิตไทยเพิ่มเติมมา ก็พบเพียงโคลงที่ขึ้นต้นว่า “อวยชัยซึ่งด้าว ไฉนเปรียบฤ” จนถึงโคลงสุดท้ายว่า “พันสองสี่แปดอั้ง จุลศก ราชเอษ ฯลฯ” จึงพิมพ์ลงใน พ.ศ. นั้น ให้ชื่อว่า “โคลงสุภษิตจินดามณี” (*) เมื่อมาทราบว่ากรมหลวงวงษา ฯ ทรงนิพนธ์เป็นตำราแบบเรียนให้นามว่า จินดามณี และลำดับเล่มของพระองค์ท่านเป็นเล่ม ๒ จึงได้นำมาพิมพ์รวมไว้ในที่นี้อีก

กรมหลวงวงษาราชสมิทธิ ทรงเป็นกวีที่เชี่ยวชาญและมีชื่อเสียงพระองค์หนึ่ง ได้ทรงแต่งหนังสือไว้มากหลายเรื่อง คราวหนึ่งได้ทรงนิพนธ์โคลงนิราศพระประชมขันธ์ ครั้นเสร็จแล้วได้ทรงนำถวายสมเด็จพระบรมพรหมมานุชิตินโรส ผู้ทรงเป็นอาจารย์ เพื่อให้ทอดพระเนตรและทรงแก้ไข เมื่อสมเด็จพระบรมพรหมมานุชิต ฯ ทรงอ่านตลอดแล้วได้ทรงนิพนธ์โคลงเติมลงข้างท้ายว่า

๓. ดู โคลงสุภษิตจินดามณี พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษาราชสมิทธิ/ทรงพระนิพนธ์ ฉบับพิมพ์ของหอสมุด ฯ พ.ศ. ๒๔๖๗

๑ กรมวงษาสนิทัผู้	ปรีชา เชื้อวเฮ
เรียบรจเรชกถา	เพราะพร้อง
เนื่องเนกคณเมธา	ทุกทัว อ่านเอษ
การจักยอษสร้อง	แซ่ซั้นสรรเสริญ (*) ๑

จินตมณีนี ทมอวัตต์เล

๔. จินตมณีนี ทมอวัตต์เลนี้ เป็นฉบับที่สำรวมใหญ่ คือ พิมพ์รวมกันไว้ตั้งหลายเรื่องในเล่มเดียวกัน มี (๑) ประถมกกาแจกลูก (๒) จินตมณีนี (๓) ประถมมาลา และ (๔) ปทานุกรม นอกนั้นยังเพิ่มเติมแซกเรื่องและคำอธิบายต่าง ๆ ลงไว้อีก เช่นอักษรควมและบอกไว้ว่า "คำว่า แสง แฉง โจน ไถล ถนน เถลิง เปนต้นนี้ ไม่มีในจินตมณีนี แต่เราผู้ชำระหนังสือนี้ได้จัดแจงไว้เพื่อจะให้กุลบุตรรู้จักอ่าน ๒ อักษรควมติดกัน" และมีแบ่งอักษร ๔๔ ตัว ออกเป็น ๕ จำพวก แล้วบอกไว้ว่า "อันแบ่งอักษรเป็นห้าจำพวก เช่นว่ามานี้ ไม่สู้สำคัญนักแก่กุลบุตรที่เป็นไทย แต่จำพวกคนมาแต่ นอก ผู้เป็นปราชญ์ชอบเรียนภาษาไทยเลอียด เขาเห็นสมควรจะแบ่ง

๓. ดู (โคลง) นิราศพระประรม ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ฉบับกรมหมื่นพิทยาทังกรณั ทรงชำระ พิมพ์ในนามของ หลอดมุด ๑ พ.ศ. ๒๕๖๘

อักษรไทยเช่นว่านี้ เราจึงได้แบ่งออกตามใจเขา จะได้เป็นประโยชน์แก่ฝรั่งบ้าง” และได้เอาเครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษมาลงไว้ด้วย มีราชาศัพท์, ศัพท์คำพหูฯ, คำขวา และโคลงกลบทต่างๆ ในจารึกวัดพระเชตุพน รวมอยู่ในเล่มเดียวกันเสร็จ จึงเป็นเสมือนหนังสือสารวมใหญ่เล่มหนึ่ง จึงตามถนัดฉบับสำรวมใหญ่ของหมอบรัดเลย์ ต่อมาโรงพิมพ์พานิชกุลผลได้เอามาพิมพ์จำหน่ายอีก

ยังมีจินตามถนัดสมุดไทยขาว เขียนเส้นหมึกอีกฉบับหนึ่ง หอสมุดฯ ขอไว้เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ (หมายเลข ๑/๑) เป็นฉบับแปลดีกว่าเพื่อนอย่างแปลต ขันต้นด้วยคำบาลีว่า ตรวินมส ตุกโคตพิตุโคตยกรวิโย แล้วต่อไปแปลขกศัพท์ จบแล้ว ขึ้น “อันว่า มุนีนารถนักปราชญ์ผู้ใด ใครจักเรียบเรียงบรรณราภิปราย” เหมือนเช่นที่พิมพ์ในตอนเล่ม ๑ นี้ จบแล้ว ขึ้น นโมพุทฺธยสสิทฺธึ แล้วแยกอักษรเป็นวรรคต่างกับฉบับอื่น ๆ มีคำบอกต่อไปว่า “กล่าวมาทั้งนี้ โดยในยพระบาทปกอเป็นสังเขป แต่ทเป็นคุณนโยนั้น มีแจงอยู่ในมูลนั้นเสีจะแจกในจินตามุนต่อไป” คือจกนี้ แบ่งอักษรเป็น ๓ หมู ตอนหนึ่งมีอธิบายว่า “กค อค กม ๓ เหล่านี้ เมื่อแจกอ่านเสีงเสมอกันไปคจ กน กง กม นั้น แต่จะผันให้เหมือนเส่า ในจินตามุนนี้ห้ามว่าลงเอกโทมิได้ แต่มีในมูลอักษรว่า คำใดในภาษาต่าง ๆ แล้สำเนียงสัตว์ขัดเข้าแล้ว ก็ควรจะใช้เป็นคำเป็นได้ทั้งสิ้นเหมือนคำว่า คุลฺลึ กิลฺลึ เสอร้องโห้กึ เป็นต้น จะได้มีก้าตายนั้น

หามได้ ถ้าผู้ใดจะใคร่รู้ให้พิศดารแล้ว จงพิจารณาดูในมุลอักษรนั้น”
 จินตามูลีฉบับนี้สำคัญเป็นสำนวนใหญ่อยู่ และอ้างถึง คัมภีร์(?) มุลอักษร
 บ่อย ๆ ทั้งคัดค้านหลักคำตายในแม่กด กก กบ ตามหลัก
 จินตามูลีเล่ม ๑-๒ ที่พิมพ์ขึ้น และมีอ้างอิงมาแต่คัมภีร์อุจจรรณ
 วิจารณ์บ้าง มีตัวอย่างฉันท์แปลกจากในจินตามูลี และมากกว่า แต่
 ไม่ได้กว่าหรือไพบเรกว่า คัดเอามาจากกาพย์สารวิลาสินีก็มี คัดมา
 จากโคลงทวาทศมาสก็มี ซึ่งในฉบับอื่นไม่มี จบลงด้วยร่ายว่า
 “ศรีศรีสวัสดิ์พิศาล สิทธิตำนานตำนานนิทเทศ โดยบุรพศ
 พิไสย ใจพิศดารจินตามูลี ปรีดการมณเฑาะพมด ให้ปรากฏบุรุษลักษณะ
 ผู้ใฝ่ภักดีคือป้าคม อุดมด้วยพุดโคไทย ไครสาตราธิคุณ
 อุดุลยกาพย์วิลาส สยามอวาทกัเสสรัง เสด็จตาม ไบราณจารย์
 เปนศุภสารมหาราช สืบอนุสาสน์สาทร ข้อยขอพรทวยเทว
 สุรารักษ์มณฑล ทิวมณเฑาะเดสสาร หกสีขรรุภขัตตา สามณภักศักดิ์
 พรักโลกยธาตุอำนาจ ทวยท้านเชญดัมเขญ ให้สัจดีเอยน์สุขสานต์
 ศัทรุพานพินาศ ปราศจากคุบ์ทวน ทรายรันรอนราบ สัพพนฤคาป้อมิตร
 สมสมฤทธิสมาหาร ทานเมตดาอย่าโรย โดยเอาศีลเปนองค์
 ผดบรรจงเร้งรัน ขักขันขันหมงดู ดูจินตนาภิรมุส สาหะวุดติพากย์
 รากแก้วเกิดเปนตา สกานานาภิรมุส สรรวมผลญาณสำเรทช
 เสด็จมีคัคณัทรญาณภายใน ข้าขอท่อนองค์พระศรี อริยมะตรีจะมาตรัส
 ในสังสารวัฏเวียนนวล ดนสิ่วโมกข์อย่าปรวน แม้เที่ยวทวนมรณชาติ

ขอบิดุมাত্রรรคสฤษฏนามาร ทารมมิตรร่วมไมตรี มีมหุททยามลภักดิ์
 ผลักอรินให้ไภษช โกลโรคาพาชพิบริต เว้นทริจิตรพลาตา โสตรครุกา
 ขัดวาทพิการ ษัตริ์พาลบณฑพ เป็นชายสพทุกชาติ ปรีชาฉลาด
 คำภีร์ธรรม์ ทังพุททนต์ทสาตรศรี ซากรจับเจอนใจ กำลังไกรย็นชนม์
 ทกสกลเมตตา แผ่แผ่อสวรสัตว อเนกอรรถพิบูล เกิดไหนดคุณคง
 ปราชู ทางธรรมฉลาดไตรเพท สรรพสิ่งเสตรอบรู้ ในรทู่พากโยวาท
 เนียรทราชาดิบุษถ้อย ข้อยขอโกลพลาตา จากวงษญาติมิตรสนิท
 พาลอย่าชิตร่วมหล้า พ้าดั่งพรภกษานประเทศ รูปรอยเฉทอย่าชล
 ขอนิพนธ์พฤติคำคง แจกเป็นธงสี่ทวีป รืบรวมใจสาธุสัตว สรรพ
 สิ่งสวัสด์อย่านลาย ฝากลิขิตผายพรหมโลกย์ โยคเฮอร์ธวิยชาติผล
 อยู่เท่าทนดินฟ้า สันภพหล้าสุญกัณปี ส่องสว่างวรรโณภาม ในโลก
 ชาติอย่าสูญญญ ข้าขอคุณคุณศล สัตยาจันตย์ทุกคำเข้า ขอเกอดไน
 สาสนพุททเจ้า ธรรมเท้านฤพาน ฯ”

จินตามณีฉบับนี้ แปลกประหลาดกว่าเพื่อน และเห็นว่าเป็น
 สำรวมใหญ่ไม่แพ้ฉบับของหมอบรัดเล ตั้งแต่สำรวมกันไปคนละ
 ทาง เมื่อประกอบการพิจารณาลายมือที่เขียน ก็ดูออกจะเป็นฉบับใหม่
 อยู่ เข้าใจว่าจะเก่าไม่เกินสมัยรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ บางที
 จะมีท่านผู้หนึ่งผู้ใดเก็บเอาตำราเรียนของเก่ามารวบรวมขึ้นจากหนังสือ

หลายเล่มหลายแห่ง และโดยมากจากจินตามณี จึงมีหลักใหญ่และ
 ส่วนความบางตอนตรงกันกับที่ในจินตามณีของเดิม

จินตามณีเป็นแบบเรียน

โดยเหตุที่หนังสือจินตามณีเป็นตำราแบบเรียนภาษาไทยและใช้
 กันแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยที่ยังไม่มีการพิมพ์
 เช่นนั้น จำเป็นอยู่เองที่ผู้ใคร่ความรู้อาจต้องชวนหาต้นฉบับมาขอ
 คัดลอกไว้ และสมมุติใช้คัดลอกก็ไม่มีอะไรยุ่งยากและสะดวกไปกว่า
 สมุดไทย จึงเมื่อคัดลอกกันสืบ ๆ มาหลายยุคหลายต่อเข้า ก็ย่อม
 วิปลาศคลาดเคลื่อนไป ผู้ผู้มีสิทธิ์เป็นเจ้าของสมุดได้ความรู้ความ
 เห็นอันใดมาจากไหนใหม่ ก็เขียนเพิ่มเติมลงไปในสมุดนั้น หรือเห็น
 มีหน้ากระดาษว่าง ก็คัดเขียนเรื่องอันบรรจกลงไป โดยที่สุดท้าย
 เกเรศ เมื่อสมุดขาดก็อาจเอาต้นต่อกลาง กลางต่อท้าย ปลายต่อต้น
 ตามเรื่องของสมุดไทย จึงเป็นเหตุให้ปะปนสับสนกัน เหตุนี้
 ฉบับที่มอยู่จึงแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง อันเป็นธรรมดาของหนังสือ
 ที่ใช้เป็นแบบเรียน ไม่จำเพาะแต่จินตามณี แม้หนังสือกลอนสวด
 อื่น ๆ และตำราเรียนบาลีที่มีฉบับอยู่ในหอสมุด ๆ เดียวกัน ถ้า
 ฉบับใดมีผู้นิยมมากและใช้เรียนใช้สวดกันแพร่หลายแล้ว ย่อม
 วิปลาศคลาดเคลื่อนแตกต่างกันมาก ยิ่งมากฉบับ ก็ยังมีต่างกันออกไป
 ไปมากขึ้น หนังสือจินตามณี ซึ่งนับว่าแพร่หลาย และใช้เป็น

แบบเรียนกันมานาน เพิ่งเลิกใช้เมื่อแบบเรียนกันเสียเมื่อพระยา
ศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้แต่งหนังสือมูลบทบรรพกิจ
ขึ้นเป็นแบบเรียนหลวง ในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ จึงน่าจะถูกต้องเต็ม
หรืออาจถูกตัดทอนได้มาก

ผู้แต่งจินตมณี

เมื่อหนังสือจินตมณีหลายสำนวนเช่นนี้ จึงเป็นการยากที่จะ
สรุปหาว่าใครบ้าง เป็นผู้แต่งฉบับไหน สำนวนใด แต่ในฉบับที่
ข้าพเจ้าเรียกว่า “ความพ้อง” นั้น เกือบทุกฉบับมีบอกนามผู้แต่ง
ไว้ว่า “จินตมณี พระโหราธิบดี เดิมอยู่เมืองสุโขทัย แต่งถวาย
แต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าเลพบุรี” บางทีจะเป็นคนแต่งหนังสือ
จินตมณีฉบับและสำนวนแรก ทมิชนในภาษาไทย จึงขอนำประวัติ
ของผู้แต่งจินตมณีฉบับความพ้องมากกล่าวไว้ในที่พอเป็นการนำทาง
เพื่อท่านผู้สนใจและยังไม่ทราบ

ในจินตมณีฉบับความแปลกที่อ้างถึงมาข้างต้น บอกไว้เพียงว่า
“ครั้นจุลศักราช ๑๐ (๓) ๕ จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญาแต่งจินตมณี
ถวาย” ถ้ารู้เรื่องอยู่บ้างแล้ว คุณพ่อก็จะเดาให้หลังกันได้ และในฉบับ
ความพ้องตอนท้ายคำฉันท์บอกคำไข่ม้วนไม่มีสาย ก็ทำที่เป็นจะบอก
นามผู้แต่ง (บางทีจะเป็นเฉพาะตอนนั้น) ว่า

๑ ส่วนผู้จ้างองคมนตรี

นินามกรเถา

คอบรมพทุธา

รสตงบำเพญบุญ

๑ มีผู้อำนวยทาน

และสร้างกุศลเป็นต้นทุน

มากแล้วมาเพิ่มกุล

อันชอบไว้ในโลกา

๑ เถลียวผลตาตในกาพย์กลอน

วอรรถดาดา

เพราะเหตุบุญญา

ธิการหลั่งมาอวยผล ฯ

แต่คำฉันทนก็ผิดเพี้ยนคำตรงที่ขดสัญญาประกาสต่าง ๆ กัน (ดูเชิงอรรถ น. ๑๓) จับเค้าไม่ได้แน่ ตอนต่อมกภาพย์สร้างตงบอกรไว้อีกว่า

๑ ขุนปราชหนั่งเลอศ เป็นโหรประเศอรู บัญญาชำนาญ

ชาวโอบมบุร์ สวัสดิพิศาล ข้พระภูษาส เจ้ากรุงพระนคร ฯ

กาพย์ตรงน้ ดุก็ส่งความราวจะบอกรว่า พระโหรราชบดี เพราะกล่าว่า ขุนปราชญ์ผู้หนึ่งเป็นโหรประเศอรู แต่แทนที่จะบอกรว่าชาวสุโขทัย ไพลไปเป็นชาวโอบมบุร์ ตามหลักฐานที่นักประวัติศาสตร์ยุคติดกันในชั้นหลังนี้ว่า เมืองโอบมบุร์ ได้แก่เมืองพิจิตร ซึ่งเรียกเป็นคำไทยๆ ว่า เมืองสระหลวง หรือ พระโหรราชบดี ผู้นี้ เดิมจะอยู่สุโขทัย แล้วภายหลังย้ายมาอยู่พิจิตร เป็นอันไม่ทราบแน่

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในบันทึกสมาคมวรรณคดี ปีที่ ๑ เล่ม ๕ พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า "จินดามณี เป็นตำราเรียนหนังสือไทย แต่งไว้พิสดารตั้งแต่หัดอ่านเขียนจนถึงหัดแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน บอกรไว้ในตำนานนี้ว่า พระโหรราชว

เมืองโอชมูรี (คือเมืองพิจิตร) เป็นผู้แต่ง และมีหนังสือกรเรื่องหนึ่ง
คือพระราชพงศาวดาร (ซึ่งหอพระสมุดฯ สมมติชื่อเรียกว่า "ฉบับหลวง
ประเสริฐ" นั้น) ในบานแผนกข้างต้นว่าสมเด็จพระนารายณ์ดำรัสสั่งให้
พระโหราแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นหลักสันนิษฐานว่า สมเด็จพระ
นารายณ์คงโปรดฯ ให้พระโหราคนเดียวกัน แต่งหนังสือจินดา
มณีและหนังสือพระราชพงศาวดาร นอกจากนั้นก็ยังมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษ-
ฐานต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าเหตุใดสมเด็จพระนารายณ์จึงมีรับสั่งให้พระ
โหราฯ แต่งหนังสือ ๒ เรื่องนี้ ด้วยปรากฏในเรื่องพงศาวดารรัชช-
กาลสมเด็จพระนารายณ์ว่า เมื่อพวกบาทหลวงฝรั่งเศสแรกเข้ามาตั้ง
สอนศาสนาคริสต์ในพระนครหรืออยุธยา มาตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับ
สอนหนังสือแก่เด็กไทยด้วย อาศัยเหตุนี้เห็นว่าคงเป็นเพราะสมเด็จพระ
นารายณ์ทรงพระราชดำริว่าถ้าฝ่ายไทยเองไม่เอาเป็นธุระจัดบำรุงการ
เล่าเรียนให้รุ่งเรืองก็จะเสียเปรียบฝรั่งเศส พระโหราคงเป็นปราชญ์มี
ชื่อเสียงว่าเชี่ยวชาญอักษรสมัยอยู่ในครั้งนั้น สมเด็จพระนารายณ์จึง
มีรับสั่งให้เป็นผู้แต่งตำราสอนหนังสือไทยขึ้นใหม่ ส่วนการที่โปรดฯ
ให้แต่งหนังสือพระราชพงศาวดารนั้น จะแต่งเป็นหนังสือเรียนหรือ
แต่งสำหรับให้เบ็ดความรู้แก่ทูตต่างประเทศที่เข้ามาในครั้งนั้น ก็อาจ
จะเป็นได้ทั้งสองสถาน แต่ควรพึงเป็นยุติได้ว่า การที่กวาดขันให้
ลูกผู้เล่าเรียนหนังสือไทย คงเริ่มขึ้นในครั้งรัชกาลสมเด็จพระ
นารายณ์ ความทุกกล่าวนี้ ยังมีหลักฐานที่สังเกตอีกอย่างหนึ่ง ด้วยตัว

อย่างหนังสือพิมพ์อาลัทธิเขียนในครั้งนั้น เช่นหนังสือสัญญาที่ทำกับ
ฝรั่งเศสยังปรากฏอยู่ กระบวนอักษรวิจิที่ใช้วิปลาสดลาดเคลื่อนมาก
เห็นได้ว่าความรู้หนังสือไทยคงตกต่ำมาเสักราวหนึ่ง ฟังมากลับเจริญ
ขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ เพราะฉนั้นต่อมาถึงรัชกาล
หลัง ๆ จึงมีผู้รู้หนังสือสันหัดมากขึ้นโดยลำดับ จนสามารถแต่งบท
กลอน เช่นเล่นเพลงยาวกันได้ชุกชุมเมื่อในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศผู้
ตั้งกล่าวมาข้างต้น

เมื่อพิจารณาเอาในหนังสือจินตมณิ ทพระโหราแต่งเมื่อรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์นั้น ยังได้แจ้งอนทจะสันนิษฐานเรื่องตำนานการ
แต่งบทกลอนคือไปอีกชั้นหนึ่ง ว่าก่อนนี้มีผู้ที่หัดแต่งบทกลอน
คงได้อาศัยแต่แต่งตามตัวอย่าง หรือคำแนะนำของผู้อื่น สำหรับตำรา
สำหรับนักเรียนอาศัศึกษาน่าไม่มี พระโหราจึงรวบรวมระเบียบบท
กลอนต่าง ๆ ให้เป็นตำราไว้ในหนังสือจินตมณิ เป็นแรกที่จะมีตำรา
แต่งบทกลอนในภาษาไทย สันนิษฐานคือออกไปได้อีกชั้นหนึ่งว่า
คงเป็นเพราะมีตำราของพระโหราชน จึงมีผู้แต่งบทกลอนประเภทที่
ยังไม่ปรากฏว่าเคยแต่งมาแต่ก่อน คือหนังสือไทยซึ่งแต่งเป็นฉันท
เป็นต้น ความที่กล่าวขานมาคำฉันทที่เรื่องสมุทโฆษปรากฏอยู่เป็นตัว
อย่าง หนังสือคำฉันทที่เรื่องสมุทโฆษนี้ มีตำนานว่าพระมหाराชครู
เป็นผู้แต่งตอนต้น (ที่เรียกว่า พระมหाराชครู นั้น สันนิษฐานว่าเห็น
จะเป็นคนเดียวกับพระโหราผู้แต่งหนังสือจินตมณินั้นเอง ทำนองจะ

เรียกกันว่าพระมหाराชครู เพราะสมเด็จพระนารายณ์ทรงยกย่องเป็น
 ครูบาอาจารย์ มีใช้เป็นตำแหน่งพระมหाराชครูลูกขุนหรือพระมหา
 ราชครูพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าหนังสือสมุทโฆษคำฉันท์
 นั้น) สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชนิพนธ์ต่อตอนหนึ่ง แล้วค้าง
 มาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก มา
 ทรงแต่งต่อจึงจบเรื่อง หนังสือสมุทโฆษบางที่จะเป็นเรื่องแรกที่พระ
 มหาราชครูในแต่งหนังสือไทยเป็นคำฉันท์ ด้วยประสงค์จะพิสูจน์ให้
 ปรากฏว่า ภาษาไทย อาจจะได้เป็นฉันท์ที่ไพเราะได้ สมเด็จพระ
 นารายณ์จึงทรงนิพนธ์ถึงทรงพระราชนิพนธ์ต่อ และผู้อ่านจึงเอาอย่าง
 แต่งคำฉันท์เรื่องอื่น ๆ ขึ้นแต่นั้นมา”

เกียรติคุณของพระโหราธิบดี

พระโหราธิบดีผู้ปรากฏเกียรติคุณว่าเป็นผู้ทูลถวายคำทำนาย
 แม่นยำ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเชื่อถ้อยมาก มีกล่าวไว้ใน
 พระราชพงศาวดารว่า “พระโหราคนนั้นแม่นยำนัก ครั้งหนึ่ง (สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวปราสาททอง) เสด็จอยู่ในพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์มหา
 ปราสาท มุสิกตกลงมา ทรงพระกรุณาเอาขันทองครอบไว้ ให้หาพระ
 โหรมาทนาย พระโหราคำนวณแล้วทูลว่าสัตว์สี่เท้า ทรงพระกรุณา
 ตรัสว่าเกี้ยว พระโหราคำนวณแล้วทูลว่าสัตว์ ทรงพระกรุณาตรัสว่า
 สัตว์สี่เท้านี้ถูกอยู่^{๕๖๕} แต่ที่สี่ตัวนั้นผิดแล้ว ครั้นเปิดขันทองขึ้น

เห็นตุ๊กตาสีกลานอยู่สามตัวกับแม่ตัวหนึ่งเป็นตัวที่ทรงพระกรุณา
 ตรัสสรรเสริญพระโหราธิบดีว่าดูแม่นกว่าตาเห็นอีก ให้พระราชทาน
 เงินตราหนึ่งร้อยสองสำหรับแต่นั้นมาเชือกอพระโหราธิบดี
 นี้” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๘๖ พระโหราธิบดีถูกกว่าใน ๓ วันจะเกิด
 เพลิงในพระราชวัง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ทรงฟังก่อกพระทัย
 จึง “ให้ขุนของเทพราชวังออกไปอยู่วัดไชยวัฒนาราม ทั้งเรือ
 มัลลิกี เรือศรี เรือคลัง คับคั่งแออัดกันอยู่ แต่ในพระราชวังนั้น
 เกิดไฟไหม้สามพันสี่ร้อยด้วยฟ้าผ่าขอชะคร้ออันรักษา ห้ามมิให้หุงเข้า
 ในพระราชวัง แล้วเรือดำรงค์คอยบอกเหตุทุกท่มโมง ครั้นการบสาม
 วัน เพลายาญแล้วสิ้นนาฬิกา เรือดำรงค์ลงไปกราบทูลพระกรุณาว่าสงบ
 อยู่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่าครั้งนั้นเห็นพระโหราจะผิดอยู่แล้ว สิ่ง
 เรือเกิด จะเข้าพระราชวัง เจ้าพนักงานก็เลื่อนเรือพระที่นั่งกิ่งเข้ารับ
 เสด็จ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาถึงถนนประจักษ์ท่า พระโหราอยู่ท้าย
 เรือพระที่นั่ง กราบทูลว่าขอให้ย้ายองค์อนึ่งจะสิ้นพระเคราะห์ สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวก็ให้ลดยเรือพระที่นั่งอยู่ เพลายาญแล้วห้านาฬิกา เมฆ
 พยับคลุ้มขึ้นข้างประจิมทิศ ฝนตกพรำ ๆ ลงมา ทรงพระกรุณา
 ตรัสแก่พระโหราว่าฝนตกลงมาสิ้นเหตุแล้วกรรมจึง พระโหรากราบทูล
 ว่าขอพระราชทานงคก่อน พอสิ้นคำลง อสนีเปรียบลงมาต้องเหมพระ
 มหาปราสาทเป็นเพลิงติดปลั่งโพล่งขึ้นใหม่ด้ามลงมา คนทั้งหลายซึ่ง
 อยู่ในพระราชวังมีผู้ที่จะทำประการใด แต่มีบุญอันคาดหลังคานั้นไหล

รากลงมาตั้งห้าฝน เพลิงก็ไหม้ติดต่อไปทั้งห้วยคลังเรือนน้ำเรือนหลัง
ร้อยสิบเรือนจึงดับได้”

สมเด็จพระนารายณ์คงจะได้เคยเป็นศิษย์พระโหราธิบดี มาตั้งแต่
ยังทรงพระเยาว์ ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๙๔
สมเด็จพระเจ้าปราสาททองเสด็จประพาสพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพอาสน์ที่
บางปอน ครั้นเพลาค่ำเสด็จออกมาประทับบนม้านั่ง สมเด็จพระ
นารายณ์เวลานั้นมีพระชนม์ได้ ๑๐ พรรษา ทรงส่องโคมถวาย อสนี
ลงน้ำบัน แว่นประดับและรูปสัตว์คกรายลงมารอบพระองค์ สมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอจะได้เป็นอันตรายห้ามไว้ ทรง
พระกรุณาให้พระโหราทำนาย ถวายพยากรณ์ว่าเป็นมหาศุภนิมิตร
จะทรงพระกฤษฎาธิการยิ่งขึ้น แล้วจะได้พระราชลาภตั้งประเทศ”
เมื่อปรากฏว่าพระโหราธิบดีเป็นที่ทรงเชื่อถือไว้วางพระราชหฤทัย กอบ
ทั้งทรงเกียรติคุณเช่นนั้น สมเด็จพระเจ้าปราสาททองคงจะได้ทรงมอบ
สมเด็จพระนารายณ์เมื่อเป็นพระราชกุมาร ให้พระโหราธิบดีถวายพระ
อักษรและอบรม จึงปรากฏว่า ในรัชกาลของพระองค์ สมเด็จ
พระนารายณ์ทรงเป็นชาติดียกกว่าทรงพระเกียรติพระองค์หนึ่ง ราชสำนัก
ของพระองค์สนั่นเสนาะไปด้วยศัพท์สังคัมและชำระลงไปด้วยสำเนียง
แห่งภาพนิพนธ์กลโคลงกลอนฉันท์การกวี เจกษณ์ ศรีปราชญ์กล่าว
ไว้ในอนิรุทธคำฉันท์ว่า

๑ จำเรียงสามเสียง ประอรประเอียง กรกรัดเพี้ยทอง
เต็งตึงเพลงพิน บีแคนทรล่อง สำหรับลบบอง ลเบงเง้งฉันท

๑ ระงมดนตรี คือเสียงกระวี่ สำเนียงนรินทร์ บรรสานเสียงถวาย
เย็บผลัดเปลี่ยนกัน แลพวกแลพรวัก บรรสานเสียงดุริย์ ฯ

ลักษณะการแต่งหนังสือจินตามณี

ขอนำเอาลักษณะของหนังสือจินตามณีมากกล่าวไว้ในที่นี้เพียงเล็กน้อย บางทีจะเป็นทางนำประกอบความคิดได้บ้าง ส่วนความพิสดารนั้น ขอท่านผู้อ่านได้โปรดตรวจในฉบับพิมพ์ผนวดยกตนเอง

๑ ตอนต้นมีรายนำ แล้วรวบรวมศัพท์คมเสียงพ้องกัน แต่เขียนผิดกัน เช่น บาดร บาท บาส เป็นต้น เรียกว่านามศัพท์หรือสรรพนาม ในฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเล เอาไปจัดลำดับและพิมพ์ไว้เป็นพวก ๆ ให้ดูง่ายอย่างเรียงพจนานุกรม แต่ก็ไม่ได้ลำดับอักษรที่เดียว ในรายข้างต้นดูเหมือนจะบอกไว้ของเก่าที่มีอยู่ แล้วเขียนไว้ตามของเดิม เพราะกล่าวไว้ "ข้อยข้าขอเขียนอาทิ อักษรปราชแดงไว้ให้ใช้รอบตามศัพท์ ไว้เป็นฉบับสืบสาย คิ้วโคจลาจลขอโทษ โปรดแปลงเอาอย่างเดียน ข้อยข้าเขียนตามฉบับ อาทิศัพท์อักษร" การรวบรวมศัพท์ที่เช่นนี้ ของเก่าก็มีเขียนไว้ในสมุดไทย เช่น ราชศัพท์ และคำฤศดี ดูเก่ามาก ยังไม่ได้สอบสวนว่าจะเก่าสักเพียงไหน

๒. ตอนจบมีสำหรับให้จำคณะทั้ง ๘ ทว่า เรากินแดงโม ลูกไอ้

กระโต ๓ ต ๓ นั้น มีหมายเหตุว่า “ตรงสำหรับจำคณะทั้ง ๘” และโคลง
 สำหรับจำคณะทั้ง ๘ ซึ่งมีอยู่ ๓ บท ก็มีหมายเหตุไว้ใน ๒ บทท้าย
 ว่า “โคลงสำหรับจำคณะทั้ง ๘ ตรงทั้งสองบท” คำว่า “ตรง” นี้ ดู
 เป็นราชาศัพท์อยู่ ไม่แน่ว่าใครตรง (แต่ง) สงสัยว่า บางทีจะเป็น
 สมเด็จพระนารายณ์ก็ได้ อาจทรงแต่งไว้สำหรับให้ข้าราชการที่มี
 อุปนิสัยใส่ใจในการทูล ขอบโดยเสด็จในการแต่งถันท์ จึงทรง
 พระราชนิพนธ์ไว้เพื่อทรงช่วยให้จำคณะครุฑได้ง่าย พระโหราจึงนำมา
 ลงไว้ในหนังสือจินตมถน เพื่อเป็นเกียรติยศแก่หนังสือ ด้วย
 นับถือว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ ส่วนอีกโคลงหนึ่งก็มีหมายเหตุไว้ว่า
 “นายตรงบาศแต่ง” แต่ออกจะสับสนกันอยู่หน่อย บางฉบับหมายเหตุ
 ไว้ที่โคลงบทต้น บางฉบับ ที่โคลงบทท้าย (ดู น. ๔๖) นายตรง
 บาศผู้นี้ คงจะเป็นความชอบนับถือกันว่าแต่งโคลงดีมากที่สุดหนึ่งเหมือนกัน
 พระโหราจึงนำมาเป็นตัวอย่างในหนังสือของท่าน เข้าใจว่า นายตรง
 บาศผู้นี้ ต่อมาได้เป็นเจ้ากรมเรือกูรในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา
 มีธดาได้เป็นอัครมเหสีใหญ่ อัครมเหสีน้อย ในรัชกาลสมเด็จพระ
 เจ้าบรมโกศรู้ถึง ๒ องค์ ที่เรียกในพระราชพงสาวดารว่า พระพัน
 วัสสาใหญ่ คือกรมหลวงอโยธินเจ็ด และพระพันวัสสาน้อย คือกรม
 หลวงพิพิชมนตรี

๓. ก่อนฉบับโคลงรหัสอักษร เช่น ไทยนับ ๓ ไทยนับ ๕
 ไทยหลง เป็นต้น ซึ่งจะนิยมกันเล่นแพร่หลายในเวลานั้น เช่นเดียว

กับโคตลับในปัจจุบัน เรื่องโคลงรหস্যอักษรนี้เรื่องจะพูดถึงได้มาก
หากแต่เวลาและหน้ากระดาษจำกัด จึงขอให้ผู้อ่านสังเกตกำหนด
เอาเอง

๔. เมื่อกล่าวรวมทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่า พระโหราธิบดี ผู้
แต่งหนังสือจินตมณเฑียร เป็นผู้คิดเลือกแบบแผนวิธีเรียนนอักษรสาศตร์
และวรรณคดีไทยขึ้น โดยรวบรวมของเก่าที่อยู่กระจัดกระจายกันบ้าง
ดั่งจะเห็นได้จากตัวอย่างที่คัดเอามาจากลิลิตพระลอบ้าง มหาชาติคำ
หลวงบ้าง ท่อนบ้าง แปลมาจากคำกรวดโตหทัยและกษัตริย์สารวิลาสินี
บ้าง แต่งเพิ่มเติมใหม่ หรือรวบรวมบทนิพนธ์ดี ๆ ตามที่หาได้ใน
สมัยนั้นบ้าง ที่เห็นเหมาะสมและสมควร ก็เป็นตำราเรียนอันวิเศษใน
ภาษาไทยเล่มหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครสามารถทำได้ในเวลานั้น อันน่าจะเป็น
เป็นผลให้อักษรศาสตร์และวรรณคดีของไทย ในสมัยนั้นและต่อมา
เจริญก้าวหน้าขึ้นไม่น้อยเลย.

กี อยุธยา

กรมศิลปากร, ๘ เมษายน ๒๔๘๕